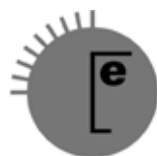


**Volem, podem, sabem:
participem!**



esplac
Esplais Catalans

Coordinació: Rafael Cortés Arrieta i Elena Díez Villagrasa
Col·laboracions i redacció: Elena Díez Villagrasa, Rafael Cortés Arrieta, Núria Cangrós Alonso,
Sergi Garcia Prat, Mireia Selva Montfort, Carles Serratacó Pino.
Coordinació de l'edició: Eva Sanahuja Mata

Primera edició: desembre de 2009.

 Esplais Catalans, Esplac

Sou lliures de copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra amb les condicions següents:

- Sempre que utilitzeu aquest llibre n'heu de citar Esplais Catalans, Esplac com el seu autor i editor.
- No podeu utilitzar aquesta obra per a finalitats comercials.
- No podeu alterar, transformar o generar una obra derivada d'aquesta obra.

Edita: Esplais Catalans, Esplac

c. Avinyó, 44 -2n

08002, Barcelona

Telèfon: 93 302 61 03 / Fax: 93 302 00 89

esplac@esplac.cat / www.esplac.cat

Revisió lingüística: Esmena Correccions

Fotografies: Esplais Catalans, Esplac

Disseny: Clic Traç, sccl

Maquetació: Grafòmon

Impressió: Cevagraf, sccl

Imprès en paper ecològic

ISBN:

Dipòsit legal:

PRESENTACIÓ [7]**PRIMERA PART: LES TEORIES** [11]**Capítol 1.** Per començar a ubicar-nos [12]

- 1.1 Els grans conceptes: democràcia, ciutadania, drets humans i associacionisme educatiu [13]
- 1.2 Els drets dels infants [15]

Capítol 2. Participar és una moda? El treball sobre la participació dels infants [21]

- 2.1 Un recorregut per la participació a Esplac [22]
- 2.2 La incidència d'Esplac en altres espais de treball [35]
- 2.3 Les aportacions des del Moviment Laic i Progressista [42]
- 2.4 La participació dels infants mes enllà d'Esplac i l'MLP [50]

Capítol 3. De la teoria a la pràctica. Idees clau de la participació [59]

- 3.1 Les idees fonamentals de la participació [59]
- 3.2 Les condicions de la participació [60]
- 3.3 Les fases de la participació [62]

SEGONA PART: LA PRÀCTICA PARTICIPATIVA ALS ESPLAIS [63]**VOLER****Capítol 4.** Els protagonistes de l'esplai [65]

- 4.1 Les monitores i els monitors [66]
- 4.2 Els infants [78]
- 4.3 Les famílies [89]

PODER**Capítol 5.** Esplais: espais de participació? [96]

- 5.1 Les concepcions de l'esplai segons els seus protagonistes [97]
- 5.2 L'organització: fem viable la participació? [104]

SABER**Capítol 6.** Aprenguem a participar [117]

- 6.1 Una graella molt útil i molt completa [119]
- 6.2 La caixa d'eines [122]

I PER SABER-NE MÉS**Capítol 7:** Recull d'experiències per inspirar la nostra pràctica [155]

- 7.1 Esplac [157]
- 7.2 MLP [185]
- 7.3 La participació en l'àmbit internacional [192]
- 7.4 Escola formal i administració pública [209]

TERCERA PART: PARTICIPEM! [222]**Capítol 8.** El decàleg de la participació [223]**Capítol 9.** Bibliografia [227]

Presentació

De Castellterçol fins a «L'esmolet»

«És per això que escrivim aquest manifest, perquè la nostra participació no és un miratge, sinó una realitat. Perquè volem decidir a casa, a l'esplai, a l'escola, al nostre poble. Volem ser escoltats, perquè, d'escoltar, ens n'hem fet un fart [...]»

Amb aquestes paraules van concloure les monitores, els monitors i els infants el Manifest de la Trobada General de Castellterçol, el 1998, el primer document que trobem d'Esplac on hem parlat de la participació dels infants. I amb aquestes paraules comencem el volum cinquè de «L'esmolet», perquè volem continuar decidint i aprendre a decidir. Des de Castellterçol, i de manera progressiva, hem parlat, hem discutit, hem escrit i, sobretot, hem practicat la participació dels infants als esplais i a la societat en general. I ho hem fet de manera més o menys conscient, però ho hem fet.

Dins d'aquest procés, i al II Congrés d'Esplac de l'any 2007, va sorgir la proposta de dedicar aquest volum de «L'esmolet» a la participació dels infants. I vet aquí que ja el tenim. Però, què és el que tenim?

Imagineu-vos per un moment aquesta publicació com un pulmó en el qual es produeix un doble moviment: un de contracció i un de distensió. El primer moviment, de contracció, és tota la informació que hem anat recollint sobre la manera com es pensa i es practica la participació dels infants. El segon moviment, el de distensió, són totes les preguntes, reflexions, experiències i eines, fruit del primer moviment, per projectar la vostra pràctica participativa als vostres contextos. Per tant, teniu en aquest cinquè volum un pulmó per respirar la participació.

Què conté aquest volum de «L'esmolet»

Per respirar rítmicament amb aquest pulmó, hem dividit la publicació en tres parts. La primera és un recorregut per les formes

de concebre la participació a Esplac i a d'altres associacions i persones expertes en aquesta matèria. Us serà de molta utilitat saber què s'ha dit sobre el fet de participar i què porta associat aquest concepte. I us serà de molta utilitat perquè us ajudarà a elaborar la vostra pròpia proposta ideològica i metodològica.

A la segona part ens hem endinsat, ni més ni menys, en el polièdric món dels esplais. Aquesta aventura l'hem realitzada des del punt de vista de les tres parts implicades: les monitores i els monitors, els infants i les famílies. A partir de la seva mirada hem tractat de les tres condicions que permeten la participació: el voler (protagonistes), el poder (l'organització) i el saber (com es relacionen). Si bé ja haureu vist a la primera part què es diu de la participació, en la segona part trobareu com es posa en pràctica en els nostres esplais. Cal prendre consciència que el que som i el que fem és la millor manera d'avançar en el nostre camí.

I, finalment, a la tercera part, trobareu un decàleg (o les deu idees fonamentals per emmarcar la participació dels infants) i una bibliografia recomanada. Totes dues coses us ajudaran a seguir endavant en aquest procés que és el de la participació dels infants als esplais, en concret, i al món en què viuen, en general.

Abans de parlar-vos breument de la manera com hem fet aquesta publicació, us volem advertir d'una cosa: el que no trobareu en aquest volum de la col·lecció «L'esmolet» és una recepta màgica als vostres dubtes i/o problemes. Ohhhh!, quina decepció tan gran! Sí, amigues i amics del món de l'esplai. Aquesta publicació és un estimulants, no un antibiòtic. Aquest volum de «L'esmolet» és un pulmó, no pas la respiració. La respiració és la que feu totes i tots vosaltres dissabte rere dissabte.

Com fer un Esmolet que parli de participació?

Aquesta va ser la pregunta inicial un cop vam saber que faríem aquest volum. I la resposta que ens va venir al cap va ser que, d'alguna manera, s'havia de fer de forma participada. Llavors, qui hi havia de participar i com ho havia de fer? Aquest volum ha estat confeccionat, d'una banda, per la Comissió Pedagògica d'Esplac i, de l'altra, pels esplais.

Pel que fa a la Comissió Pedagògica, des de l'inici ha fet aportacions sobre els temes i ha supervisat l'elaboració del document, afegint i corregint el cos del text. Pel que fa als esplais, han aportat les seves experiències i les seves opinions en diversos moments de l'elaboració d'aquest número. El primer moment va ser a l'Escola de Dirigents del desembre del 2007, on el tema central fou la participació dels infants. El segon va ser la Trobada de Monitores i Monitors celebrada el març del 2008. El tercer va ser una sèrie d'entrevistes a 12 equips de monitores i monitors de diferents esplais. Aquestes trobades es van produir entre els mesos d'abril i juny de l'any 2008. El quart moment van ser les visites d'estiu el mateix any 2008, durant les quals vam aprofitar per anar a veure *in situ* experiències de participació en contextos no quotidians. I l'últim moment ha estat la Trobada General de la desCONnecta!, en què es van fer dues activitats per recollir les opinions de les famílies i, com no podia ser d'una altra manera, també dels infants.

Malgrat tota la quantitat d'informació que hem fet servir i la seva sistematització, aquesta publicació no és un estudi científic. Aquest cinquè volum de «L'esmolet» és, com tots els anteriors volums, un aprofundiment en el nostre mètode de treball, establert al nostre *Projecte educatiu*. Per tant, subratllem la idea que, si bé aquest volum que llegiu s'ha fet amb rigor, tota la informació que us oferim us ha de servir per adaptar-la i repensar-la dins del vostre context. Aquest volum de «L'esmolet» és una ràfega d'aire per continuar treballant el dret a participar que té l'infant.

Agafeu aire, que comencem.

PRIMERA PART: LES TEORIES



Per a què ens
interessa parlar
de participació?
Per educar en
llibertat i per a
la llibertat.

Capítol I. Per començar a ubicar-nos

Tot inici ha de començar amb una bona pregunta. I una bona pregunta ens ha de servir per obtenir una bona resposta. Una bona resposta és un bon punt de partida per iniciar qualsevol cosa. Per això comencem preguntant-nos per a què ens interessa parlar de participació? I d'acord amb els nostres principis ideològics, comencem responent-nos que parlem de participació per educar en llibertat i per a la llibertat.¹

La nostra fita final és la llibertat de les persones (Esplais Catalans, 2002: 27). Però per arribar a ser lliures, cal fer tot un llarg camí previ. Per això parlem de participar. La participació és aquest camí que ens porta a l'educació en la llibertat i per a la llibertat.

Però el desenvolupament de la llibertat és possible en la mesura que ens relacionem amb el poder. El poder, segons l'MLP, és «la capacitat d'una institució o d'un grup organitzat per modificar socialment la conducta dels individus sense que existeixi consentiment lliure» (Moviment Laic i Progressista, 2005: 22). Per tant, el poder implica coacció. «El poder és, doncs, un concepte per si mateix en conflicte amb el concepte de llibertat» (Moviment, 2005: 23).

1-Quan parlem d'educació en llibertat volem dir que la llibertat és el medi o el lloc en què eduquem. Quan parlem d'educació per a la llibertat volem dir que la llibertat és la meta a la qual volem arribar. Per tant, la llibertat és el medi (o lloc) i la finalitat de la nostra acció educativa.

Llavors, la participació girarà al voltant d'aquesta relació entre el poder i la llibertat de l'individu. A més, la llibertat duu implícita l'existència d'uns drets inherents a les persones. Per tant, el reconeixement i la defensa d'aquests drets és el reconeixement i la defensa de les persones; és el camí cap a la seva llibertat.

1.1 Els grans conceptes: democràcia, ciutadania, drets humans i associacionisme educatiu

En termes generals, la participació dels infants s'encabeix en els següents paràmetres:

- Democràcia
- Ciutadania
- Drets humans / Drets dels infants
- Associacionisme educatiu

Aquestes idees són les línies que demarquen la participació dels infants, on pren força i sentit tot el que anirem dient i on s'encabeix la relació entre llibertat i poder als espais. No són paraules noves, estem acostumats a sentir-les quasi diàriament... Una moda? No ho creiem. De fet, les nostres vides transcorren sota la influència que exerceixen aquests conceptes. Una anotació senzilla: si no ens trobéssim en una democràcia que reconeix un seguit de drets, com ara el dret d'associació, aquesta publicació seria, senzillament, impensable (i ja us podeu imaginar quin impacte suposaria això en les vostres vides: no podríeu llegir aquest nou volum de la col·lecció «L'esmolet». Quina vida més trista, oi?).

Si comencem pel començament, llavors és obligatori començar pel marc més gran de tots: la democràcia. Què és la democràcia?

Seguint l'estudi realitzat per la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia,² *Joves i participació a Catalunya*, definim la democràcia a partir dels quatre trets que la caracteritzen (Sempere, 1999: 9-17).

És d'aquesta relació entre poder i llibertat d'on parteixen totes les nostres reflexions sobre la participació: com hem d'exercir el nostre poder per formar els infants en la llibertat i per a la llibertat?

2- La Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia es va constituir l'any 1987 i és membre del Moviment Laic i Progressista. Els seus objectius són: l'estudi i la investigació sobre els temes que afecten la joventut, l'educació i la participació; el foment de l'educació popular com a eina de transformació des de l'escola i l'associacionisme; la defensa universal dels drets humans; la reivindicació de l'ètica civil republicana; la promoció de l'associacionisme laic i progressista.

- Forma de legitimació del poder per part dels governats.
- En els governats resideix la sobirania per poder escollir els governants.
- Tots poden participar en l'exercici del poder polític.
- El poder polític està repartit entre els poders legislatiu, executiu i judicial.

Per tant, la democràcia és un sistema polític on el poder pertany al poble, a la gent. I com pertany al poble? Mitjançant la participació de la gent en l'exercici del poder, evitant la seva concentració, participant d'ell. Així, «allà on existeixi acumulació arbitrària de poder, aquest poder s'ha de retornar als individus o disminuir-ne la concentració mitjançant l'eixamplament de la pràctica democràtica [...]. L'única alternativa als dèficits de la democràcia és més democràcia» (Moviment, 2005: 24).

Aquesta proposta de democratitzar la democràcia té un model propi que rep diversos noms, com democràcia avançada, republicana, radical o democràcia participativa (Sempere, 1999: 14-16). «Aquest model propugna la participació de tots els individus en la complexa articulació de l'espai social i polític, i porta la idea de democràcia a totes les decisions que afecten els individus» (Sempere, 1999: 14). Aquest és el model de democràcia que defensem des d'Espalac i com a entitat de l'MLP, i el que dóna sentit a la participació dels infants. És el model de democràcia que posa l'èmfasi en la participació de tots els individus que conformen la societat en totes les decisions que els afecten. Per tant, cal democratitzar la democràcia.

Democratitzar la democràcia, és a dir, fer-la més participativa, implica incidir en els tres pilars sobre els quals es construeix: els drets humans, la ciutadania i l'associacionisme. No existeix democràcia si un d'aquests pilars no existeix. Però, què signifiquen aquests tres pilars?

Des del nostre punt de vista, els drets humans són previs a la forma política que millor els encarna, la democràcia, perquè els drets humans són una condició inherent a l'ésser humà. La defensa dels

drets humans, mitjançant el seu reconeixement i la seva pràctica, és la defensa del desenvolupament de persones lliures i en igualtat de condicions.

El reconeixement dels drets en un sistema democràtic implica l'existència d'un subjecte que és receptor i executor dels drets: la ciutadana i el ciutadà. En la mesura que aquesta ciutadania sigui forta, l'exercici i la vigència dels drets humans també ho seran i, per tant, la democràcia tindrà força.

I com pot fer-se forta aquesta ciutadania? Mitjançant l'associació dels ciutadans i les ciutadanes: l'associacionisme. «El fet de constituir una associació és important perquè implica un posicionament polític i un compromís social a favor de la democràcia» (Esplais Catalans, 2002: 135).

Dins del vast territori de l'associacionisme, els esplais som d'un tipus específic per la nostra naturalesa educativa i de treball amb infants; formem part de l'associacionisme educatiu compromès amb la transformació social i amb la transmissió dels valors laics i progressistes des de la promoció de l'educació popular, la participació ciutadana i el voluntariat. Vet aquí la nostra existència.

1.2 Els drets dels infants



Així doncs, entenem l'esplai com una escola de ciutadania en tant que a l'esplai es dona l'aprenentatge gradual de l'esperit democràtic i cívic. És per aquest motiu que «tant els més menuts com els més grans han de comptar amb la seva quota de participació» (Esplais Catalans, 2002: 130). Tot i així, és important destacar que la participació dels infants és un dret inalienable.

L'humanisme laic no estableix diferències entre els subjectes de drets: tots els homes i dones som dipositaris del dret irrenunciable a la nostra autodeterminació com a éssers, sense limitacions de cap mena [...]. I els infants no en són cap excepció, sigui quina sigui la seva situació. Tots ells són subjectes de drets inalienables, sense la garantia dels quals no pot ser respectada la seva dignitat com a persones (Molina, 2005: 9).

I creiem que és important destacar-ho, ja que sovint ens oblidem que els infants són ciutadans del present, no només del futur. I és que no és fins ben entrat el segle xx, i després d'un gran esforç, que es reconeix a l'infant el dret a participar.

Amb la Declaració Universal dels Drets dels Infants de les Nacions Unides (1959) es fa un pas endavant en la millora de la situació dels infants, ja que se'ls reconeixen uns drets especials en la mesura que el fet de trobar-se en el procés de maduració física i emocional els fa dependre de persones adultes (i de les estructures del poder polític i econòmic que aquestes persones controlen). Però no és fins al 1989, amb la Convenció dels Drets dels Infants aprovada per les Nacions Unides, que es reconeix l'infant com a subjecte dels seus drets; per tant, deixa de ser només objecte passiu de la protecció i la provisió davant les seves necessitats. Així doncs, els drets civils, drets de participació, són una de les innovacions més progressistes d'aquest document perquè atorguen una validesa legal als articles que el conformen. Aquests drets són els següents:³

- L'article 12, sobre la *llibertat d'opinió*.

El respecte a l'opinió de l'infant va ser acordat el 1981, dos anys després de l'inici del treball sobre la Convenció. És un dels articles que resumeix l'essència d'aquesta. La resta dels articles que van seguir-lo el confirmen i són manifestacions del mateix article. Fa referència a la capacitat i el dret que tenen els infants que els reconeixem per exercir la seva llibertat d'opinió.

3- Per a més informació sobre aquests drets, vegeu <http://www.eduso.net/res/?b=7&c=52&n=141>. L'article que hi trobareu ha estat escrit pel Jordi Cots i Monnet. Jordi Cots és escriptor, advocat i pedagog. Ha estat director de diversos centres d'ensenyament i és també autor de llibres per a infants. El 1977 presentà i publicà la seva tesi doctoral, La declaració universal dels drets de l'infant. És membre català de l'Oficina Internacional Catòlica de l'Infant. El 1987 ingressà a l'IEC (secció de filosofia i ciències socials).

- L'article 14, sobre la *llibertat de pensament*.

Aquest article es va reconèixer posteriorment, el 1984. És molt important perquè històricament els infants han estat considerats persones sense consciència, criteri ni idees pròpies. Reconeixent-los la capacitat de pensar per ells mateixos, donem valor als seus pensaments.

- L'article 17, sobre la *llibertat d'accés a la informació*.

Aquest article va ser acceptat el mateix any com a complement de l'anterior. Tot i així, complementa l'article sobre la llibertat d'opinió i un altre que es va aprovar posteriorment. Accedir a informació procedent de diverses fonts, especialment la que té com a finalitat promoure el seu benestar social, espiritual i moral, i la seva salut física i mental, és un pas indispensable perquè les llibertats d'opinió, expressió i pensament siguin completes.

- L'article 13, sobre la *llibertat d'expressió*.

Aquest article, que no va ser acceptat fins al 1988, implica – com acabem de mencionar – una informació necessària prèvia que permeti als infants formar-se una opinió, d'una banda, i un espai on poder-la expressar, de l'altra.

- L'article 15, sobre la *llibertat d'associació*.

Aquest dret fou dels últims en ser aprovat, concretament l'any 1988, tot i ser un dret bàsic en una societat democràtica. Des de la perspectiva del moviment associatiu, la llibertat d'associació és imprescindible per garantir el bon funcionament d'una societat democràtica.

Així mateix, tot i no ser drets de participació pròpiament dits, Esplac considera important en la participació dels infants:

- L'article 31, sobre el dret a *jugar*.

Aquest article ens recorda la raó de ser d'Esplac, el dret dels infants a gaudir del seu lleure i jugar; igualment, ens parla del seu dret a participar en activitats culturals i artístiques.

A més a més, cal no oblidar d'altres drets, socials concretament; aquells que parlen d'igualtat i d'evitar la discriminació de drets que pateixen certs col·lectius d'infants. Pels objectius de la nostra associació i les nostres línies de treball, creiem que recordar-los

com a especialment importants posa l'èmfasi en la participació de tots els infants: la participació és per a tothom, i no un dret d'uns privilegiats o escollits.

- L'article 23, sobre la participació dels *menors amb discapacitats*.

Aquest dret ens recorda que els infants tenen els mateixos drets independentment de la seva situació personal o discapacitat física, psíquica o mental.

- L'article 30, sobre la participació dels *infants de minories*.

Aquest dret ens recorda que els infants que pertanyen a minories tenen dret a participar a la vida de la seva comunitat (gaudint de la seva pròpia cultura, practicant la seva religió i utilitzant la seva pròpia llengua), així com a la de la societat en general.

Queda palès, doncs, que quan defensem la participació dels infants no estem fent res més que defensar un principi essencial dels drets dels infants, així com una pràctica de ciutadania reconeguda a nivell teòric i legislatiu, tant en l'àmbit internacional com en l'estatal.⁴

Per tant, l'esplai, com a centre educatiu i escola de ciutadania, cal que treballi amb els infants l'educació en els seus drets, pels seus drets i sobre els seus drets,⁵ ja que l'educació és un d'aquests drets! En aquest sentit, a la mateixa Convenció dels Drets dels Infants, a l'article 29, ja es menciona que l'educació ha d'anar enfocada, entre altres coses, a

enfortir el respecte pels drets humans i les llibertats fonamentals.
Preparar l'infant per a una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat entre els sexes i amistat entre tots els pobles [...].

4- Amb la ratificació de la Convenció per part d'Espanya el 1990.

5- Quan eduquem en drets dels infants ens referim al fet que eduquem en actituds. Quan diem que eduquem pels drets dels infants ens referim al fet que eduquem en habilitats. I quan diem que eduquem sobre els drets dels infants ens referim al fet que eduquem en els coneixements d'aquests drets. Per observar més detalladament què volen dir les actituds, les habilitats i els coneixements, vegeu la pàgina 117 d'aquest volum de «L'esmolet».

Quadre resum

- Als espais eduquem per a la llibertat i en la llibertat i la felicitat de les persones.
- La llibertat dels individus es confronta amb el poder.
- La participació relaciona la llibertat i el poder.
- Les fronteres de la participació són:
 - La democràcia: és el sistema polític on el poder pertany al poble. Per tal que el poble tingui més poder i aquest poder no es concentri només en uns quants, cal democratitzar la democràcia. Aquest model de democràcia es diu democràcia participativa. D'altra banda, la democràcia és el sistema polític que garanteix millor la defensa dels drets humans mitjançant el seu reconeixement i la seva pràctica.
 - Els drets humans són inherents a l'ésser humà i són condició imprescindible per al desenvolupament de les persones en la llibertat i per a la llibertat.
 - La ciutadania és el subjecte dels drets en un sistema democràtic. Per tant, l'enfortiment de la ciutadania porta a l'enfortiment dels seus drets i de la democràcia.
 - L'associacionisme educatiu i de transformació social és la via per enfortir la democràcia, realitzar-nos desenvolupant els nostres drets i aprendre a ser ciutadans.
 - Els articles de la Convenció dels Drets dels Infants, aprovats per les Nacions Unides el 1989, que relacionem amb la participació són:
 - L'article 12, sobre la llibertat d'opinió.
 - L'article 13, sobre la llibertat d'expressió.
 - L'article 14, sobre la llibertat de pensament.
 - L'article 15, sobre la llibertat d'associació.
 - L'article 17, sobre la llibertat d'accés a la informació.
 - L'article 31, sobre el dret a jugar.
 - L'article 23, sobre la participació dels menors amb discapacitats.
 - L'article 30, sobre la participació dels infants de minories.

Així doncs, cal que els infants coneguin els seus drets, com també els documents on aquests drets estan reflectits. Però cal igualment que els monitors i les monitores els facin partícips d'aquests drets practicant-los i exercint-los de manera quotidiana a l'esplai.

Ara ja sabem una mica més sobre la participació dels infants, però no hem fet res més que començar. Sabem que la participació dels infants té a veure amb la democràcia participativa, amb els drets humans i de la infància, amb la ciutadania i amb l'associacionisme, però què és exactament la participació dels infants?

Capítol 2. Participar és una moda? El treball sobre la participació dels infants

Polítiques participatives, participació ciutadana, processos participatius, participació social, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, Àrea de Participació i Cooperació, Oficina de Participació, òrgans de participació, participació veïnal, democràcia participativa, grup de participació, participació electoral, Direcció General de Participació Ciutadana... PARTICIPACIÓ DELS INFANTS.

Hi ha qui critica que això de la participació és una moda, és a dir, quelcom passatger, efímer. Raons no li'n falten, com ho demostra aquesta col·lecció de mots participatius: la participació ara sona pertot arreu i va en boca de tothom. Tot i així, si mirem enrere, queda demostrat que per a nosaltres no és una moda o, en tot cas, és una moda retro (ja que torna!): i és que, des de la nostra creació, a Esplac hem estat interessats en aquest tema. De manera que, com a molt, se'ns podria criticar més aviat que, després de tant de temps, encara hi donem voltes: no deu ser que és un tema més complex del que sembla a primera vista? Valdrà més que vegem el recorregut d'Esplac des que vam començar a parlar de participació dels infants. Així ens farem una idea de si estem parlant o no d'una moda, i de quin tipus de moda és, en el cas que es tracti d'una moda.

2.1 Un recorregut per la participació a Esplac

De Castellterçol (1998) a la desCONnecta! (2009)

La primera intenció clara de treballar el tema de la participació dels infants (i que resta documentada) data del 1998. Estem parlant de la Trobada General d'Esplac, celebrada del 24 al 26 d'abril a Castellterçol (Vallès Oriental), que va girar al voltant de la participació dels infants en el seu entorn. Es va considerar que la trobada era un espai adequat perquè els infants i els joves (monitores i monitors inclosos) poguessin expressar com creien que havia de ser la seva participació al seu barri, al seu poble, al seu esplai, al seu casal, a la seva família, a la seva escola... Per aquesta raó, els esplais van treballar durant aquell curs per tal d'elaborar un manifest on tot això quedés reflectit. Cada esplai que hi va participar va lliurar un petit manifest consensuat sobre quina considerava que havia de ser la seva participació a l'esplai i al seu entorn. A més, aquesta jornada es va enregistrar en una petita col·lecció de cintes de casset (com han canviat les coses des de llavors! Quants de vosaltres heu hagut de gravar mai cançons en una cinta de casset?). A partir de tots aquests manifestos es va elaborar el definitiu «Manifest de Castellterçol», del qual ens agradaria destacar el següent fragment:

Tenim dret a una educació participativa, activa i raonada, on tots tinguem lloc.

I de l'esplai, què n'hem de dir! És el nostre cavall de batalla, on hem après a entendre el món, a jugar, a conviure amb la natura, a ser persones. Ara hem d'aprendre a decidir, a participar, a cooperar, a ser solidaris.

És per això que escrivim aquest manifest, perquè la nostra participació no és un miratge, sinó una realitat. Perquè volem decidir a casa, a l'esplai, a l'escola, al nostre poble. Volem ser escoltats, perquè, d'escoltar, ens n'hem fet un fart [...].

Així doncs, veiem que en aquell moment es reconeixia que a l'esplai encara ens quedava molt per aprendre, «perquè volem decidir i ser escoltats». Aquí hi ha els primers passos de la nostra entitat pel terreny de la participació!

Onze anys més tard, ens tornem a trobar a la desCONnecta! (2009). Aquest cop, a Terrassa (a l'altre Vallès!), i la idea general de la trobada gira al voltant dels mateixos temes! Continuem volent saber què cal perquè els infants es facin les coses més seves: els contes, les joguines, l'urbanisme, el temps, la salut... però sobretot l'esplai.

Què hem dit al Projecte educatiu?

Quatre anys després de la celebració de la Trobada de Castellterçol, veu la llum el *Projecte educatiu*. Aquest document va ser el resultat d'un procés d'anàlisi i reflexió sobre la tasca educativa als nostres esplais, tasca que va començar amb el Primer Congrés d'Esplac, l'any 1997.

Tot i que al *Projecte educatiu* es fa menció explícita a la participació en dos apartats, cal subratllar que no hi ha una definició específica de participació dels infants en aquest document. Al *Projecte educatiu* vam parlar, d'una banda, de la responsabilització i la participació progressives, i, de l'altra, de la participació democràtica. D'aquesta última convé destacar que es vincula a la primera (la responsabilització i la participació progressives), ja que la participació democràtica implica assumir responsabilitats (Esplais Catalans, 2002: 133). D'altra banda, la participació i la responsabilització progressives són els eixos principals de l'esplai, i tots «dos factors van íntimament lligats i es complementen mútuament» (Esplais Catalans, 2002: 87). Però, què volen dir?

Al *Projecte educatiu* definim la responsabilitat com «ser conscient i tenir l'actitud de respondre dels nostres actes». I parlem de participació «quan els implicats assumeixen les decisions en relació amb els assumptes que els afecten» (Esplais Catalans, 2002: 87-88).

Així mateix, «definim la progressivitat de la participació de forma concèntrica, de manera que es van incorporant o es van obrint noves parcel·les a mesura que el grup les pot anar assumint» (Esplais Catalans, 2002: 88). Aquesta idea de la progressivitat està molt vinculada a la psicologia evolutiva⁶ i a la idea d'autonomia dels infants, de manera que

6- La psicologia evolutiva ens explica les generalitats del comportament dels infants en relació amb el creixement biològic. Per veure informació més detallada, consulteu la pàgina 37 del *Projecte educatiu*.

Si els esplais eduquem per a la llibertat de les persones, educant en la participació i la responsabilització progressives com un dels eixos centrals, és l'autonomia l'objectiu últim de tot procés participatiu?

progressivament, els nens i les nenes van avançant en la capacitat de pensar, decidir i actuar per ells mateixos fins que, de més grans, estan en disposició d'autogestionar-se. Per tant, si és el cas, poden començar a funcionar amb una certa independència respecte de la dinàmica habitual de l'esplai, formant grups estables d'adolescents, fent les seves activitats i, en definitiva, assumint la seva responsabilitat en la trajectòria del grup (Esplais Catalans, 2002: 71).

Posteriorment, si volen, tindran l'opció de fer el pas cap als casals de joves o altres associacions, o de quedar-se a l'esplai com a monitores i monitors.

Sobre la qüestió de l'autonomia, Maria Galceran apuntava que aquesta és l'essència de la participació (Galceran, 2004: 20-21). D'aquesta manera, l'objectiu és posar a les mans dels infants tot allò que poden fer per ells mateixos (Galceran, 2005: 20), com nosaltres ja hem assenyalat al *Projecte educatiu* quan hem dit que l'esplai ha de ser «un espai de socialització, on l'infant tingui l'oportunitat de ser i sentir-se protagonista del seu temps lliure» (Esplais Catalans, 2002: 20-21).



A més d'aquestes idees, al *Projecte educatiu* fem indicacions per facilitar la participació. Aquestes indicacions es resumeixen en els següents punts (Esplais Catalans, 2002: 88):

- Crear un clima de confiança.
- Establir un marc clar de relació (és a dir, tenir ben delimitats els canals de comunicació, la normativa, les funcions i els papers).
- Definir les expectatives de totes i tots els implicats (monitores i monitors, infants i famílies).
- Crear eines de participació adequades a les característiques i les necessitats dels participants.

Per tant, del nostre *Projecte educatiu* ens quedem amb dues idees bàsiques: la participació i la responsabilització van íntimament lligades i, a més, són dos processos que es desenvolupen gradualment al llarg del temps, de tal manera que l'infant esdevingui una persona autònoma.

I a la col·lecció «L'esmolet»?

Després de la publicació del *Projecte educatiu*, publiquem la col·lecció «L'esmolet» (sí, aquests llibrets que teniu a la vostra taula de nit i que amb molt d'afecte llegiu abans d'anar a dormir. És que som uns apassionats i unes apassionades del lleure; quines paies i quins paios aquests «esplaieros»!). Aquestes publicacions pretenen aprofundir en les bases contingudes en el *Projecte educatiu*, avançant en la finalitat, sempre present, d'una tasca educativa de qualitat per a la transformació i el desenvolupament social. Per tant, no podem passar per alt com hem aprofundit en la idea de participació en els diferents volums de «L'esmolet».

Treball educatiu amb adolescents (2004)

Al primer volum de la col·lecció, *Treball educatiu amb adolescents*, reprenem la reflexió sobre la participació i la responsabilització progressives iniciada al *Projecte educatiu*. Pel que fa a la responsabilització, fem una distinció entre la responsabilitat individual i la responsabilitat col·lectiva.

La responsabilitat individual «és ser conscient i capaç de respondre dels propis compromisos i dels propis actes davant dels altres. És ser conseqüent i coherent, i implica reconèixer els propis límits i la relació d'interdependència que mantenim amb les persones que ens envolten» (Esplais Catalans, 2004: 42). Enllaçant amb aquesta darrera idea, la d'interdependència, parlem de la responsabilitat a nivell col·lectiu, és a dir, parlem de coresponsabilitat; cadascú assumeix alguna responsabilitat d'acord amb les seves capacitats, la seva voluntat i la seva motivació (Esplais Catalans, 2004: 43).

Pel que fa a la definició de la participació, també l'ampliem respecte del *Projecte educatiu*. Així, «parlem de participació quan els implicats assumeixen la responsabilitat de prendre decisions pertinents en relació amb els assumptes que els afecten (fins aquí igual que al *Projecte educatiu*), així com d'executar les accions pertinents per canalitzar-les i portar-les a la pràctica» (Esplais Catalans, 2004: 44). Per tant, ja no parlem únicament de prendre la responsabilitat de decidir, sinó també de portar a la pràctica les decisions.

En aquesta primera publicació també s'inclou el següent quadre «on s'exposen alguns exemples d'accions possibles, tant a nivell de responsabilització com de participació, que cal posar en pràctica en diferents grups d'edat» (Esplais Catalans, 2004: 45). Pot ser una eina útil, però no oblideu que aquest camí és el vostre i el dels vostres infants, i s'anirà desenvolupant en funció del que vulgueu, sapigueu i pugueu. És a partir de la vostra realitat que construïu la vostra llibertat.

	PARTICIPACIÓ PROGRESSIVA	RESPONSABILITZACIÓ PROGRESSIVA
4-6 anys	<ul style="list-style-type: none"> • Establir la normativa del grup. • Avaluar-ne les activitats. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tenir cura del material propi (roba, motxilla, menjar...) • Tenir cura del material i del medi. • Eines a introduir: informar sobre les tasques que cal fer i repartir-les en torns variables.
7-8 anys	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar aspectes anteriors. • Proposar i escollir activitats. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar aspectes anteriors. • Assumir la responsabilitat sobre els mitjans i l'execució de l'activitat (prendre consciència, veure com ho farem i quines conseqüències es deriven de la nostra acció). • Eines a introduir: donar l'oportunitat d'escollir responsabilitat.
9-11 anys	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar els aspectes anteriors. • Proposar, escollir i preparar activitats. • Resoldre conflictes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar els aspectes anteriors. • Assumir la responsabilitat sobre els mitjans, la preparació i l'execució de l'activitat (prendre consciència, a banda de veure com es farà i quines conseqüències es deriven d'una acció determinada). • Eines a introduir: triar els representants més adients del grup per a determinades tasques.
12-14 anys	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar els aspectes anteriors. • Participar en el funcionament de l'esplai. • Participar en els projectes o en la vida del barri o poble. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar els aspectes anteriors. • Prendre consciència de les propies limitacions i ser coherents. • Prendre consciència social: les responsabilitats adquirides repercuteixen en un grup social.
15-18 anys	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar els aspectes anteriors. • Preparar projectes de curs. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reforçar els aspectes anteriors. • Gestionar el grup i el pressupost. • Tenir l'opció de fer d'ajudants de monitor. • Assumir projectes conjunts amb altres entitats (casals de joves).

A l'últim, enllaçant amb la idea de participació i responsabilització progressives, en aquest volum de «L'esmolet» ens hem aturat en el vincle de l'esplai amb els casals de joves de Catalunya o amb altres entitats del seu entorn. L'objectiu és que «aquests nois i noies continuïn fent coses, a la seva manera, sense aturar-se. Mirarem d'animar-los perquè acabin associant-se, i formin grups estables dins d'una xarxa molt més gran i complexa d'entitats que s'ajuden mútuament en aquesta tasca de transformació social» (Esplais Catalans, 2004: 46). Per tant, volem que els nostres infants siguin ciutadanes i ciutadans actius que amb el seu compromís social i personal, i mitjançant la seva activitat associativa, enforteixin la democràcia.

Els altres tres volums de la col·lecció «L'esmolet»: *Espai de ciutadania* (2005), *Coordinem-nos* (2006) i *Internacionalisme* (2007).

En aquests tres volums de la col·lecció es fan petites ampliacions sobre el tema de la participació dels infants.

A *Coordinem-nos*, parlem de dos condicionaments de la participació: les motivacions individuals i les expectatives personals que cadascú té. Així, «quan més tenen a veure la finalitat i els objectius de l'esplai amb allò que jo penso, més m'hi implicaré i més hi participaré» (Esplais Catalans, 2006: 57). Relacionades amb la motivació, sorgeixen idees sinònimes com implicació i compromís.

D'*Espai de ciutadania*, en destaquem dues idees. La primera apareix quan es parla dels criteris per a l'educació. Dins d'aquests criteris s'inclou la participació progressiva, recuperant així la idea –que ja es destacava al *Projecte educatiu*– que a participar s'aprèn participant. La participació és un «procés que comença des de petits i que és una peça fonamental per aprendre a decidir, a optar» (Esplais Catalans, 2005: 105).

La segona idea és l'aprofundiment del concepte de ciutadania –del qual ja hem parlat a l'inici d'aquest capítol– sobre la base de les relacions interculturals: els infants nouvinguts han d'estar en un mateix nivell de responsabilitat i capacitat de decisió que la resta dels infants. Per tant, la seva participació a l'esplai ha de garantir els seus drets i ha de ser el mitjà per executar-los, assumint responsabilitats i prenent decisions, com la resta. Perquè tots som ciutadanes i ciutadans.

Així com aquest document reforça el dret a la participació dels infants de minories (CDI, art. 30), la reedició, aquell mateix any, de la publicació de *L'espai dels infants: l'esplai i l'escoltisme per a tothom*⁷ coincideix en la línia de reforçar els drets dels col·lectius específics d'infants (tal com es mencionava a l'apartat de la introducció), com els dels infants amb discapacitats (CDI, art. 23). Destaquem d'aquesta publicació l'anàlisi que fa sobre el reconeixement d'aquest dret al tracte, l'educació i les atencions especials: «Una dedicació “preferent” que permeti trencar amb les possibles limitacions d'algunes situacions de partida i compensi, així, la desigualtat d'oportunitats» (Esplais Catalans, 2005: 11). Aquesta aportació resulta de rellevància en relació amb la parti-

7- Publicat originalment per la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia el 2001 i reeditat el 2005 en col·laboració amb Esplac, Acció Escolta i l'Escola Lliure el Sol.

8- Per llegir més informacions sobre les fases dels projectes, vegeu la graella de la pàgina 120 d'aquest Esmolet, a l'apartat «Saber».

participació dels infants, ja que introdueix la idea d'adaptació a les necessitats de cada individu, idea indispensable quan es treballa la participació dels infants i que recuperarem més endavant.

A *Internacionalisme*, i a propòsit de la tasca que Esplac duu a terme a nivell internacional, vam posar de manifest la importància que tenen les activitats internacionals per treballar la motivació dels infants. L'augment de la motivació afavoreix la implicació dels infants en les diferents fases del projecte⁸. D'altra banda, en aquest volum també vam destacar la idea que la capacitat de decisió i de transformació són «condicions sense les quals no podem parlar de participació real» (Esplais Catalans, 2007: 27).

El present més immediat: Segon Congrés d'Esplac

La reflexió ha estat sempre present en la nostra entitat. De fet, l'acció, sense aquesta tasca de reflexió, sovint acaba morint per inanició; tota matèria necessita pensament! El Projecte educatiu sorgeix com el fruit d'un llarg procés d'anàlisi i reflexió, i la col·lecció «L'esmolet» ha aparegut per seguir aprofundint i reflexionant les idees del Projecte educatiu. Però no n'hem tingut prou.

Al Pla Triennal 2006-2008 d'Esplac es considera necessària una reflexió periòdica sobre la feina que estem fent quotidianament, per replantejar-nos el perquè de les accions que fem o deixem de fer. A les línies d'actuació del 2007 s'aposta per la realització del Segon Congrés d'Esplac per dur a terme aquesta reflexió i aquesta revisió pedagògica, amb l'objectiu de «treballar el present i el futur de l'esplai». Durant la preparació d'aquest esdeveniment es veu el tema de la participació dels infants a l'esplai com un dels temes pendents sobre els quals manca una reflexió de major profunditat.

Així doncs, quan el maig del 2007 té lloc el Segon Congrés d'Esplac, es planteja com un procés de reflexió, debat i treball continuat en el temps per tal d'actualitzar el Projecte educatiu amb la participació dels infants com a element principal de reflexió. Llavors els objectius que es marquen són:

- Actualitzar el *Projecte educatiu* de l'entitat.
- Esdevenir espai de reflexió i formació sobre la participació dels infants.
- Ser un espai de trobada i intercanvi per als esplais.

Com a conclusions d'aquest congrés s'escriu el document de treball *Què entenem per participació infantil?*.

D'aquest document hem seleccionat les següents idees clau sobre la participació dels infants a Esplac. Cal tenir en compte la importància d'aquest document per l'aprofundiment que es fa del tema en el si de la nostra entitat⁹:

- La participació dels infants és *el dret* que tenen els infants a exercir la seva condició de ciutadà.
- La participació és *un mètode* per tal de:
 - Aprendre a participar.
(Com? A participar s'aprèn participant.)
 - Exercir de ciutadà de ple dret.
 - Enfortir i desenvolupar la democràcia.
- La participació és *gradual i té uns nivells*: les capacitats de participació augmenten amb l'edat. O, dit d'una altra manera, a mesura que ens fem més grans som més experts i, per tant, autònoms.

A més, apareixen una sèrie d'idees vinculades a la participació dels infants. Aquestes idees són:

- *Procés*: procés educatiu en què el nen o la nena pren consciència d'ell mateix per l'exercici dels seus drets i s'expressa com a persona singular.
- *Mitjà*: la participació dels infants no és una finalitat en ella mateixa, sinó un canal perquè els nens i les nenes exerceixin el seu dret a la ciutadania.

9- Podeu trobar aquest document sencer a la nostra web: www.esplac.cat.

- *Democràcia*: la participació dels infants potencia l'exercici democràtic de qualsevol persona, sense distinció d'edat.
- *Escoltar*: eina fonamental per poder dur a terme processos de participació dels infants. Gràcies a aquesta habilitat adquirida, les persones adultes podem prendre decisions conjuntes amb els nens i les nenes.
- *Poder*: la cessió de poder per part de les persones adultes, poder adquirit pels infants per prendre decisions conjuntes en els temes que els afecten directament.
- *Educació*: és necessària l'educació, tant dels nens i les nenes com dels joves, per construir de manera organitzada el teixit de la societat civil.
- *Donar la paraula*: és necessari considerar la importància del que ens diuen els nens i les nenes, tant si estem d'acord o no amb les seves opinions. Per aquest motiu, l'equip de monitors i monitores haurà d'escoltar-los i deixar que s'expressin.
- *Presca de decisions*: no podem parlar de participació dels infants si els nens i les nenes no intervenen en el procés de presa de decisions. Hem de generar metodologies per afavorir la seva presència, sense cap manipulació per part de ningú.
- *Responsabilitat*: quan una persona té drets, aquests drets duen implícites una sèrie de responsabilitats. Per tant, hem d'educar tant en els drets com en les responsabilitats¹⁰.

Finalment, d'aquest document recuperem la proposta metodològica per engegar processos de participació dels infants. Aquesta metodologia és la metodologia de la investigació-acció¹¹. Aquesta metodologia contempla diverses fases:

- Informació
- Opinió

10- Sovint podeu trobar que es parla de drets i deures. Des del nostre punt de vista, parlem de drets i responsabilitats. Considerem que el concepte de deure té un caràcter extern a la persona, mentre que la responsabilitat té un caràcter intern. Com que el que ens interessa és el desenvolupament de la persona, volem posar èmfasi en els seus aspectes propis, en allò que li pertany, allò que és intern.

- Planificació
- Decisió
- Gestió
- Avaluació

Després del congrés, es planifiquen una sèrie d'activitats, amb el nom de «desplegament del congrés», que volen fer arribar els resultats del congrés a un major nombre d'esplais perquè s'involucrin en la definició del model de participació d'Esplac.

D'una banda, formen part d'aquest desplegament dos espais de formacions ordinàries de l'entitat: l'Escola de Dirigents, del desembre del 2007, i la Trobada General de Monitors i Monitores, del març del 2008, la Monifestat.

D'altra banda, s'emmarca també dins d'aquest desplegament l'elaboració d'aquest número de la col·lecció «L'esmolet» que teniu a les mans, així com la feina de recerca prèvia per conèixer la situació real de la participació dels infants als esplais.

L'Escola de Dirigents del desembre del 2007 es planteja com a objectiu «analitzar la coherència orgànica, ideològica i metodològica de la participació dels infants als esplais d'Esplac i la participació dins Esplac». Es volen identificar els elements clau (punts forts i febles) per al treball futur en aquest àmbit.

D'altra banda, a l'Escola es plantegen les tres condicions imprescindible perquè es doni la participació: voler, poder i saber. Aquestes tres condicions les explicarem més detalladament quan parlem dels casals de joves de Catalunya. A més, aquestes tres condicions les farem servir d'esquema per parlar dels esplais a la segona part. Per tant, no les perdeu de vista!

11 - Es tracta d'una forma d'investigació i d'acció social que enllaça l'experiència amb els coneixements i les reflexions, de tal forma que aquests últims responguin amb més precisió als problemes socials principals. Per tant, mitjançant la investigació-acció es pretén tractar simultàniament de la teoria i la pràctica. Així, a la vegada que interaccionem en la realitat social, investiguem sobre aquesta mateixa realitat.

Mentrestant, a la Trobada General de Monitors i Monitores del març del 2008, la Monifesta't, a més dels objectius generals propis de la trobada, en l'espai reservat per a formació es comencen a treballar els temes específics que es relacionen amb la participació dels infants: la relació de les famílies amb l'esplai, els límits i les paradoxes que sorgeixen en parlar de participació dels infants, la relació d'aquesta participació amb els drets dels infants, etc. De tots aquests temes, i reprenent els continguts treballats, n'anirem parlant al llarg d'aquest Esmolet.

Quadre resum

Trobada General de Castellterçol (1998)

- Surten idees associades a la participació com decisió, cooperació, ser solidaris i escoltar (així com ser escoltats), però no hi ha un treball de sistematització d'aquests conceptes i no s'indica què volen dir ni com portar-los a la pràctica.

Projecte educatiu d'Esplac (2002)

- Definim la responsabilitat com «ser conscients i tenir l'actitud de respondre dels nostres actes». Parlem de participació «quan els implicats assumeixen les decisions en relació amb els assumptes que els afecten».
- La responsabilització i la participació progressives són dos elements vitals de la pedagogia als nostres esplais.
- La psicologia evolutiva i l'autonomia són a la base de la idea de progressivitat.
- A participar s'aprèn participant.

Treball educatiu amb adolescents (2004)

- Hem ampliat els conceptes de responsabilització i participació progressives definits al *Projecte educatiu*. Pel que fa a la responsabilització, fem una distinció entre la responsabilitat individual i la responsabilitat col·lectiva. La primera es refereix a «ser conscient i capaç de respondre dels propis compromisos i dels propis actes davant dels altres». Parlem de la segona quan es dona la responsabilització a nivell col·lectiu.

- Pel que fa a la participació, no és només prendre decisions, sinó també executar-les.
- Incloem un quadre per exemplificar aquests dos processos que caminen paral·lels.
- A l'últim, hem parlat del vincle entre l'esplai i altres entitats, com els casals de joves. Aquest vincle ha de ser la conseqüència natural d'un procés gradual que té com a horitzó la transformació i el desenvolupament de l'entorn.

Espai de ciutadania (2005)

- Participació sobre la base de les relacions interculturals: tots i totes som ciutadans amb els mateixos drets i les mateixes responsabilitats. Mitjançant la participació els executem i els assumim.
- La participació s'aprèn participant.

Coordinem-nos (2006)

- Condicionaments de la participació: motivació personal i expectatives envers els altres.

Internacionalisme (2007)

- Les activitats internacionals afavoreixen la motivació i la implicació dels participants.
- La capacitat de decisió i de transformació social com a condicionaments de la participació.

Segon Congrés (2007)

- Tasca de reflexió i revisió pedagògica amb l'objectiu de «treballar el present i el futur de l'esplai».
- S'elabora el document *Què entenem per participació infantil?*, en el qual es parla de la participació com a dret, mètode, procés gradual. A més, es vincula la participació amb altres idees i es proposa la metodologia de la investigació-acció per desenvolupar dinàmiques de participació dels infants.
- Desplegament del congrés: Escola de Dirigents, del desembre del 2007, Manifesta't 2008 i nou volum de «L'esmolet» sobre participació dels infants.

Tot el que acabem de veure ha estat producte nostre, *made in Esplac*. Ara el que volem és contrastar-ho amb altres agents: quines idees hi ha sobre la participació en altres espais, entitats, persones...? Són les mateixes? No? En què es diferencien? On posen l'èmfasi els uns i on el posen els altres? Com pensen que es poden aconseguir nivells més alts de participació? De tot això parlem a continuació.

2.2 La incidència d'Esplac en altres espais de treball

Sap greu de marxar d'aquestes terres «esplaqueres», oi? Tant bé que hi estàvem, amb el nostre *Projecte educatiu*, amb els volums de «L'esmolet», amb les nostres trobades... Vaja, vaja. Però tot procés d'aprenentatge implica conèixer aspectes desconeguts. I nosaltres volem aprendre, així que caldrà moviment. Cap a on? Ho veurem de seguida.



El treball coordinat a Espanya. Esplac i el Grup de Treball d'Infància del CJE; Participando que es gerundio (1999) i Confancia (2005).

Per començar aquest recorregut us proposem explorar espais en els quals Esplac ha estat present. Primer a nivell estatal i, després, al nostre país.

A nivell estatal també s'han mogut coses, no érem els únics a pensar en la participació dels infants. L'11 d'octubre del 1997 es va crear el Grup de Treball d'Infància dins del Consell de la Joventut d'Espanya (CJE)¹². Aquest grup va suposar un impuls important en el tema de la participació. Esplac, a través de la representació de la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia (membre d'aquest con-

sell), hi va participar posant sobre la taula les experiències dels nostres esplais i contribuint àmpliament a la reflexió.

El 1998, aquest grup va marcar unes línies concretes d'actuació que van donar lloc a un ambiciós pla de treball centrat en un tema primordial: «Facilitar l'intercanvi d'experiències de caràcter formatiu sobre participació dels infants entre les entitats i els consells que treballin amb la infància» (*Participando*, 1999: 3).

Aquest grup de treball va promoure dues iniciatives:

- La celebració de trobades d'intercanvi sobre participació dels infants.
- L'elaboració de la guia didàctica per a la participació infantil *Participando que es gerundio*. Aquesta guia va ser elaborada a partir de les trobades i la feina d'aquest grup de treball i va ser publicada el 1999.

A continuació us reproduïm la definició i la metodologia de la participació dels infants que es va fer en aquest document.

¿Qué entendemos por participación infantil?

Las niñas y los niños en el grupo de tiempo libre han de ser considerados como socios, por lo que participan de unos derechos y de unas obligaciones establecidos por los mismos socios como los ciudadanos/as los tienen en la sociedad. Entendemos que la participación es la actividad de colaboración de los socios a partir del ejercicio y definición de estos derechos y deberes.

¿Cuál es la metodología que utilizamos?

La práctica educativa se concreta en reconocer a los niños y niñas como socios del grupo de tiempo libre y facilitar su participación democrática en su funcionamiento cotidiano.

12- El Consell de la Joventut d'Espanya (CJE) és una plataforma d'entitats juvenils, creada per llei el 1983 i formada pels Consells de Joventut de les comunitats autònomes i organitzacions juvenils d'àmbit estatal. Ha estat creat per afavorir la participació de la joventut en el desenvolupament polític, social, econòmic i cultural del nostre Estat en un entorn global, tal com ho recull l'article 48 de la Constitució espanyola. És per aquesta característica estatal que Esplac fa sentir la seva veu a través de la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia, que sí que en té i que és membre de ple dret del CJE.

Se trata de introducir a la infancia al mundo de la participación de manera activa, llevando a la práctica los principios sobre los que se basa la democracia: libertad individual y colectiva, pluralidad, igualdad, responsabilidad y corresponsabilidad (Participando, 1999: 55-56).

Aquesta definició i aquesta metodologia tracten l'esplai com a associació. Així, defineixen l'infant com a soci de l'entitat igualant-lo en drets i deures amb els altres socis. Entenem que els altres socis són les monitores i els monitors, com també els pares i les mares. D'aquesta manera anem introduint els infants en la societat democràtica en què vivim com a ciutadans de ple dret.

Després de la publicació de Participando que es gerundio, les entitats integrants del Grup de Treball d'Infància van detectar la necessitat d'elaborar una nova publicació en la qual es poguessin avançar i definir postures a partir del consens, de manera que va veure la llum *Confancia: con voz*¹³.

De nou, la veu d'Esplac va ser una de les principals generadores del document. En ell es va consensuar el que les entitats del CJE entenen que és i ha de ser la participació dels infants, alhora que donen pistes i elements per poder introduir noves formes i estratègies a les nostres associacions.

Tot i així, no és possible trobar al document una definició única. Es deixa clar que hi va haver grans dificultats per plasmar sobre el paper un concepte propi de participació dels infants:

No hay una definición cerrada de participación infantil, ya que queremos partir de nuestra realidad y experiencia, y no tomar esta noción como un paradigma sino como un referente [...]. A lo largo de la publicación cada lector o lectora tendrá que reelaborar este concepto con el fin de adaptarlo a la realidad de su acción (Confancia, 2003: 31).

El que sí que donen, però, és una sèrie de trets que caracteritzen la participació social (*Confancia*, 2003: 27):

¿Creiem interessant aquesta concepció de l'esplai, com a associació on els infants gaudeixen dels mateixos drets i deures que els adults, per fer-la un model per desenvolupar? Quins avantatges i quins inconvenients hi veiem? On són els límits? On són les potencialitats?

13- Es juga amb l'etimologia del llatí in-fantia, que vol dir «sense veu». D'aquí que el títol d'aquesta publicació sigui Con-fancia, per reclamar la veu dels infants.

- Constitueix un valor en si mateixa.
- És un mitjà, no un fi en si mateixa.
- És un dret fonamental.
- És una condició per a la transformació social.
- És una responsabilitat ciutadana que suposa compromís.
- És una dimensió positiva de la llibertat.
- És una forma de fer legítima la democràcia.

D'altra banda, parlen de les condicions prèvies necessàries per aconseguir la participació social. Aquestes condicions són tres (*Confancia*, 2003: 27):

- **Motivació:** sense motivació no és possible una veritable participació social de la ciutadania.
- **Formació:** cal conèixer els mecanismes participatius, és a dir, tenir els coneixements i les habilitats escaients per provocar una transformació.
- **Organització:** és necessari que existeixin canals en les societats democràtiques per facilitar la participació. Caldrà generar estructures suficientment accessibles i eficaces.

També proposen diferents etapes per desenvolupar un procés participatiu (*Confancia*, 2003: 47):

- d'informació
- d'opinió
- de planificació
- de gestió
- d'avaluació

De tot el que acabem de veure, observem que el 1998, a Castellterçol, apareixien idees sobre la participació vinculades a la decisió, la solidaritat, la cooperació entre nosaltres... El 1999, al document *Participando que es gerundio*, es parla de la participació com la col·laboració entre socis i sòcies d'una mateixa entitat. El 2003, al document *Confancia*, es conclou (en aquest cas no com a Esplac, sinó com a consell que aglutina diverses entitats) que no es pot arribar a una definició única de la participació, però sí a una sèrie de trets que la caracteritzen i a unes condicions que la possibiliten.

El treball coordinat a Catalunya. Manifest del 1999 i Aprendre a participar (2004)

Des de la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Centres d'Esplai; Escoltes Catalans; Esplais Catalans (ESPLAC) i Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, volem expressar:

Que coincidim en un mateix objectiu, l'educació integral d'infants i joves, i en el fet que, a partir d'un plantejament educatiu desenvolupat i rigorós, orientem la nostra tasca, des d'un sistema de valors transformadors, a fomentar la implicació de les persones en la societat. I ho fem basant-nos en una metodologia educativa que parteix de l'experiència i l'autoaprenentatge en el si de grups i col·lectius diversos que permeten una vivència lúdica, festiva i de gaudi, interrelacionada amb l'entorn.

Que coincidim, ahora, des de la diversitat de les nostres entitats, en el fet que totes garantim la participació dels joves que en són membres en els processos de presa de decisió, mitjançant estructures democràtiques; que estem arrelades al país des d'agrupaments escoltes i centres d'esplai sorgits arreu de Catalunya; que fem una aportació social de qualitat en l'educació i la formació d'infants i joves del nostre país, com a expressió d'una voluntat explícita de servei i de participació en la construcció nacional; i que no perseguim cap mena de finalitat lucrativa, ni de caire individual ni com a col·lectiu.

I que compartir tot això ens fa treballar plegades, des de la riquesa de matisos i particularitats de cadascuna de les nostres entitats, convençudes que l'educació és la clau per garantir un futur millor per als infants i joves de tot el món i, en concret, del nostre país.¹⁴

14- Manifest elaborat el dilluns 1 de març del 1999 per Ramon Terrassa, de la Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Centres d'Esplai; Ricard Alonso, d'Escoltes Catalans; Lali Surià, d'Esplais Catalans; Lluís Ros, de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, sota la coordinació d'Eduard Vallory, president del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya. Editat per CCCCCE, Escoltes Catalans, Esplac i MEGSJC en el document L'educació de la gent jove, una declaració a l'alba del segle XXI. Barcelona, 2002, p. 15.

Aquest manifest, del 1999, deixa palès que, des de la nostra idiosincràsia educativa, també creiem en la participació dels infants en les nostres estructures democràtiques i en la implicació que han de tenir en el seu entorn. A més, aquestes estructures hauran de ser reforçades, perquè siguin reals, per processos de decisió.

Quins són i com es donen aquests processos de decisió als nostres esplais? Quina és l'estructura democràtica dels nostres esplais, i fins a quin punt és democràtica i es democratitza? Participar passa necessàriament per decidir, o es pot participar sense fer-ho? ar-se?¹⁵

Entre el gener del 2003 i el juny del 2004, les cinc grans federacions d'esplais i agrupaments (Escoltes Catalans, Federació Catalana de l'Esplai, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya encara amb aquest nom en aquell moment, Moviment de Centres d'Esplais Cristians i, és clar, Esplac), coordinats per la Fundació Jaume Bofill, van treballar de nou sobre la participació dels infants i van recollir les seves reflexions en un nou document: *Aprendre a participar*.

En aquest document defineixen la participació «com un procés d'aprenentatge constant que es genera en el marc d'un grup o col·lectivitat i que cal estimular, incentivar i ensenyar» (Galceran, 2004: 23). Aquest procés és progressiu i necessita el lideratge i la guia de persones adultes per tal que els infants vagin «adquirint uns nivells d'autonomia i responsabilitat cada cop més elevats» (Galceran, 2004: 23). L'objectiu d'aquest procés és que els infants esdevinguin ciutadans i ciutadanes de ple dret que enforteixin la democràcia (Galceran, 2004: 20).

Per tal que es doni aquest procés, adults i infants consensuen un seguit de condicions (Galceran, 2004: 31-32):

- L'establiment d'un bon clima de grup.
- Relacions interpersonals afectives i càlides.
- La creació d'un sentiment de consciència col·lectiva.
- La creació d'un clima moral just i democràtic.

També consensuen els eixos clau de la participació (Galceran, 2004: 32-40). Aquests eixos són:

15- En aquest punt, per alimentar el debat, volem aportar-vos l'opinió de Maria Galceran, que diu que «la participació no s'esgota en la presa de decisió, sinó que l'entendem com un procés molt més ampli en el qual es poden determinar diferents graus en funció dels diferents moments o fases que s'assumeixen: informació, opinió, decisió, realització i valoració» (Galceran, 2004: 20).

- La vida en col·lectivitat.
- El compromís i la responsabilitat social.
- L'esperit crític.
- La pedagogia del projecte.

En aquest punt distingeixen cinc passos en el projecte:

- Proposta
- Elecció
- Planificació
- Realització
- Avaluació
- L'equip d'educadors com a agents facilitadors de la participació. En aquest punt dibuixen l'escala que trobareu a continuació. Ens ha semblat interessant reproduir-la perquè és molt gràfica per entendre l'acompanyament de l'adult a l'infant en el procés participatiu, i també permet veure quin és el fi últim: la seva autonomia.

4. Comportament autònom
3. Entrenament amb suport puntual
2. Entrenament cooperatiu monitors/caps/nens/joves
1. Realització conjunta i guiada pels monitors/caps
? Repte

A més a més, s'estableixen quatre dinamismes fonamentals per treballar la participació. Els dinamismes són «aquells mitjans a través dels quals es pot manifestar, expandir i canalitzar la participació» (Galceran, 2004: 26). Aquests dinamismes són:

- Els àmbits on es dóna: activitats, quotidianitat, vida dels grups.
- Els nivells: subgrup-al-grupal, intrainstitucional-extrainstitucional.
- Els moments: presa de decisió, preparació, realització, valoració.
- El tipus de participació: organitzada o espontània.

Per tant, d'aquest document obtenim eines i elements d'anàlisi de molta utilitat per pensar en la participació dels infants.

Quadre resum

Participando que es gerundio (1999)

- Entenem la participació dels infants com l'activitat de col·laboració dels socis i sòcies a partir de l'exercici i la definició dels drets i deures de l'associació, l'esplai.
- La metodologia que utilitzem consisteix a reconèixer els nens i les nenes com a socis del grup de temps lliure i facilitar la seva participació democràtica en el funcionament quotidià del grup.

Confancia (2005)

- No és possible trobar al document una definició única, només idees vinculades a la participació social. Però apuntem set característiques que la defineixen, tres condicions que la possibiliten i una proposta d'etapes en un procés de participació.

Manifest del 1999

- Creiem en la participació dels infants en les nostres estructures democràtiques i com a agents implicats en el seu entorn.

Aprendre a participar (2004)

- Participació és procés d'aprenentatge per formar ciutadanes i ciutadans que enforteixin la democràcia.
- Continguts interessants per pensar la participació dels infants: condicions prèvies, eixos transversals i dinàmiques fonamentals per treballar la participació.

2.3 Les aportacions des del Moviment Laic i Progressista

Com suposem que totes i tots sabeu, Esplac som una entitat que forma part d'un grup d'entitats que donen cos al Moviment Laic i Progressista. Per la proximitat ideològica que ens hi uneix i perquè, juntament amb Esplac, són les entitats de base de l'MLP,¹⁶ hem considerat oportú veure quin discurs es fa a dues d'aquestes entitats: Acció Escolta i l'Associació de Casals de Joves de Cata-

16- Les entitats de base de l'MLP som Esplac, Acció Escolta, Associació de Casals de Joves de Catalunya i Cooperació. Totes quatre tenim una base social voluntària al territori. Aquest tret és el que ens defineix com a entitats de base de l'MLP.

lunya. La primera perquè el seu model és semblant al dels nostres esplais, i la segona perquè representa la continuació de la tasca iniciada als esplais.

Acció Escolta

«Acció Escolta de Catalunya constitueix una proposta d'educació en la llibertat des de l'escoltisme; una escola de ciutadania activa, democràtica, laica, progressista i catalana. Té la finalitat de contribuir a l'autoformació de persones lliures, compromeses, coherents i obertes, disposades a transformar la societat i construir un món millor i més just»¹⁷. Des d'aquesta autodefinició de què són i què volen, observen la participació des de diversos angles. D'una banda, «en la seva accepció més senzilla, simplement vol dir fer part d'una activitat o d'un projecte. Fixem-nos que diem “fer part”, i no pas “fer ús” d'una activitat». A Acció Escolta distingeixen, doncs, entre el que és un servei i el que és una associació, entenent que en un servei es fa ús del mateix servei, mentre que en una associació s'és part de la mateixa associació. Així, l'agrupament «no és un servei per a usuaris, sinó que les persones que formen part del nostre projecte són associades, han triat lliurement formar-ne part i comparteixen el seu ideari. Els socis i sòcies són els infants, els caps d'agrupament i les famílies». Aquesta visió relaciona la participació i l'associacionisme, i és el mateix enfocament que hem vist al document del CJE *Participando que es gerundio*.

Una segona idea, associada a la participació, que desenvolupa Acció Escolta és que la participació és una

acció transformadora orientada a contribuir a la recerca del bé comú, un esforç col·lectiu per resoldre en societat aquells problemes que, individualment, o bé no es poden resoldre, o bé tenen una solució molt més difícil.

Torna a sorgir la relació entre participació i comunitat que ja vam veure també al nostre *Projecte educatiu* quan parlàvem, per exemple, de la continuïtat dels infants en altres associacions del seu poble, el seu barri o la seva ciutat, com ara els casals de joves, quan finalitzaven la seva etapa a l'esplai.

17- <http://www.mlp.cat/accescolt.html>

Per a Esplac, la relació de l'esplai amb l'entorn té una importància vital en tant que actor polític. Recordem que ens considerem escoles de ciutadania, que treballem per enfortir la democràcia i transformar la societat. Per tant, hem d'incidir en el nostre entorn per provocar aquesta transformació.

L'última idea és que la participació, a més d'implicar formar part com a sòcia o soci d'un projecte que treballa per la transformació social, és un valor educatiu. I la seva vàlua rau en el fet que no s'educa en la teoria, sinó que s'educa en la vivència, de tal forma que a participar s'aprèn participant.

Amb aquests tres enfocaments, complementaris entre si, de la participació (formar part, acció transformadora i aprendre mitjançant la pràctica), des d'Acció Escolta proposen quatre punts de vista per veure i viure la participació. No entrarem a detallar-los, però sí que assenyalarem quins són:

- La participació en el grup.
- La participació en la presa de decisions.
- La participació en la transformació en positiu de l'entorn.
- La participació en la pròpia educació.

Pensem que els enunciats són prou clars per saber a què es refereixen.

Per concloure, subratlem una similitud entre la concepció dels agrupaments i la dels esplais. Tots dos ens concebem com a escoles de ciutadania en les quals la participació és el mitjà per a la transformació social i comporta un procés actiu d'aprenentatge que implica la comunitat i la persona.

Associació de Casals de Joves de Catalunya¹⁸

I després de l'esplai, què? Aquesta pregunta, que ens hem fet en la publicació *Treball educatiu amb adolescents*, l'hem respost dient

18- L'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya és una plataforma de segon grau que aplega casals i grups de joves en diferents barris i pobles, sobretot de l'àrea metropolitana de Barcelona. Actualment, 18 grups i casals de joves estan vinculats a la federació, i mouen un total de 1.300 joves amb els seus projectes. Un casal de joves associatiu es caracteritza, en primer lloc, pel projecte associatiu i, en segon lloc, pels projectes que porten a la pràctica els mateixos joves.

que «el que importa és que no deixin d'estar vinculats a algun grup estable, ja sigui d'àmbit polític, educatiu, social, etc.» (Esplais Catalans, 2004: 47). En aquest sentit, els Casals de Joves de Catalunya són continuadors de la tasca dels esplais. Per això és necessari que ens preguntem què entén l'Associació de Casals de Joves de Catalunya per participació dels infants i quina és la seva metodologia.

Sobre la primera qüestió, hem trobat que «participar és prendre consciència que un individu forma part d'una col·lectivitat, i aquesta col·lectivitat necessita l'opinió de cada un dels seus membres per poder decidir el camí que ha de marcar, però també necessita el seu esforç per tal de construir-la» (González, 2009: 2). Per tant, «participar és una acció en la qual l'individu (o el grup) prenen part activa en un col·lectiu amb una finalitat comuna» (González, 2009: 2).

D'aquesta definició destaquem els següents aspectes. Primer, participar implica una dimensió col·lectiva, en tant que l'individu forma part d'una comunitat i la comunitat necessita l'individu. Segon, participar implica decisió per anar construint el camí que el grup i els individus es marquen i, per tant, en última instància, participar implica una finalitat comuna.

Per portar a terme aquesta acció individual i/o col·lectiva cap a una finalitat comuna, des dels casals assenyalen que s'han de donar tres condicions: voler, poder i saber. Vegem breument què vol dir cadascuna d'elles (López, 2007).

VOLER participar té a veure amb la motivació de les persones per fer coses, per implicar-se en el grup, per construir projectes. Per això voler participar suposa voler «educar en el desig». Però aquesta motivació no apareix com el geni de la llàntia d'Aladí. Per això hem de fer el treball d'educar en el desig.

Educar en el desig o voler participar sense mitjans pot suposar nedar enmig de l'oceà, és a dir, morir en l'intent. Per això calen recursos per **PODER** participar, recursos materials, econòmics, d'infraestructura, espais... Però també cal un altre tipus d'elements, cal informació, decisió i pensament col·lectiu.

A l'últim, encara que tinguem el desig de participar i la disponibilitat per poder-ho fer, hem de saber participar. I SABER participar vol dir tenir coneixements i habilitats. Però, tal com dèiem respecte a la motivació, aquests coneixements i aquestes habilitats no apareixeran per art d'encantament. Ans al contrari, haurem d'anar nosaltres a cercar-los mitjançant un procés d'aprenentatge. Per tot això, la participació serà un procés d'aprenentatge per adquirir habilitats i coneixements.

En la mesura que aquestes tres condicions facilitin el desenvolupament de processos participatius, s'aniran donant diferents situacions o nivells participatius. Però com es poden mesurar aquests nivells? Com sabem en quin punt ens trobem? Com podem saber si el que està passant és participatiu o no?

Els Casals de Joves de Catalunya proposen i utilitzen, com a eina per situar-se en els dubtes participatius, «l'escala de la participació dels joves».

GRAU	NIVELLS	PLANTEJAMENT DE LA PARTICIPACIÓ	ALGUNS INDICADORS	EXEMPLES
+	8	INICIADA I DIRIGIDA ALS JOVES	Entenem que és la forma més genuïna de participació juvenil. Els joves pensen i actuen per si mateixos.	Consells de Joventut / MOC / Assoc. juvenils
	7	INICIADA PELS JOVES, DECISIONS COMPARTIDES PELS ADULTS	Es tracta d'iniciatives juvenils que tenen un ampli consens social i dels adults.	Casal d'Associacions Juvenils de Barcelona
	6	INICIADA PELS ADULTS, DECISIONS COMPARTIDES PELS JOVES	Són processos realment participatius, encara que són iniciats pels adults. Van més enllà de la consulta i tenen un grau considerable d'autonomia.	Branques juvenils dels partits polítics i sindicats
	5	CONSULTATS I INFORMATS	El projecte és dissenyat i dirigit per adults, però els joves entenen el procés i les seves opinions es prenen seriosament. En aquest tipus de procés només són consultats, no es creen prou espais perquè hi hagi més implicació.	Consells municipals de Joventut
	4	ASSIGNATS PERÒ INFORMATS	Els joves entenen les intencions del projecte. Saben qui ha pres les decisions sobre la seva participació i perquè. Els joves tenen un paper significatiu –no “decoratiu”–. Després que se'ls explica clarament el projecte i un cop dissenyat el procés, s'ofereixen com a voluntaris.	Voluntaris per Barcelona
–				

GRAU	NIVELLS	PLANTEJAMENT DE LA PARTICIPACIÓ	ALGUNS INDICADORS	EXEMPLES
+	3	PARTICIPACIÓ SIMBÒLICA	Aparentment es dóna als joves l'oportunitat d'expressar-se, però en realitat tenen poca o nul·la incidència sobre el tema o sobre l'estil de comunicació i poques oportunitats o cap de formular les seves propies opinions. Podríem resumir-ho amb la frase "tot pels joves, però sense els joves".	Signar peticions en favor de la pau a Bòsnia, pel referèndum del Sàhara, etcètera.
	2	DECORACIÓ	Els adults "utilitzen" els joves per enfortir estructures institucionals d'una manera relativament indirecta. També en podríem dir accions "d'aparador participatiu".	Carnet Jove
	1	MANIPULACIÓ	No hi ha cap tipus de consulta. Els joves no entenen de què es tracta i per tant no entenen les accions que se'ls proposen. Aquesta participació aparent no és el millor mètode per introduir els joves en processos participatius i democràtics.	Concerts de rock institucionals
—				

FONT: Elaborada per la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia a partir de l'adaptació de l'escala de participació de Sherry Amstein. AMSTEIN, S. (1969); *La participación de los niños. De la participación simbólica a la participación auténtica*, Oficina Regional para América y el Caribe, UNICEF

Com heu pogut observar –perquè sou llestes i llestos i teniu ulls i antenes (ah no!, antenes no, perdoneu, bé, no totes i tots)–, estem parlant d'una adaptació, i no de l'escala de Hart¹⁹ (que veurem una mica més endavant). Aquesta modificació feta per la Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia consisteix en un canvi d'ordre en els graons set i vuit, els més alts de l'escala. Així, el graó set de l'escala original de Hart, que és la participació en accions pensades i executades pels mateixos infants, passa a ser el vuit en l'adaptació que fa la Fundació, i el graó vuit de Hart, que és la participació dels infants en accions pensades per ells mateixos i compartides amb agents externs, passa a ser el set a l'escala de la Fundació. Amb tot això, tenim que, a l'escala modificada de Hart que fan servir tant Acció Escolta com l'Associació de Casals de Joves de Catalunya, el màxim grau de participació és aquell en què es dóna la plena autonomia dels joves i els infants, és a dir, les accions pensades i executades pels mateixos infants.

19-És una metàfora que ens ajuda a determinar les característiques dels diversos nivells o graus de participació que es donen a la comunitat o grup. Està explicada més detalladament a la pàgina 51 d'aquest volum.

ESCALA HART	ESCALA F.F.F.G.
8 Iniciada pels joves, decisiones compartides pels adults.	8 Iniciada i dirigida pels joves.
7 Iniciada i dirigida pels joves.	Iniciada pels joves, decisiones compartides pels adults.
6 ...	

Interpretem que aquesta adaptació de l'escala de Hart dóna prioritat als espais i/o les situacions de màxima autonomia per als joves, ja que tant els agrupaments com els casals són, per damunt de tot, un model d'autoorganització que es fonamenta, en primera i en darrera instància, en la llibertat dels joves que s'hi associen. Són ells els únics protagonistes. Aquesta finalitat concorda també amb el plantejament que fem des dels esplais sobre la participació i la responsabilització progressives, tot pensant que l'autonomia als grups d'edat va creixent a mesura que els grups es fan més grans.

Tenint en compte que als esplais és necessària la relació entre els adults²⁰ i els infants, quin model és més participatiu per al nostre cas, el de Hart, en què adults i infants comparteixen decisions en el grau màxim de participació, o la seva adaptació de la Fundació, en què en el grau màxim de participació els infants decideixen tots sols? Fins a on ens interessa la desaparició de la figura adulta?

20- Considerem adulta la persona major de 18 anys.

Quadre resum

Acció Escolta

Participació és:

- Fer part d'un projecte com a soci o sòcia.
- Una acció transformadora.
- Un valor educatiu: s'aprèn participant.

Quatre punts de vista importants per veure i viure la participació

- en el grup
- en la presa de decisions
- en la transformació positiva de l'entorn
- en la pròpia educació

L'Associació de Casals de Joves de Catalunya

Participar implica:

- dimensió col·lectiva
- decisió
- finalitat comuna

S'han de donar tres condicions per participar:

- voler
- poder
- saber

Idees clau de l'MLP i Esplac

Arribem al final d'aquest apartat en el qual hem parlat de nosaltres i d'algunes associacions de l'MLP. Per obrir el pit i agafar aire, us oferim un recull amb les idees principals que emanen del que hem vist fins ara.

- ❶ Transformació social i autonomia personal: la participació és un procés de transformació social perquè és un procés de transformació personal: esdevenir persones autònomes.

- ② Transformació social i associacionisme educatiu: la participació està encaminada a la transformació social i l'enfortiment de la democràcia. La vitalitat de l'associacionisme, en el nostre cas l'associacionisme educatiu infantil i juvenil, és una garantia per a aquest enfortiment i per canviar cap a una societat més justa i feliç.
- ③ Persona i grup: la participació té una doble dimensió, personal i col·lectiva.
- ④ Procés d'aprenentatge: la participació suposa un procés d'aprenentatge, i d'aprenentatge actiu, perquè a participar s'aprèn participant.
- ⑤ Presa de decisions i autonomia: la participació concerneix directament (encara que no únicament) la presa de decisions sobre els temes que afecten tant la persona com el col·lectiu, i s'encamina a assolir majors quotes d'autonomia personal i col·lectiva.
- ⑥ Condicions: la participació necessita unes condicions: voler participar, poder participar i saber participar.
- ⑦ Adaptació de l'escala de Hart: l'escala de Hart adaptada per la Fundació Ferrer i Guàrdia és l'eina que serveix per mesurar els diferents nivells de participació dels infants.

2.4 La participació dels infants mes enllà d'Esplac i l'MLP

Com anem veient en aquest recorregut per la participació, no és un tema exclusiu d'Esplac, no és el nostre deliri. La participació dels infants és un tema d'ampli abast. Fins i tot ens preguntàvem si no s'havia convertit en una moda.

D'una banda, pot aclaparar-nos la quantitat de discursos i pràctiques que ens arriben. De l'altra, és important estar a l'aguait de les experiències i els plantejaments que sorgeixen a propòsit d'aquest tema. Per això us hem proposat parlar de dos models que són importants per seguir avançant en aquest camí de la participació. I són importants perquè són els puntals d'aquest tema.

El primer perquè ha estat, i segueixin sent, molt influent en tot el tema de la participació: l'escala de Roger Hart²¹. De fet, ja ho hem vist quan parlàvem d'Acció Escolta i de l'Associació de Casals de Joves de Catalunya. El segon model, el de Jaume Trilla i Anna Novella²², perquè han fet una elaboració alternativa i molt substancial respecte de la que proposava Hart. A més, tant Hart com Trilla i Novella, els hem utilitzat en algunes formacions i trobades, com, per exemple, a l'Escola de Dirigents del 2007 o al Manifesta't.

Aquestes dues visions de la participació les amanirem amb algunes altres aportacions d'altres autors, però seran aportacions complementàries.

Rogert Hart

Al seu llibre *La participación de los niños: de la participación simbólica a la participación auténtica*, Hart defineix la participació com

els processos de compartir les decisions, que afecten la vida pròpia i la vida de la comunitat en la qual es viu. És el mitjà pel qual es construeix una democràcia i és un criteri amb el qual s'han de valorar les democràcies. La participació és el dret fonamental de la ciutadania (Hart, 1993: 5).

Així, per poder mesurar fins a quin punt els infants estan participant en la construcció de la democràcia, Hart dissenya l'escala de la participació. Per ser rigorosos, Roger Hart es va basar en la proposta de Sherry Arnstein.

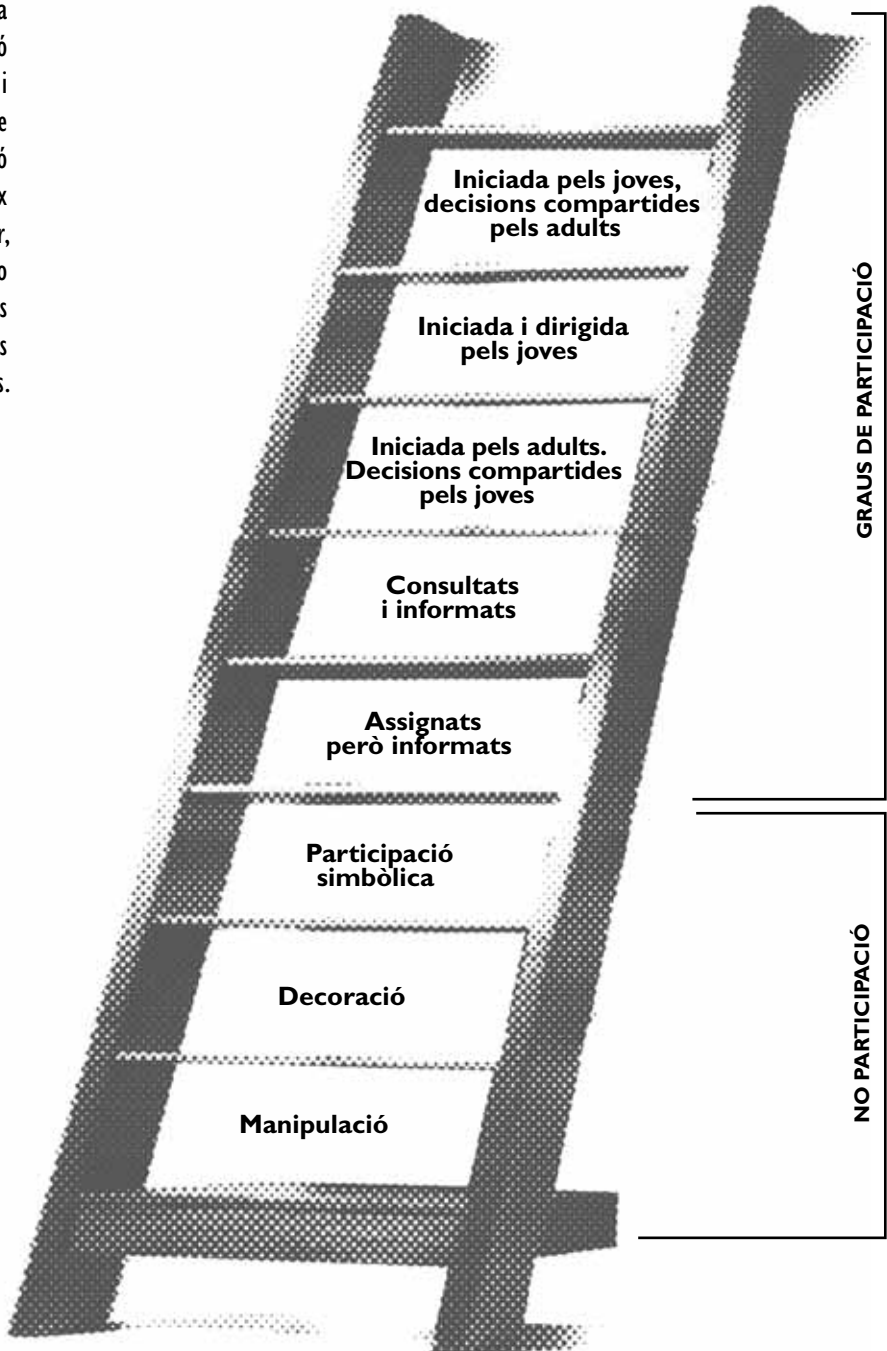
És una metàfora que ens ajuda a determinar les característiques dels diversos nivells o graus de participació que es donen a la comunitat partint de la relació adult-infant.

21- Rogert Hart és professor del programa de doctorat de psicologia ambiental a la Universitat de Nova York. També és codirector del CERG, grup de recerca sobre els infants i el seu medi. La seva recerca s'ha centrat a comprendre la vida quotidiana dels infants i els joves, i, amb aquesta finalitat, ha dissenyat diverses metodologies participatives per treballar amb gent jove. Ha col·laborat amb d'altres especialistes en l'aplicació de la seva teoria i la seva recerca en la planificació i el disseny de medis per a infants.

22- Jaume Trilla Bernet és catedràtic de la Facultat de Pedagogia i membre del grup de Investigació en Educació Moral (GEM) de la Universitat de Barcelona. L'Anna Novella és professora de la Facultat de Pedagogia Universitat de Barcelona.

L'escala ajuda en la tasca de determinar fins a quin punt estem promovent veritables processos de participació, o si, de vegades, el que generem és una participació de caràcter simbòlic.

L'escala es basa en la relació adult-infant i segueix un ordre de progressió lineal, de baix a dalt, és a dir, dels projectes o situacions menys participatius als que ho són més.



El grau més baix de l'escala és la manipulació. Es dona quan la població infantil és utilitzada per realitzar accions que no entenen i que responen totalment a interessos aliens als seus. El grau més alt són les accions iniciades pels infants, i les decisions són compartides amb les persones adultes.

Entre el grau més alt i el més baix hi ha vuit nivells. La diferència entre els nivells que no es consideren participació (nivells u, dos i tres) i els nivells en què sí que es dona participació dels infants (del quatre al vuit) rau en el nivell de consciència i interès per part dels infants: als primers, l'acció dels infants no és conscient ni respon als seus interessos, mentre que als segons sí.

Fidel González,²³ en una entrevista, ens deia que «l'escala de Roger Hart no és tant l'evolució de les persones com una definició d'espais o situacions. Per tant, no és un aprenentatge de la persona, sinó diferents nivells o categories d'espais o situacions en les quals es permet més o menys participació. És aquí on rau la clau, és una escala que ens ha d'ajudar a analitzar els espais o projectes que estem creant. I és a partir d'aquesta anàlisi que podem crear projectes que permetin més o menys participació».

Llavors és important tenir clar que l'escala de Hart (i també l'adaptació de la Fundació que hem vist) serveix per definir espais o situacions. De fet, per avaluar l'evolució dels infants, des del nostre *Projecte educatiu* proposem i utilitzem la psicologia evolutiva. Pàgines enrere heu trobat uns quadres que relacionen la psicologia evolutiva amb la participació i la responsabilització progressives. La barreja d'aquestes dues eines, l'escala de Hart i les taules de psicologia evolutiva, han de servir per analitzar tant els projectes com els protagonistes que intervenen en aquests projectes. La definició dels projectes mai no pot estar deslligada del desenvolupament dels factors psicològics i socials²⁴ dels infants. Val a dir que els projectes i les situacions que generem ajudaran a desenvolupar aquests factors.

23- Fidel González ha estat membre fundador i Secretari General de l'Associació de Casal de Joves de Catalunya.

24- Aquests factors són: desenvolupament físic i psicomotriu, afectiu i emotiu, social i interpersonal, i intel·lectual i cognitiu.

Un altre autor, Ferran Cases, ha fet una proposta alternativa, però semblant a la de Hart. En aquesta proposta estableix set nivells de participació «que impliquen el reconocimiento del niño en todas las decisiones que le afecten» (Derechos, 2006: 64-65). Per tant, es posa l'èmfasi en les decisions.²⁵ D'altra banda, diem que és semblant a l'escala de Hart perquè estableix una linealitat entre els diferents graus, i els nivells es basen en la relació adult-infant.

- ❶ Estar informat/da
- ❷ Ser escoltat/da
- ❸ Ser consultat/da
- ❹ Dialogar les decisions
- ❺ Negociar i arribar al consens
- ❻ Compartir les decisions
- ❼ Acceptar i respectar les decisions de l'infant

Jaume Trilla i Anna Novella

Un altre model per mesurar la participació dels infants és l'elaborat per Jaume Trilla i Anna Novella. Aquest model difereix del de Hart en dos punts bàsics.

Primer, l'escala de Hart parteix de la relació educativa que es dona entre l'adult i l'infant (on els tres graus que l'autor no considera participació representen un abús de poder dels adults envers els infants). Per contra, la nova proposta de Trilla i Novella no s'emmarca necessàriament en aquest tipus de relació (adult-infant). És a dir, que també té en compte les relacions entre els mateixos infants en espais propis d'infants (com, per exemple, assemblees d'infants).

Segon, la proposta de Trilla i Novella no s'adhereix a la verticalitat que mostra Hart en el seu esquema de relació educativa. Així, les direccions que es poden donar en els processos de participació poden ser variades, i no necessàriament lineals, d'uns estadis als altres.

25- Sobre si la participació és únicament decisió o és més que participació, recordeu el que veïem pàgines enrere, concretament els comentaris de la Maria Galceran.

Llavors, què és el que proposen en Jaume Trilla i l'Anna Novella?

D'entrada, constaten que hi ha una pluralitat de concepcions sobre la participació dels infants, de tal forma que «se impone hacer distinciones en cuanto a la participación» (Trilla i Novella, 1999: 144). D'aquesta manera, més que fer una definició tancada, parlen de tipus de participació, moduladors de la participació i condicions de la participació. No obstant això, Anna Novella, en un article posterior, defineix la participació dels infants «com una experiència personal i col·lectiva que permet implicar-se en projectes socials que, mitjançant la paraula i l'acció compromesa, pretenen transformar la realitat propera» (Novella, 2008: 78). Amb tot, continua sent pertinent distingir aquests tipus, aquests moduladors i aquestes condicions que faran possible una experiència participativa, precisament perquè ens parlaran de com ha estat aquesta experiència.

Quant als *tipus de participació*, Trilla i Novella n'estableixen quatre. Adverteixen que no són «formes de participació excloents, sinó complexes i multidimensionals» (Novella, 2008: 79), és a dir, que en un procés participatiu es poden donar vàries tipologies a la vegada. Aquests tipus, molt sintèticament, són (Derechos, 2006: 67):

Participació simple

És la forma més elemental de participació. Consisteix només a prendre part en un procés o una activitat com a espectador/a o executant, sense que el subjecte hagi intervingut ni en la preparació ni en les decisions sobre el contingut o el desenvolupament del procés o l'activitat. Els individus es limiten bàsicament a seguir indicacions o a respondre a estímuls.

Participació consultiva

Suposa un pas més: escoltar la paraula dels subjectes. No són simples espectadores i espectadors d'alguna cosa prèviament determinada, sinó que se'ls demana el parer. Poden opinar, proposar o valorar, i es faciliten canals per a això. Vinculant o no vinculant.

Trilla i Novella se centren no només en la relació adult-infant, sinó també en la relació entre els mateixos infants. D'altra banda, no s'adhereixen a la linealitat progressiva de l'escala: tots els nivells de participació són necessaris en funció de les situacions que es donin i els objectius que tinguem.

Participació projectiva

Aquí el/la participant fa una mica més que opinar: es converteix en agent. És un tipus de participació més exigent i complex que els anteriors: requereix més compromís i corresponsabilització. És una condició d'aquest tipus de participació que el/la participant senti com a propi el projecte. Pot donar-se en les diverses fases del projecte o de l'activitat: en la definició, la determinació dels objectius, el disseny, la gestió i el control del procés i la valoració.

Metaparticipació

L'objecte de la participació és la mateixa participació. És quan els mateixos subjectes demanen, exigeixen o generen nous espais i mecanismes de participació. Els seus continguts poden ser:

- drets
- espais, mitjans i canals
- competències

Pel que fa al segon element, els *moduladors*, són criteris que ens permeten valorar el grau de participació dels infants en els projectes. Aquesta valoració es pot fer amb una mirada global (com un procés que aniria de la participació simple a la metaparticipació) o bé per a cada tipus separatament (Trilla i Novella, 1999: 152). Aquests moduladors són:

- implicació
- informació / consciència
- capacitat de decisió
- compromís / responsabilitat

Finalment, Trilla i Novella ens parlen de tres condicions per a la participació:

- dret a participar
- canals, mitjans i espais
- capacitar per participar

Si ens hi fixem, els continguts de la participació i les condicions de la participació són els mateixos:

Continguts de la participació	Condicions de la participació
<ul style="list-style-type: none">• drets• espais, mitjans i canals• competències	<ul style="list-style-type: none">• dret a participar• canals, mitjans i espais• capacitar per participar

Això ens fa pensar que la participació fa un moviment circular: a mesura que treballem pels continguts de la participació, reforcem les condicions perquè es donin aquests continguts, i, en la mesura que existeixin condicions per participar, s'enfortiran els continguts de la participació. Així, en participar enfortim uns drets, uns espais i canals i unes competències personals i de grup, que a la vegada són les condicions que fan possible la nostra participació i la de futures generacions.

Quant a les condicions, la primera i fonamental és el dret de la infància a la participació. Això implica que el món adult reconegui aquest dret i en faciliti el desenvolupament. Relacionada amb aquest darrer aspecte (facilitar el desenvolupament del dret), neix la segona condició, que és capacitar els infants per participar. Per a Trilla i Novella, això vol dir, d'una banda, aplicar el principi d'activisme pedagògic *learning by doing*, és a dir, que a participar s'aprèn participant; i, de l'altra, que aquest principi requerirà l'adquisició de coneixements, destreses, habilitats i valors. La tercera i última condició és la creació i l'existència de canals, mitjans i espais per a la participació. En aquest sentit, els espais ens erigim en espais privilegiats per treballar la participació dels infants des de l'educació no formal.

Quadre resum

Rogert Hart:

- Defineix la participació com els processos de compartir les decisions que afecten la vida pròpia i la vida de la comunitat en la qual es viu.
- Escala de Hart: és una metàfora que ens ajuda a determinar les característiques dels diversos nivells o graus de participació que es donen a la comunitat, partint de la relació adult-infant.

Trilla i Novella:

- No fan una definició tancada de la participació. Però Anna Novella, en un article posterior, defineix la participació com una experiència personal i col·lectiva que permet implicar-se en projectes socials que pretenen transformar la realitat propera.
- Més que fer una definició tancada de la participació, parlen dels tipus de participació, els moduladors

Capítol 3. De la teoria a la pràctica. Idees clau de la participació

Hem arribat al final de la teoria, posant fi al regne de les paraules i les idees. Ara ens toca descendir al món de les accions i de la pràctica. Abans, però, de posar els peus en aquest nou territori, cal que recuperem el que hem vist fins ara i que ens equipem. Com ja deveu intuir, fer una ullada a la realitat requereix una mínima preparació (si és que volem aprendre quelcom d'aquesta realitat). Per tant, amb tota la informació que hem aplegat, tenim el material necessari per poder veure la realitat. Aquest material, l'hem organitzat en tres punts clau:

- Les idees fonamentals de la participació.
- Les condicions de la participació.
- Les fases i els nivells de la participació.

Es coneixen,
es reconeixen
i s'exerceixen
els drets dels
infants als nostres
esplais?

3.1 Les idees fonamentals de la participació

Sobre les concepcions que hem vist de la participació, volem destacar els següents aspectes:

La participació és un dret i un mitjà per construir la democràcia.
La major vitalitat de les associacions enforteix la vida democràtica. Les associacions són escoles de ciutadania.

Com treballem el procés participatiu als espais? Tenim en compte, sobretot en les edats més petites, els aspectes psicològics i evolutius per tal de facilitar-los la participació?

La participació dels infants és un procés gradual i actiu d'aprenentatge, de manera que a participar s'aprèn participant. Aquest procés implica tenir en compte l'evolució progressiva de les persones segons les edats. A més, es poden distingir nivells i/o tipus en funció de la major o menor consciència i decisió dels infants en el procés.

La participació és individual i col·lectiva: afecta tant el desenvolupament personal com el social, perquè les persones necessitem la comunitat, i la comunitat necessita les persones.

La participació dels infants educa per a l'autonomia de les persones. El procés gradual d'aprenentatge vol aconseguir que els infants, des de ben petits, aprenguin a governar la seva pròpia vida, responsabilitzant-se de les decisions que prenen, assumint-les i portant-les a terme.

3.2 Les condicions de la participació

Per participar s'han de donar una sèrie de condicions. Aquestes condicions les agrupem en els tres punts següents:

- voler participar
- poder participar
- saber participar

Aquests tres punts els hem manllevat directament de l'Associació de Casals de Joves de Catalunya. El que hem fet nosaltres és ampliar aquest esquema amb diferents aportacions dels diversos autors que acabem de llegir. El següent quadre recull aquestes aportacions:

	Espac	ACJ	Confancia (CJE)	Trilla i Novella <small>(són continguts i condicions de la participació)</small>
Voler	<p>Drets de la infància: impliquen la voluntat de posar-los en pràctica (a les conclusions del Segon Congrés).</p> <p>Expectatives: definir les expectatives de totes i tots els implicats (al Projecte educatiu).</p> <p>Les motivacions individuals i les expectatives personals que cadascú té (a Coordinem-nos).</p>	<p>Educar en el desig. Motivació de les persones per fer coses, per implicar-se en el grup, per construir projectes.</p>	<p>Motivació: sense motivació no és possible una veritable participació social de la ciutadania.</p>	<p>Drets: reconeixement legal. Canals, espais i mitjans. Competències, coneixements, habilitats i valors o actituds.</p>
Poder	<p>Drets de la infància: són una eina que permet més igualtat i més justícia.</p> <p>Eines de participació: crear eines de participació adequades a les característiques i les necessitats dels participants (al Projecte educatiu).</p> <p>Establir un marc clar de relació. És a dir, tenir ben delimitats els canals de comunicació, normativa, funcions i rols (al Projecte educatiu).</p>	<p>Recursos materials, econòmics, d'infraestructura, espais...</p>	<p>Organització: canals en les societats democràtiques per facilitar la participació. Caldrà generar estructures suficientment accessibles i eficaces.</p>	
Saber	<p>Drets de la infància: han de ser coneguts i reconeguts.</p>	<p>Coneixements i habilitats.</p>	<p>Formació: coneixements i habilitats necessaris per provocar una transformació.</p>	

3.3 Les fases de la participació

Per dur a terme la nostra tasca educativa dissenyem i emprem estratègies educatives. Aquestes estratègies les definim com el «conjunt d'indicacions que ajuden, en una acció educativa concreta, a prendre una decisió òptima per a la situació plantejada» (Esplais Catalans, 2002: 85). És a dir, són «les regles d'or que serveixen per prendre decisions en qualsevol circumstància» (Esplais Catalans, 2002: 85). A la majoria dels esplais, aquestes estratègies les encabim dins de la metodologia del «treball per projectes». Bona part de les nostres relacions educatives les desenvolupem en el marc d'aquesta metodologia. Segons el nostre projecte educatiu (Esplais Catalans, 2002: 90), treballar per projectes ens permet aprendre a partir de l'acció, afavorir l'autogestió del grup i prendre les decisions en consens (Esplais Catalans, 2002: 90). Dividim els projectes en quatre fases:

- Què volem fer?
- Com ho fem?
- Realització del projecte
- Valoració del projecte

Des del treball per projectes i des del joc analitzarem les relacions que es donen a l'esplai a la segona part d'aquest volum, quan parlem de «saber participar». D'aquesta manera, ens considerem preparats per analitzar la nostra pràctica participativa. És hora de partir cap als esplais.

SEGONA PART: LA PRÀCTICA PARTICIPATIVA ALS ESPLAIS



Del terreny de la pràctica, hi ha tres aspectes que ens interessa conèixer: els protagonistes i les protagonistes de l'esplai, l'organització de l'esplai i el treball per projectes. Cadascun d'aquests aspectes està relacionat amb les tres condicions de la participació que us hem indicat abans: els protagonistes i les protagonistes ens parlen del «voler»; l'organització, del «poder», i el treball per projectes, del «saber».

Quan hem parlat de «voler», hem parlat de la motivació de les persones per participar en els projectes. I aquesta motivació està condicionada per les expectatives, el que espera cadascú de l'altre i de si mateix. Per això, a la primera part, tractarem de les expectatives de cadascun dels protagonistes per saber com es participa i com es vol participar.

Quan hem parlat de «poder», hem parlat del fet de disposar de canals o espais. En aquest sentit, l'esplai mateix és un canal que permet treballar la participació dels infants. Per això volem veure com és aquest canal a partir de la seva pròpia organització. Penseu que una organització no és neutra, és a dir, una organització reflecteix i condiona la manera de pensar i de fer d'aquelles persones que la componen. Així, l'organització dels esplais també ens parlarà de com es dona la participació als esplais: en què la facilita? Quins límits té?

Finalment, quan hem parlat de «saber», hem parlat de les habilitats, els coneixements i les actituds de les educadores i els educadors i dels infants. Aquests trets es desenvolupen i s'adquireixen mitjançant la pràctica. La pràctica als esplais augmenta en gran manera a partir del desenvolupament de projectes i a partir dels jocs. Gràcies a aquests dos mètodes ens aproparem als aspectes del saber per saber—valgui la redundància— com exercitar la participació.

L'esquema següent resumeix el que acabem d'explicar:

Aspecte que explorarem en la segona part	Aspecte que el vincula amb les condicions	Condicions de la participació
Els protagonistes i les protagonistes	Expectatives	Voler participar
Esplai	Canal o espai	Poder participar
Educar per projectes	Competències	Saber participar

VOLER



Capítol 4. Els protagonistes de l'esplai

Parlar de participació és parlar de relacions entre persones i grups. I en parlar de participació dels infants, necessàriament parlem de la relació que es dona entre els infants i els adults. César Muñoz, expert en la infància, ens diu que la veritable participació dels infants és la participació en relació. De vegades pensem, quan parlem de participació, que són els infants els que han de participar. L'observació de César Muñoz indica que no és cosa d'ells, sinó que és cosa de tothom, de la manera com ens relacionem. Concretament, Muñoz ens diu:

Tendríamos que venir con la idea de que no es una participación de ellos, no hay que señalarlos con el dedo, sino que la participación infantil es cosa de ellos en relación con nosotros, con los jóvenes, con los adultos, con los ancianos; ahí está la verdadera participación, una participación en relación (Confancia, 2003: 33).

També l'Anna Novella i el Jaume Trilla destaquen el vessant social i relacional de la participació dels infants. Segons ells,

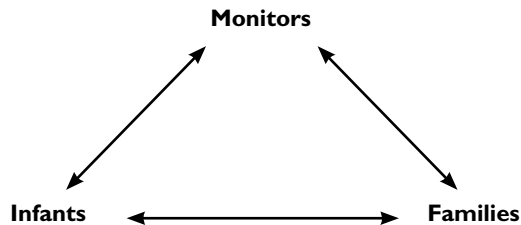
la participación es siempre una acción social, colectiva, relacional. Lo es en un doble sentido: porque generalmente se participa de forma colectiva o grupal, y porque el objeto de cualquier participación es también social (Trilla i Novella, 1999: 159).

Aquestes relacions es produeixen, entre altres coses, sobre unes bases que són les expectatives envers l'altre i envers un mateix.

Com és l'altre? Com sóc jo respecte a aquest altre? Quin paper faig? Quin paper fa ella o ell? Què puc aconseguir d'ella o ell? I ella o ell de mi? Tal com indica Xavier Bretones: ²⁶

Les seves expectatives [les dels monitors] sobre el que són els infants, sobre el que els agrada, sobre el que són capaços de fer, d'opinar i sobretot de pensar, seran determinades pel desenvolupament de l'activitat educativa (Bretones, 2007: 14).

És per això que hem considerat oportú i convenient, per saber com es participa als esplais, començar coneixent com ens veiem els uns als altres.



Aquest triangle reflecteix el joc de mirades creuades que tot seguit desenvoluparem.

4.1 Les monitores i els monitors

Quan les monitores i monitors us mireu al mirall

Figura de màxima responsabilitat

Contràriament al que s'ha de fer amb les pel·lícules, nosaltres us avancem el final dient-vos que la principal imatge que hem trobat de la monitora i el monitor és que són la figura forta de l'esplai. Aquesta idea no només ha aparegut en les converses mantingudes amb algunes i alguns de vosaltres, sinó també en diferents documents d'Esplac.

26- Xavier Bretones va ser Secretari General d'Esplac del 1996 al 2002.

Per exemple, al volum de «L'esmolet» *Coordinem-nos*, diem:

Els monitors són sobirans en el seu esplai, allà tenen el seu espai, el seu territori. Ells i elles pensen què s'ha de fer, cap a on cal anar, com i quan. Trien el camí a seguir. I el que s'esdevé és producte del seu esforç col·lectiu, sense ingerències d'altres estaments (Esplais Catalans, 2006: 16-17).

Així mateix, al document *La participació infantil a l'esplai*, es diu que «el monitor marca la pauta, els moments de tot el que passa a l'esplai» (Bretones, 2007: 14). I, per tant, si es vol canviar la dinàmica de l'esplai, «només la pot canviar aquell que l'ha generat. En aquest cas, hem de mirar directament l'equip de monitors» (Bretones, 2007: 12).

També hem trobat la monitora i el monitor com a figura forta de l'esplai en diferents comentaris recollits a les entrevistes. Per exemple, a un esplai ens comentaven:

L'organització de l'esplai la fem l'equip de monitors, els que portem nens els dissabtes i els que no, els que ens trobem a principi de setembre per preparar el curs i els que treballem cada dissabte. [...] Creiem que el funcionament de l'esplai és una cosa que hem de decidir els que fem l'esplai dia a dia. Potser no cal anar a preguntar als nens en què ens gastarem les quotes que aporten ells, o potser sí, però no ens ho hem plantejat. Som nosaltres qui, de moment, acabem decidint sobre temes d'aquesta mena.

Dues imatges més de les monitores i els monitors, que van sorgir de les opinions d'ells mateixos, són la de la monitora i el monitor com a referent educatiu per a l'infant, i la de la monitora i el monitor com a persona que treballa per a un canvi social.



Figura de referència educativa

Un dels esplais entrevistats ens comentava que el monitor i la monitora ha de guiar, no imposar:

L'adult té la seva funció d'adult, ets un més del grup, però guiant. Tampoc no és qualsevol, no es tracta d'això de: «Ah!, sou lliures, farem això perquè sou lliures». No. La figura del monitor existeix i és una guia.

Aquesta imatge de la monitora i el monitor com a referent o guia ja apareix al *Projecte educatiu* quan, precisament, parlem de la relació entre l'infant i l'adult:

Com a monitores i monitors [...] ens plantegem acompanyar-los [...] en el seu creixement i en la seva maduració personal, aportant-los totes les eines i recursos que puguem per tal d'aconseguir que, en el futur, siguin homes i dones lliures. Els infants han de poder percebre que els seus monitors són persones adultes i, com a tals, els han de poder considerar com a referent [...]. Com a referent també hem de poder oferir una seguretat que els més joves encara no tenen. Això comporta saber establir els límits i les regles del joc. És a dir, saber exercir una certa autoritat quan l'ocasió ho requereix. I no ens ha de fer por actuar d'aquesta manera, ja que el que ells necessiten, per aprendre a donar resposta a les diferents situacions, és un marc d'acció coherent.

Continuant amb el mateix esplai d'abans, destacaven que per fer un bon guiatge és molt important estar presents entre els infants:

És molt important la presència d'un monitor en el grup. Nosaltres no fem tornos per anar després a fer un cafè. Si tu estàs de colònies, estàs de colònies. A mi això em sobta molt, quan veus altres esplais... és molt guarderia: «Ara no estem amb els nens, ara no som monitors, vamos a fumar, a charlar».

Respecte a la presència en el grup, César Muñoz ens parla de l'educador com un adult de presència lleugera:

Adulto: como persona con una mínima capacidad de madurez que debe respetar el ritmo del niño.

De presencia: que se implica, que se moja, convive, vive, durante las horas que está trabajando, con los chavales.

Y ligera: que no está tan cerca del niño que le invade con todo lo que comunica, transmite, etc., ni tan lejos que le crea un sentimiento de abandono (Participando, 1999: 22).

Figura de transformació social

La tercera imatge sorgeix del següent comentari, fet per un grup de monitores i monitors:

Indudablemente tenemos una meta, que es cambiar un poco la sociedad, y yo creo que poco a poco, con lo que podamos hacer... No somos personas conformistas, y es una forma [l'esplai] de hacer algo para cambiar algo... y eso nos motiva, nos hace sentir bien... la satisfacción personal de estar con los chavales...

Aquesta imatge és recolzada en el Projecte educatiu quan parlem de l'equip de monitores i monitors:

El monitor d'Esplac ha de ser una persona que visqui de forma coherent amb les idees i els valors que es pretenen transmetre des dels esplais; és a dir, que apliqui en la seva manera d'actuar, de relacionar-se i de viure allò que ens defineix com a moviment educatiu: la transformació del nostre món en un espai de llibertat i felicitat per a tothom.

La idea de l'educadora o l'educador com a agent de canvi social també és clau per a un pedagog que inspira la nostra pedagogia: Paulo Freire. Segons el seu parer, l'educació no és una finalitat en ella mateixa, sinó un mitjà per potenciar transformacions culturals, socials, econòmiques i polítiques (Esplais Catalans, 2002: 26).

És important no oblidar la relació entre educació i política, ni, per tant, la tasca política que nosaltres duem a terme als esplais des del terreny educatiu. En la primera part d'aquesta publicació ja us hem introduït els conceptes clau mitjançant els quals es poden entendre el discurs i la pràctica de la participació. Els nostres esplais esdevenen espais de ciutadania i democràcia. Tal com deia l'expresident d'Esplac, Pere Vila,²⁷ quan li preguntaven si educar

era política: «Sempre, fins i tot quan es diu que no [...]. Depenent de quin tipus de societat et sembla adequada, eduques d'una manera o d'una altra» (Vila, 2004: 17).

Un cop vistes algunes imatges que donen les monitores i els monitors d'ells mateixos, ens hem fet les següents preguntes:

- El fet que la monitora i el monitor siguin els màxims responsables de l'esplai pot eclipsar la participació dels altres agents de l'esplai: els infants i la família?
- Fins a quin punt la monitora i el monitor han de renunciar al seu poder per cedir protagonisme als altres agents, sobretot als infants?
- La monitora i el monitor són conscients del seu paper de referència per als infants? I, si és així, com gestionen la coherència entre el que diuen i el que fan en la relació amb els infants?
- Per a la monitora i el monitor, l'infant o les famílies són figures de referència?
- Si volem transformar la societat, fins a quin punt reproduïm dinàmiques tradicionals com, per exemple, dirigir en lloc de consensuar?

Quan els infants es miren les monitores i els monitors

Ens agraden moltíssim...

Tal com hem fet abans, comencem amb la conclusió general: gairebé tots els infants opinen que els agraden molt les seves monitores i els seus monitors.²⁸ Tot i així, a partir del grup dels mitjans comencen a aparèixer respostes crítiques. No obstant això, la crítica més dura ha estat que algunes monitores o alguns monitors eren una mica avorrits: res que no es pugui solucionar amb una mica de marxa.

27- El Pere Vila és mestre i pedagog. Va ser president d'Esplac entre el 1995 i el 2001.

28- Totes aquestes preguntes les vam fer a la Trobada General de la desCONnectal, celebrada l'any 2009.

Reproduïm la resposta d'un nen dels mitjans que reuneix diverses idees interessants. Aquest infant ens va dir que «són “guais”... de vegades una mica avorrits, però divertits. Si no ens portem bé, ells no es portaran bé. I també pensen jocs de manualitats que són “superxulos”».

A més del que ja hem dit, això és, que les monitores i els monitors són «guais», però de vegades una mica avorrits, aquesta resposta dona llum sobre la manera com l'infant percep la monitora i el monitor com a figura de referència educativa de l'esplai. En aquest sentit, denota que el monitor marca límits en funció de la conducta de l'infant i –desitgem– sobre la base d'uns objectius educatius. També la monitora i el monitor apareixen com a dinamitzadors, persones que porten i aporten coses noves i atractives per a l'infant i que, per tant, enriqueixen la seva experiència vital. En conseqüència, el seu vessant educatiu és doble: marca límits alhora que dinamitza dins d'aquests límits. No oblidem que la monitora o el monitor és un educador i, per tant, té la missió d'ajudar l'educand en l'adquisició d'aprenentatges mitjançant la transmissió activa d'idees, valors, coneixements, habilitats, pautes de conducta, etc., amb unes finalitats definides com a afavoridores del creixement, el desenvolupament i la millora de les persones (Esplais Catalans 2002: p. 29).

Al grup dels grans i al grup dels joves destaquem una sèrie de comentaris que ens donen una idea de fins a on pot arribar la relació entre les monitores i els monitors i els infants. Són els comentaris de dos joves de diferents esplais. El primer diu que «els monitors són bones persones, en general hi ha molta confiança. Fa molts anys que els conec, i és que m'han educat més ells que mon pare».²⁹

L'altre comentari classifica les monitores i els monitors com una família: «Són de la família, i és que tot és una família, tots en conjunt som una família». Aquesta mena de resposta denota que les relacions que es produeixen a l'esplai poden arribar a ser ben fortes i reforça la imatge que acabem de veure de la monitora o el monitor com a figura de referència educativa. Aquestes relacions

29- Entenem que són paraules d'un adolescent que pren l'esplai com a figura de referència fora de la família, sense menyscarbar la importància que la família té en el procés educatiu.

fortes, basades sobretot en la confiança, seran molt rellevants per a la participació dels infants, perquè la confiança és un dels millors ingredients per acabar decidint i fent les coses junts, tal com vam veure al *Projecte educatiu* (Esplais Catalans 2002: p. 88).

Quan les famílies es miren les monitores i els monitors

Malauradament, us hem de comunicar que l'activitat que vam preveure per poder parlar amb les famílies no es va poder portar a terme. Els que van estar a la Trobada General de l'abril del 2009, la desCONnecta!, segur que encara deuen recordar la pluja que ens va caure el diumenge. Doncs bé, aquest ha estat el motiu de la nostra desfeta. Igualment, improvisant i gravadora en mà, ens vam apropar a diferents famílies i els vam demanar l'opinió sobre algunes qüestions clau per a aquest volum de la col·lecció «L'esmolet».

Sobre les monitores i els monitors, les famílies han donat tres tipus de respostes. La primera, que ha aparegut quasi per unanimitat, és que les monitores i els monitors són els que ensenyen, tenen cura, inculquen valors, encarrilen i, en definitiva, eduquen els infants en el temps lliure. Per tant, tornem a veure reflectida, ara en les famílies, la idea de la monitora i el monitor com a referent educatiu.

La segona idea reforça la primera. Les famílies destaquen la proximitat entre monitores i monitors i infants com quelcom positiu. Un pare ens deia que les monitores i els monitors

ensenyen com a amics, formen part del grup, no són un element que sigui el dictatorial «jo mano, jo faig». Manen, però jugant i formant part de l'activitat, sent un més, respectant. És una tasca molt didàctica.

Finalment, destaquem un comentari especialment interessant d'una mare, que ens deia:

Els pares els deixem allà, i pensem que «ojo, cuidado». Però després veus que els monitors els tracten d'una manera que als nens els agrada i que els pares no ho fem, bé per l'edat, bé per la generació... perquè, encara que nosaltres siguem joves, hi ha el melic, i ja tenim la conducta del cordó umbilical. Ells trenquen amb aquest cordó.

No us sembla maca aquesta idea de trencar amb el cordó umbilical? Aquest comentari deixa entreveure la necessària complementarietat entre les dues figures adultes de l'esplai: mentre que la família educa amb la càrrega emocional que suposa la relació afectiva de pares i mares amb filles i fills, nosaltres eduquem amb més distància respecte de les relacions familiars, però amb la proximitat i la confiança que es dóna en les relacions entre amics.

Allò que ens heu dit sobre la participació

A les monitores i als monitors hem cregut oportú demanar-los l'opinió sobre el que entenen per participació. No oblideu que una de les tres condicions de la participació és el fet de saber participar. Amb els següents qüestionaris hem volgut fer llum sobre l'aspecte cognitiu. Les informacions han estat extretes tant de les entrevistes grupals que vam fer al principi de l'any 2008 com de la Trobada de Monitors³⁰ del mateix any. Començarem per aquesta última.

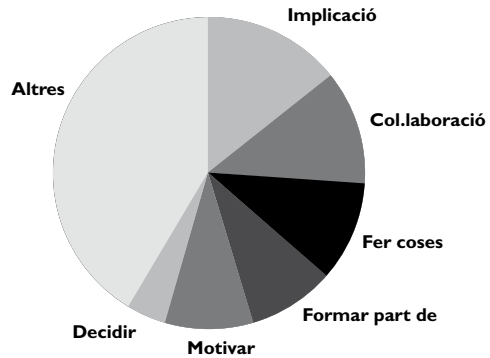
Partint dels qüestionaris individuals, on un total de 70 monitors i monitores van respondre a la pregunta «què entens per participació?», aquests van ser els resultats:³¹

30- Recordeu que la Monifesta't de l'any 2008 es va celebrar a Molins de Rei i que les formacions d'aquesta trobada van estar enfocades al treball de la participació dels infants a l'esplai.

31- Els gràfics que d'aquí en endavant trobareu en aquest volum de «L'esmolet», cal entendre'ls com a blocs de respostes que s'interrelacionen, és a dir, no com a blocs separats i exclusius. Així, un mateix infant ha pogut donar dues o més respostes sobre allò que se li ha preguntat. El que ens interessa és veure les respostes que s'han donat i quin grau de coincidència hi ha en elles.

Què entens per participació (Monifesta't 2008)

Implicació	11
Col·laboració	9
Fer coses junts	8
Formar part de	7
Motivar	7
Decidir	3
Altres	32
Total	70



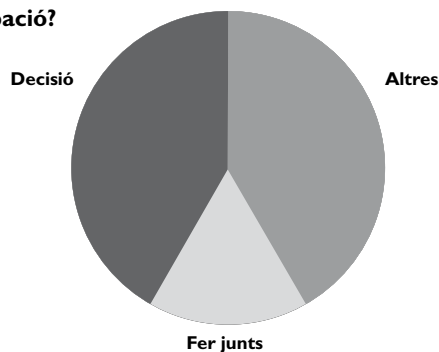
Una primera conclusió d'aquestes dades és que el concepte de participació rep una gran varietat de significats. Això vol dir que no és un concepte gaire consensuat entre els monitors i les monitores que van respondre a la pregunta del qüestionari. De fet, hi ha una nebulosa que fa que aquest concepte sigui intuït més que no pas conegut. És a dir, seria, si fa no fa, com «em sona, però ben bé no sé què és».

Una segona conclusió és que, dels significats més compartits, s'intueix que participar és treballar conjuntament. Així doncs, destaquem el fet que la participació com a decisió ha aparegut d'una manera molt minoritària. Aquesta dada contrastarà amb la de la següent font d'informació, la que prové de les entrevistes amb els equips de monitors de diferents esplais.

Deixant la Monifesta't 2008 i analitzant les dotze entrevistes, cinc equips de monitors i monitores van consensuar que participar és «decidir», per a dos equips és «fer junts», i després una constel·lació de respostes, com participar és «valorar junts», «algo así como implicación», «equilibri de poders» o silenci. També il·lustrem aquestes dades amb el següent gràfic:

Què enteneu per participació? (Entrevistes grupals)

Decisió	5
Fer junts	2
Altres	5
Total	12



A les idees que trobem tant al Monifesta't com a les entrevistes, volem afegir alguna idea més que hem considerat d'interès. Aquestes idees les trobem en diferents xerrades amb diferents esplais.

A un esplai, les monitores i els monitors han vinculat la participació a l'emancipació dels infants. Reproduïm tot el fragment de la conversació:

Participar és emancipar, que els nens s'organitzin i prenguin decisions de forma col·lectiva. Això suposa una feina interior de discernir entre els objectius personals i els col·lectius, els interessos [...]. Participar és decidir... i decidir és ser responsable i conseqüent amb les coses que decideixes [...]. Un tema molt importat que s'ha d'anar remarquant cada any és la relació entre la ideologia i el mètode [...]. No s'ha de trencar això, sinó que ha d'estar lligat. És important la ideologia, el mètode i la relació que hi ha entre tots dos.

D'aquesta darrera idea, de la relació entre mètode i ideologia, també en fa menció el nostre referent pedagògic, Paulo Freire. Concretament, apuntava que «la pràctica i la teoria (no només educativa) han d'anar dialècticament unides» (Esplais Catalans, 2002: 26).

Una altra idea és la que vincula participació amb protagonisme dels infants, és a dir, que «es facin a mida l'esplai, que siguin ells els protagonistes». Un esplai ho expressava com podem llegir a continuació:

Fer-se l'esplai seu, i que facin el que vulguin dins d'uns paràmetres; que elles i ells sàpiguen que poden decidir, però han de saber com ho han de fer i què comporta, així com després fer-ho i complir-ho.

L'última idea que remarquem és molt suggeridora. En un esplai relacionaven la participació i el poder, i es referien a la participació com «l'equilibri de poders dintre dels agents de l'esplai. El problema sempre és el com, com poder fer que el nen tingui més poder a l'esplai».

Abans ja hem formulat alguna pregunta en aquesta direcció, quan parlàvem de les monitores i els monitors: fins a quin punt

la monitora i el monitor han de renunciar al seu poder per cedir protagonisme als altres agents, sobretot als infants? La qüestió del poder és sempre present a les relacions humanes. Hem obert aquest volum de «L'esmolet» fent una reflexió entre la llibertat i el poder, i conclouent que la participació s'ha de moure en aquest terreny: fins on fa l'infant i fins on faig jo (monitora o monitor) per tal d'esdevenir totes i tots persones autònomes i responsables?



Quadre resum

Les monitores i els monitors per elles i ells mateixos

- Figura forta de l'esplai
- Figura de referència
- Figura de transformació

Els monitors segons els infants

- Els infants de tots els grups d'edat veuen positivament la monitora i el monitor.
- Les relacions entre infants i monitores i monitors poden arribar a ser força intenses per a l'infant, fins al punt que consideri els monitors i les monitores com a família.
- La monitora i el monitor es confirmen com a figures de referència educativa per a l'infant.

Els monitors segons les famílies

- Les monitores i els monitors eduquen els infants en el temps lliure.
- Les monitores i els monitors són persones pròximes als infants.
- Les monitores i els monitors trenquen amb el «cordó umbilical».

Què pensen els monitors de la participació?

- No hi ha una idea gaire clara de la participació; gran varietat de respostes.
- Entre les idees que més s'han repetit trobem:
 - la participació és fer junts
 - la participació és decisió
- Altres idees complementàries són:
 - la participació és emancipar els infants
 - la participació té a veure amb l'equilibri de poders dins l'esplai
- Relació entre ideologia i mètode.

4.2 Els infants

Tal com hem fet amb les monitores i els monitors, així farem amb els infants. Us oferim a continuació les imatges que tenen elles i ells de si mateixos, com també de les monitores i els monitors, i de les famílies, a l'esplai.



Quan els infants es miren al mirall

Per saber com es conceben els infants a si mateixos dins de l'esplai, el que hem fet es preguntar-los què fan a l'esplai.³² Però per no quedar-nos només amb el que fan i poder plantejar futures línies de reflexió –aquest és un dels objectius d'aquesta publicació–, també els hem demanat si farien coses diferents i quines.

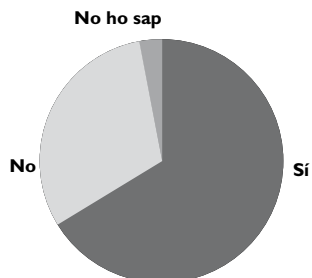
A la primera qüestió, què fan, apareix majoritàriament, i a tots quatre grups d'edat, jugar i fer activitats. Les activitats que més es repeteixen són les sortides, les excursions, els campaments, les gimcanes, els tallers o activitats esportives com jugar a pilota i manualitats. Com a curiositats, en grans i joves, a més de les activitats esmentades, apareixen també activitats destinades a obtenir recursos econòmics per dur a terme els seus projectes. I així mateix, i concretament en el grup de joves, apareixen activitats relacionades amb la reflexió i el diàleg sobre temàtiques variades, bàsicament de contingut sociopolític.

Us mostrem en aquests gràfics les respostes a la pregunta *si farien coses diferents*:

32- La informació l'hem tret d'uns qüestionaris que es van respondre en el marc de l'activitat sobre participació infantil duta a terme a la Trobada General d'Esplac, desCONnecta!.

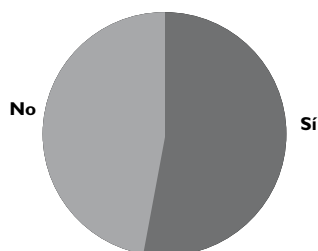
Fariu coses diferents de les que feu al vostre esplai?

Petits	
Sí	90
No	42
No ho sap	4
Total	136



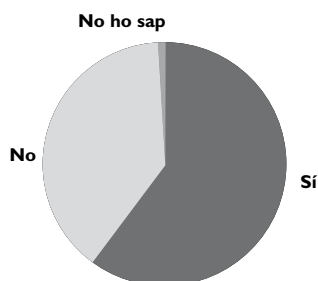
Fariu coses diferents de les que feu al vostre esplai?

Mitjans	
Sí	113
No	97
Total	207



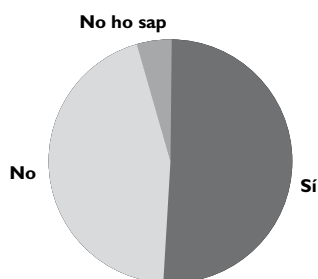
Fariu coses diferents de les que feu al vostre esplai?

Grans	
Sí	62
No	40
No ho sap	1
Total	103



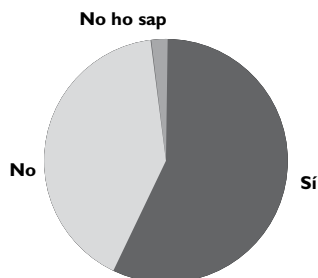
Fariu coses diferents de les que feu al vostre esplai?

Joves	
Sí	66
No	58
No ho sap	6
Total	124



Fariu coses diferents de les que feu al vostre esplai?

Totals	
Sí	331
No	237
No ho sap	11
Total	579



Donem respostes adequades a aquest increment de desig d'autonomia als esplais? Pot ajudar-nos en aquest camí el treball en la participació dels infants? Fins a quin punt ha de desaparèixer la figura adulta i del monitor?

Per unanimitat, a tots quatre grups, els infants han respost que farien coses diferents. Quan analitzem el contingut de quines coses diferents farien, trobem sobretot propostes sobre les activitats (o fer-ne de noves o millorar les que ja es fan). Per exemple, moltes propostes estaven relacionades amb l'allargament de la durada de les colònies i els campaments o amb la intenció de fer més excursions. A mesura que puguen les edats, sorgeixen més demandes de fer més sortides i excursions, i que aquestes sortides i excursions, en la mesura del possible, siguin fora del poble o la ciutat, fins i tot fora de Catalunya. Té això a veure amb un creixement del desig de major autonomia en els infants? Si afegim, a més, que tant en grans com en joves hi ha, encara que minoritàriament, respostes com ara «més temps lliure i menys normativa», o «volem estar sols, sense els monitors», tot ens fa pensar que hi ha cert desig d'autonomia.

D'altra banda, quan els infants han respost que sí que farien coses diferents, això ha estat acompanyat d'un ampli sentiment de satisfacció amb el que es fa. És a dir, no és un sí que s'oposi al que fan als esplais, sinó més aviat és un sí que vol complementar i completar la tasca que ja es fa.

Com a curiositat, voldríem destacar que, fora de les respostes que parlaven de fer canvis en les activitats, trobem al grup de xics i petits un conjunt de respostes relacionades amb el desig d'estar més estones tots junts entre ells, a l'hora de dinar, a l'hora de dormir o a l'hora de jugar. Això ens ha de fer pensar que els infants demanen més espai i, per tant, que l'espai esdevé un espai important de socialització i de trobada, idea que tornarà a sorgir quan vegem què és un espai per als infants.³³

A l'últim, i pel que fa als «no», la major part de les respostes expressaven una total satisfacció amb el que es fa a l'espai. Algunes, a banda del «ja m'agrada el que fem», afirmaven que feien moltes coses i que no calia fer-ne més.

Quan les monitores i els monitors es miren els infants

Manca de cultura participativa

La primera imatge que les monitores i els monitors tenen dels infants és que no solen decidir, ho tenen tot fet a la vida. Aquesta idea estava bastant estesa a molts esplais. De fet, per a moltes monitores i molts monitors, aquest és un problema a l'hora de treballar la participació dels infants: la manca de cultura participativa. Aquests dos comentaris, de dos esplais diferents, ho exemplifiquen. Al primer comentaven:

Els costa respondre quan els preguntes l'opinió. Suposo que no estan gaire acostumats que la gent els preguntí què volen, perquè a l'escola suposo que deu ser molt «ara fem això i ara això altre», i els costa parlar. Però a mesura que ho expliques s'ho prenen amb moltes més ganes.

Per a les monitores i els monitors del segon esplai:

Están acostumbrados a consumir actividades en el cole o en cualquier sitio. Los que son del esplai, que ya llevan tiempo, saben un poco la dinámica, pero cuando vienen niños nuevos, se les nota un montón. Son niños que están acostumbrados a que se les diga lo que tienen que hacer. Es difícil motivarles, a veces es difícil incitarlos un poco a que piensen... pero se va haciendo poco a poco.

Aprofundint en aquesta manca de cultura participativa entre els infants, les monitores i els monitors assenyalaven dues situacions que ajudaven a entendre aquest fenomen:

- la no-participació de la família a l'esplai,
- i els grups de menys edat.

En un esplai ens deien, sobre la participació de les famílies a l'esplai, que

está muy claro que los chavales cuyos padres están en la comisión de familias son chavales mucho más cañeros. Pero es que esos padres les están enseñando eso.

Així, sembla que la participació de les famílies a l'esplai reforça la participació dels infants.

Sobre les edats més petites, hem trobat que en diversos esplais ens comentaven que era molt difícil treballar amb els més petits perquè eren molt dependents. Acusaven la seva manca d'autonomia.

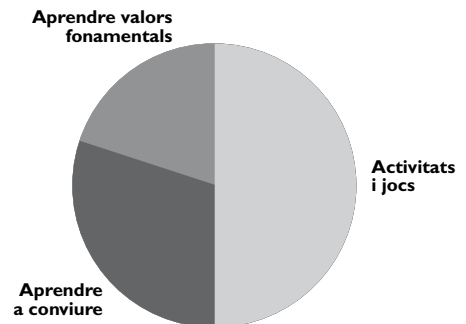
Quan les famílies es miren els infants

Per saber l'opinió de les famílies sobre com veuen les seves filles i els seus fills dins de l'esplai, els vam preguntar què és el que fan els infants a l'esplai.³⁴ Vam preguntar a famílies de sis esplais diferents. El següent gràfic sintetitza els tres blocs de respostes que van donar.³⁵

Com lliguem la manca d'autonomia en les edats més petites amb la idea de que «a participar s'aprèn participant»? Precisament, si els manca autonomia, no caldria posar més èmfasi en la seva participació per a què la vagin adquirint?

Que fan els infants a l'esplai?

Activitats i jocs	5
Aprendre a conviure	3
Aprendre valors fonamentals	2
Total	10



Segons la majoria de les famílies entrevistades, a l'esplai els infants juguen, fan manualitats, sortides, canten, ballen... en definitiva, s'ho passen bé. Però gairebé totes les famílies vinculen aquestes activitats amb finalitats més educatives com aprendre a conviure i aprendre valors que, com deia una família, «moltes vegades s'obliden i són fonamentals».

Sobre el fet d'aprendre a conviure, un pare ens comentava que «sobretot conviuen i aprenen a viure a l'esplai; aprenen a conviure jugant». Una altra mare ens deia que els agradava l'esplai «perquè

34- La informació l'hem tret de entrevistes curtes fetes a diferents famílies en el marc de la Trobada General d'Esplac, desCONnecta!, celebrada a Terrassa l'any 2009.

35- Com ja hem dit més amunt, cal entendre aquests blocs de respostes no separatament, sinó interrelacionades.

és conviure molt amb nanos que no són de l'escola, perquè a l'escola són sempre els mateixos».

A més de la convivència, una família assenyalava que a l'esplai «els monitors parlen als infants de temes una mica importants, vull dir temes més interiors, profunds, com el racisme, els problemes a l'Àfrica, l'empatia...». Per tant, copsen que a l'esplai hi ha una dimensió de reflexió social i, d'alguna manera, política. Aquesta visió de l'esplai coincideix amb la que en tenen les monitores i els monitors com a espai de transformació social.

Per tant, les famílies veuen que les seves filles i els seus fills juguen, s'ho passen bé i aprenen a l'esplai: aprenen a conviure, a saber com funciona el món i, en definitiva, a fer-se persones.

Quadre resum

Quan els infants es miren al mirall

- **Sobre el que fan:**
 - A tots quatre grups d'edat juguen i fan activitats.
 - Als grups de grans i joves apunten activitats de caràcter econòmic i sociopolític.
- **Sobre el que farien:**
 - Per unanimitat, a tots quatre grups els infants han respost que farien coses diferents, sobretot propostes sobre les activitats (o fer-ne de noves o millorar les que ja es fan).
 - Aquest desig de fer coses diferents va acompanyat d'un ampli sentiment de satisfacció amb el que es fa.
 - Al grup de xics i petits han aparegut un conjunt de respostes relacionades amb el desig d'estar més estones tots junts. Això indica la rellevància de l'esplai com a espai de convivència.

Quan les monitores i els monitors es miren els infants

- Molts infants no saben decidir perquè ho tenen tot fet a la vida

Quan les famílies es miren els infants

- Les seves filles i els seus fills juguen, s'ho passen bé i aprenen a l'esplai: aprenen a conviure, a saber com funciona el món i, en definitiva, a fer-se persones.

4.3 Les famílies



El tercer agent que intervé en el desenvolupament quotidià de l'esplai són les famílies. És important aquesta figura perquè, juntament amb les monitores i els monitors, són l'altre referent adult dels infants. No obstant això, al nostre *Projecte educatiu* remarquem la idea que les monitores i els monitors seguim sent la figura educativa de referència dins de l'esplai. Per tant, «l'acció dels pares no podrà passar per davant de l'autonomia de l'equip de monitors» (Esplais Catalans, 2002: 129). Això no vol dir, però, que les famílies no hi pintin res. Al contrari, «encara que siguin els monitors els que regulin la vida de l'esplai, els pares han de sentir que valorem la seva participació» (Esplais Catalans 2002: 128).

Recordem que abans hem vist com un esplai valorava positivament la implicació de la família a l'esplai, ja que reforçava la predisposició de l'infant a participar. D'altra banda, una mare afirmava que l'esplai trencava la relació de cordó umbilical que hi havia entre pares i mares i filles i fills. Aquests són alguns dels avantatges de la cooperació entre famílies i monitores i monitors. El que ha de quedar clar són els canals i els límits dels papers que cadascun d'aquests actors adults representen dins l'esplai.

Com participen les famílies als esplais?

Per abordar aquesta qüestió, ens servirem de tres fonts: el *Projecte educatiu*, l'informe de l'MLP sobre les seves entitats, fet el 2005, i alguns comentaris extrets de les entrevistes als esplais.

Al nostre *Projecte educatiu* indiquem que la participació de les famílies es pot donar a dos nivells:

- La participació individual. Es basa en l'ocupació de determinats càrrecs o posicions dins del centre per part de persones que assumeixen, d'aquesta manera, la representació, la gestió econòmica o l'obtenció de recursos.
- La participació col·lectiva. Se centra en el conjunt dels pares i les mares com a col·lectiu. Si els monitors ho consideren oportú, poden participar en la discussió de l'ideari, en l'organització d'activitats puntuals, en l'assessorament de l'equip de monitors, en la resolució de possibles crisis, etc. Tot plegat contribueix a donar solidesa i continuïtat al centre.

Sobre el primer tipus de participació no tenim dades que verifiquin si es produeix o no. De fet, tant a l'estudi que ara us explicarem com a les entrevistes a diferents equips de monitors, la participació individual de les famílies mai no va ser esmentada. Sempre era a nivell de grup. Sí que hem sentit comentaris sobre pares o mares que, a títol individual (és a dir, al marge de cap comissió), donaven cops de mà per muntar activitats; o fins i tot casos de pares o mares que havien format part de l'esplai com a monitores o monitors, o com a infants, i que donaven suport puntual, ja fos en tasques d'assessorament o amb la seva presència en algun esdeveniment determinat. No obstant això, aquestes col·laboracions no havien assolit el nivell exposat al *Projecte educatiu*, és a dir, els pares no assumien representacions i/o gestions de l'esplai.

A l'estudi de l'MLP hem trobat la següent dada estadística:

Tipus de participació dels pares a l'esplai

	Freqüència	%
Equip dirigent	6	7,8
Comissió de pares autoorganitzada	6	7,8
Comissió de pares de suport	13	16,9
Participació puntual	43	55,8
No acostumen a participar	9	11,7
Total	77	100

Font: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia i Institut d'Anàlisi Social i Polítiques Públiques (2006)

Aquestes dades ens indiquen que el principal tipus de participació és la participació puntual, seguida de la participació en comissions de suport. I també mostren que, dels 77 casos representats a la taula, només 9 no acostumen a participar. Aquesta dada entra en contradicció amb la idea que les monitores i els monitors tenen sobre la participació de les famílies als esplais i que expressa que són molt pocs els pares i/o les mares que participen, i els que participen són sempre els mateixos.

Finalment, l'última font que ens parla de la manera com participen les famílies als esplais són les entrevistes amb els equips de monitores i monitors. Segons ells, hi ha tres espais de relació i, per tant, de participació potencial.

Està malament la taula o són esbiaixades les impressions de les monitores i els monitors?

El *primer*, que és el més comú, per raons òbvies, és a les entrades i sortides dels infants de l'esplai. Aquest espai, per això, és sobretot punt de trobada entre monitores i monitors amb famílies d'infants d'edats petites. A mesura que l'infant es va fent gran, les famílies deixen d'anar a deixar-los o recollir-los a l'esplai.

Un *segon* moment de trobada són les activitats i les sortides pensades per a les famílies, que no són les mateixes sortides ni les mateixes activitats que fan els grups d'edat. Aquest tipus de trobada és el que més s'adequa a la manera puntual de la participació de les famílies descrita l'any 2005. A diferència del primer, implica un grau més gran de relació. Segons ens diu un esplai, «fer una excursió de pares implica que com a mínim ells puguin venir, poden mirar què és el que fem, poden participar, jugar a jocs, el que sigui...».

El *tercer* moment, teòricament el de més compromís i implicació, és a les comissions de pares i mares. Hi ha esplais on la participació de les famílies en comissió de pares i mares està força avançada. En dos esplais, el fet d'haver inclòs els pares i les mares en les elaboracions de l'ideari i del PEC va suposar un canvi d'actitud cap a una major implicació d'ells a l'esplai. I és que, segons ens deien les monitores i els monitors, els pares i les mares van sentir l'esplai també seu. Per contra, en altres esplais, darrere del títol de comissió de pares, s'amaga un buit que suposa més maldecaps que no altra cosa.

A l'últim, no necessàriament la participació dels pares i les mares ha de passar per l'esplai. Pot donar-se el cas que l'esplai formi part d'una associació més àmplia, i, llavors, és dins d'aquest marc més ampli on famílies i monitores i monitors es relacionen. L'associació és l'espai comú de tots, i cadascú des del seu lloc.

Un cop fet aquest repàs de les possibles participacions de les famílies als esplais, passem al que hem estat fent fins ara amb tots els protagonistes: saber quines són les seves expectatives envers ells mateixos i envers els altres per poder tenir informació que ens parli d'un possible «voler participar».

Quan les famílies es miren al mirall

Per saber com s'autoperceben les famílies a l'esplai, els hem preguntat quin era el paper que hi feien. Ens han donat tres tipus de resposta:

- Donar un suport regular a les monitores i els monitors.
- Donar un suport puntual a les monitores i els monitors.
- Acompanyar les seves filles i els seus fills a l'esplai.

Sobre el primer tipus de resposta, el suport regular, transcrivim la resposta d'un grup de mares i pares d'un esplai que dóna una imatge molt completa d'aquesta situació:

Tots som pares i mares nous a l'esplai. Som de la comissió de famílies de l'esplai i col·laborem en tot el que podem. Anem de colònies amb ells, fem jocs, ens disfressem, juguem. Hem aconseguit una millor relació amb els nostres nens, tenim millor relació entre els pares, tenim una estona de convivència amb els nostres fills. Abans era arribar de la feina, sopar i dormir. Ara juguem, participem en activitats i jocs que a ells els agraden molt i que nosaltres hem descobert que també ens agraden.

El més interessant d'aquest relat és que la participació a l'esplai els ha fet tenir un espai nou de convivència amb les seves filles i els seus fills, trencant així la relació quotidiana que tenen les mares i els pares amb els seus fills. Això ens ha de fer pensar en el potencial que té l'esplai com a espai per generar noves dinàmi-

ques relacionals i, per tant, el potencial que té l'esplai per generar canvis personals i socials.

El segon bloc de respostes queda ben sintetitzat en el comentari d'un pare que ens deia:

Durant la setmana, quasi no col·laborem amb l'esplai. Els caps de setmana arribes allà, els deixes i ja està. Però quan hi haurà alguna sortida, alguna activitat puntual, doncs col·laborarem. Això vol dir estar a disposició dels monitors. Senzillament fem això i poca cosa més.

Finalment, totes les famílies que han assenyalat que el seu paper és el de portar i recollir les seves filles i els seus fills de l'esplai, sempre indiquen que, a més d'aquest paper, col·laboren puntualment en alguna cosa. Per tant, el segon i el tercer bloc de respostes s'han donat conjuntament.

Aquesta informació contrasta amb la que donen les monitores i els monitors sobre els pares i les mares, i que tot seguit veurem. Els monitors ens diuen que hi ha moltes famílies que conceben l'esplai com una guarderia o un aparcament on poden deixar la filla o el fill durant unes quantes hores. Entenem que a la desCONnecta! hem parlat únicament amb les famílies amb una motivació manifesta per l'esplai. Així, deixem la porta oberta sobre aquesta realitat que acusa una manca de participació de les famílies a l'esplai i que, si bé no ha aparegut en les famílies, sí que ha aparegut en les monitores i els monitors. Anem a veure què diuen.

Quan els monitors i les monitores es miren les famílies

Quan hem parlat amb les monitores i els monitors de diferents esplais, ens han dibuixat una doble imatge de les famílies: la de les famílies actives i la de les famílies passives (que sembla una mica Dr. Jekyll i Mr. Hyde).³⁶

36- L'estrany cas del Dr. Jekyll i Mr. Hyde és una novel·la d'intriga i misteri escrita per Robert Louis Stevenson. El doctor Jekyll descobreix una poció que permet el desdoblament de la personalitat en una part bona i una de dolenta.

Les famílies passives

En les entrevistes amb les monitores i els monitors es repeteix l'opinió que les famílies participen poc a l'esplai. Per exemple, a un esplai ens comentaven que les famílies

no participen, consumeixen. De vegades hi ha pares que es preocupen i pregunten quelcom, però en general, com a mínim en el meu grup, no. Per exemple, a la castanyada, els nens fan panellets i castanyes, i després els pares vénen i se'ls mengen.

A un altre esplai afegien que no només participen poc, sinó que alguns d'ells conceben l'esplai com una guarderia. Més concretament, comentaven:

Hi ha pares que es pensen que això és una guarderia. No tenen ni idea de què és un esplai, és com l'últim recurs: primer ve el bàsquet, i després, si no hi ha res més a fer, el porten a l'esplai.

La identificació de l'esplai amb una guarderia va aparèixer a molts esplais, i fins i tot l'hem trobada a alguns documents.³⁷ Però, a què respon aquesta imatge? Una part correspon, de ben segur, a la realitat. Ara bé,

també ens hem de plantejar si en algunes ocasions ens arriba a molestar el fet que algunes famílies participin en la preparació de certs actes o en alguns aspectes de la gestió, perquè d'aquesta manera estarem mantenint un doble discurs, ballant entre la queixa perquè no participen i una actitud no reconeguda de no posar vies reals perquè ho facin (Molina, 2005: 37).

Aquesta reflexió s'adiu amb la reflexió que ens feien una monitora i un monitor de diferents esplais. Per a ella, la relació amb els pares també depèn del monitor:

Hi ha monitors als quals cohibeix més parlar amb els pares i n'hi ha altres que no, encara que també depèn dels pares que tinguis, perquè hi ha pares amb qui no et vénen ganes de parlar.

37- Vegeu-ne Molina, 2005: 37.

Ell era més directe:

Aquest és un problema que tenim els monitors. No és que els pares no tinguin idees, és que potser els monitors no les hem comunicat bé. Hi ha un problema de comunicació entre els monitors i els pares...

Les famílies actives

Ens hem preocupat realment d'allò que necessiten les famílies? Els hem donat espais perquè diguin la seva?

D'altra banda, hi ha la imatge, que conviu amb l'anterior, que hi ha famílies que sí que s'impliquen en l'esplai. Però, a més de la seva implicació en activitats, o en altres àmbits, el que també és molt important és que comencin a entendre el projecte educatiu de l'esplai. Cal recordar que l'esplai té una intenció educativa, és a dir, que, independentment que el joc i l'entreteniment formin part de la manera de fer, no són l'entreteniment ni la diversió els objectius últims (en tot cas, són un camí). L'objectiu últim de l'esplai és que els infants esdevinguin ciutadans lliures i compromesos. I si aquest objectiu el comparteix la família, la seva consecució serà molt més fàcil.

Tota aquesta reflexió prèvia ens és suggerida pel següent comentari d'un monitor d'esplai:

[Les famílies] comencen a saber què és un esplai. Això, fa un parell d'anys, no els passava. Ara ho comencem a explicar cada vegada que hi ha algun pare. També perquè hi havia uns pares que preguntaven «què és això de l'esplai?», és a dir, que s'hi interessaven. I això és a poc a poc...

A més de la implicació i la consciència del projecte educatiu, hi ha un altre aspecte molt important: el reconeixement afectiu de les famílies a la feina voluntària de les monitores i els monitors. A un esplai ens comentaven:

Dentro de los padres más veteranos, cuando dicen esplai se les llena la boca y se preocupan por ti. Tienen una buena relación. Te influye, porque te hace tener más ganas, buen rollo, es un reconocimiento, a mí me gusta. Que no dejamos de ser personas...

A l'últim, el següent comentari ens fa pensar novament que la participació depèn en gran part de la nostra actitud envers elles i ells. A un esplai ens deien:

Des que han començat a sentir-se seu l'esplai, han començat a participar. El fet que participessin a la sortida d'inici de curs les famílies que acabaven d'apuntar el seu fill a l'esplai, penso que va afavorir que després la castanyada l'organitzessin les famílies. O també que hagin participat en la reunió de l'ideari. Allí els vam fer sentir importants a l'esplai.

Recordem que la primera condició de la participació, voler participar, implica motivar les persones perquè participin. I aquesta tasca ens serà més fàcil si prèviament sabem amb claredat en quins espais volem que participin. De fet, al principi d'aquest apartat ja hem dit que el que sí que ha de quedar clar són els canals i els límits dels papers que cadascun dels actors adults (monitores i monitors i famílies) representa dins l'esplai.

Quan els infants es miren les famílies

Aquesta qüestió sobre la manera com els infants conceben les famílies és força interessant perquè és l'opinió dels infants sobre l'altra figura adulta que participa en el seu procés educatiu dins de l'esplai (a major o menor distància, segons la família i l'esplai). Si abans vàiem com als infants, quasi unànimement, els agradaven les monitores i els monitors, passa el mateix amb la presència de la seva família a l'esplai? Per esbrinar-ho hem preguntat als infants què fa la seva família a l'esplai i si els agradaria que hi fes més o menys coses.³⁹ Malauradament, només disposem de la informació de dos grups d'edat de l'esplai: els mitjans i els joves. Vegem el que han respost.

Sobre la primera qüestió, per al grup dels mitjans totes les respostes han indicat que les famílies fan coses, encara que molt puntualment. Tan sols en dos esplais els infants comentaven que les seves mares i els seus pares participaven en comissions on «co-

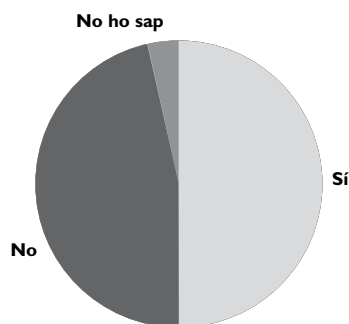
39- La informació l'hem tret d'uns qüestionaris que es van respondre en el marc de l'activitat sobre participació infantil duta a terme a la Trobada General d'Esplac, desCONnecta!, celebrada a Terrassa l'any 2009.

menten les reunions, les colònies que farem...». Però la majoria dels infants indicaven que les seves famílies participaven en activitats com barbacoes, sortides o carnestoltes. Al grup dels joves, la meitat de les respostes assenyalaven que les famílies no feien res, i l'altra meitat que sí que feien quelcom. Dels que han respost que les seves famílies sí que fan coses, com ha passat amb el grup dels mitjans, han indicat que la col·laboració és puntual, en activitats com carnestoltes, sortides i dinars.

Davant d'aquesta situació, els agradaria que les seves famílies fessin més? Les respostes del grup dels mitjans han estat distribuïdes tal com indica el gràfic

T'agradaria que la teva família fes més a l'esplai?

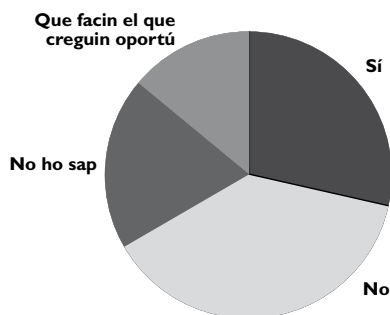
Sí	14
No	13
No ho sap	1
Total	28



Pel que fa al grup dels joves, les respostes han estat les següents:

T'agradaria que la teva família fes més a l'esplai?

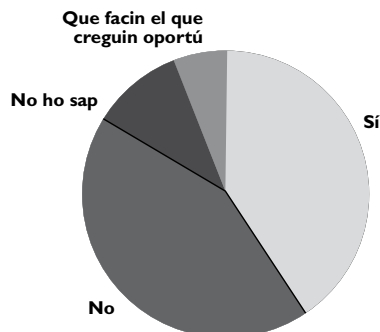
Sí	6
No	8
No ho sap	4
Que facin el que creguin oportú	3
Total	21



Veient els resultats globals sobre aquesta qüestió, constatem una igualtat d'opinions.

T'agradaria que la teva família fes més a l'esplai?

Sí	20
No	21
No ho sap	5
Que facin el que creguin oportú	3
Total	49



Aquesta informació ens ha de fer pensar novament en el paper de les monitores i els monitors i el de les famílies. Recordem que, quan parlàvem de la monitora i el monitor com a figura de màxima responsabilitat de l'esplai, sorgien opinions que indicaven que ells eren els sobirans del seu territori, l'esplai (Esplais Catalans, 2006: 18). D'altra banda, ara veiem que la meitat dels infants entrevistats desitgen la participació dels seus pares i les seves mares a l'esplai.

Quadre resum

Com participen les famílies als esplais?

Segon el Projecte educatiu

- participació individual
- participació col·lectiva

Segons l'informe de l'MLP

- entrades i sortides dels infants a l'esplai
- activitats i sortides de l'esplai
- comissions de pares i mares

Entrevistes amb els equips de monitores i monitors

- entrades i sortides dels infants a l'esplai
- activitats i sortides pensades per a les famílies
- comissions de pares i mares

Les famílies segons les famílies

- Donen un suport regular a les monitores i els monitors.
- Donen un suport puntual a les monitores i els monitors.
- Acompanyen les seves filles i els seus fills a l'esplai.

Les famílies segons les monitores i els monitors

- **Famílies passives**
 - Queixa que no participen.
 - Conceben l'esplai com una guarderia.

Com afecta l'opinió dels infants a la participació de la família en l'esplai?

- Fins a quin punt és cosa d'ells i cosa nostra? La participació depèn en gran part de la nostra actitud envers elles i ells.

• **Famílies actives**

- Implicació i consciència del projecte educatiu.
- Reconeixement afectiu de les famílies a la feina voluntària de les monitores i els monitors.

Les famílies segons els infants

• **Què fan**

- Per a la majoria dels infants consultats, les famílies tenen una participació puntual als espais, encara que al grup dels joves hi ha un bon nombre de respostes que indiquen que no fan res.

• **Els agradaria que fessin més**

- Igualtat en el sí i en el no. Això ens fa repensar la relació de les monitores i els monitors amb les famílies: com afecta l'opinió dels infants?

Encreuament dels tres protagonistes de l'espai

	Segons les monitores i monitors	Segons els infants	Segons les famílies
Monitores i monitors	<p>Figura forta de l'espai</p> <p>Figura de referència</p> <p>Figura de transformació</p>	<p>Els infants de tots els grups d'edat veuen positivament la monitora i el monitor.</p> <p>Les relacions entre infants i monitores i monitors poden arribar a ser força intenses per a l'infant, fins al punt que consideri els monitors i les monitores com a família.</p> <p>La monitora i el monitor es confirmen com a figures de referència educativa per a l'infant.</p>	<p>Les monitores i els monitors eduquen els infants en el temps lliure.</p> <p>Les monitores i els monitors són persones pròximes als infants.</p> <p>Les monitores i els monitors trenquen la relació de melic.</p>
Infants	<p>Molts infants no saben decidir perquè no tenen cultura participativa.</p>	<p>Sobre el que fan</p> <p>A tots quatre grups d'edat juguen i fan activitats.</p>	<p>Les seves filles i els seus fills juguen, s'ho passen bé i aprenen a l'espai; aprenen a conivir, a saber com funciona el món i, en definitiva, a fer-se persones.</p>

Encreuament dels tres protagonistes de l'esplai			
	Segons les monitores i monitors	Segons els infants	Segons les famílies
		<p>Als grups dels grans i els joves apunten activitats de caràcter econòmic i sociopolític.</p> <p>Sobre el que farien</p> <p>Per unanimitat, a tots quatre grups els infants han respost que farien coses diferents, sobretot propostes sobre les activitats (o fer-ne de noves o millorar les que ja es fan).</p> <p>Aquest desig de fer coses diferents va acompanyat d'un ampli sentiment de satisfacció amb el que es fa.</p> <p>Al grup dels xics i els petits han sorgit un conjunt de respostes relacionades amb el desig d'estar més estones tots junts. Això indica la rellevància de l'esplai com a espai de convivència.</p>	
Famílies	<p>Famílies segons les monitores i els monitors</p> <p>Famílies passives:</p> <p>Queixa que no participen.</p> <p>Conceben l'esplai com una guarderia.</p> <p>Fins a quin punt és cosa d'ells i cosa nostra? La participació depèn en gran part de la nostra actitud envers elles i ells.</p> <p>Famílies actives:</p> <p>Implicació i consciència del projecte educatiu.</p> <p>Reconeixement afectiu de les famílies a la feina voluntària de les monitores i els monitors.</p>	<p>Què fan</p> <p>Per a la majoria dels infants consultats, les famílies tenen una participació puntual als esplais, encara que al grup dels joves hi ha un bon nombre de respostes que indiquen que no fan res.</p> <p>Els agradaria que fessin més</p> <p>Igualtat en el sí i en el no. Això ens fa repensar la relació de les monitores i els monitors amb les famílies: com afecta l'opinió dels infants?</p>	<p>Donem un suport regular a les monitores i els monitors.</p> <p>Donem un suport puntual a les monitores i els monitors.</p> <p>Acompanyem les filles i els fills a l'esplai.</p>

PODER



Capítol 5. Esplais: espais de participació?

La segona condició de la participació és el «poder» participar. I poder participar significa tenir eines. Una de les eines fonamentals són els drets dels infants. Aquests drets dibuixen el marc que legitima i possibilita la participació dels infants. Com hem vist,³⁹ el dret a participar, en els documents legals, és la suma de diversos drets: dret a la llibertat d'opinió, dret a la llibertat d'expressió, dret a la llibertat de pensament, dret a la llibertat d'associació, dret a la participació dels infants de minories i amb discapacitats, dret a la llibertat d'accés a la informació... És a dir, que participar comporta que tots aquests drets es puguin portar a la pràctica.

D'altra banda, a més dels drets, necessitem altres canals i altres mitjans per fer executables els drets. I en aquest punt l'esplai apareix com un canal privilegiat per a la participació dels infants. És a dir, l'esplai es presenta com un espai on els infants poden conèixer i fer-se seus els drets que, com a ciutadans, els pertocuen. El paper de l'educadora i l'educador ha de ser el de facilitar aquest procés. Però, com esdevenen canals de participació els esplais? Quina estructura i quina dinàmica tenen? Possibiliten aquest procés? Com ho fan? Són veritables escoles de ciutadans lliures i autònoms?

39- Vegeu la pàgina 16 d'aquest Esmolet.

Tal com hem dit al *Projecte educatiu*,

les estructures organitzatives no són neutres. Una organització autoritària educa en l'autoritarisme; una organització caòtica, en el camp qui pugui. Si concebem l'esplai com un espai per als infants, com un lloc de trobada per als nens i nenes i com una escola de ciutadans actius, el marc d'aquest aprenentatge ha de ser coherent amb aquesta filosofia educativa i els valors de l'humanisme laic que la inspiren (Esplais Catalans, 2002: 123).

Llavors, hem pensat que, ja que les estructures organitzatives afecten les finalitats que pretenem aconseguir, no hi ha res millor que analitzar modestament aquestes estructures. I, per començar aquesta anàlisi, veurem quines idees hi ha al voltant de l'esplai. La concepció que se'n té condicionarà el projecte de l'esplai.

5.1 Les concepcions de l'esplai segons els seus protagonistes

Abans d'entrar en els protagonistes, farem un cop d'ull als documents de casa nostra que han parlat de l'esplai mateix. Comencem amb el quadern d'educació popular *Educar en llibertat*, publicat per l'MLP. Al glossari defineixen l'esplai com:

Una forma d'associacionisme educatiu que basa el seu treball en l'assoliment d'uns objectius que alhora són la via d'apropament a uns valors, uns ideals, uns somnis que definiran el projecte educatiu, la seva metodologia de treball i la seva forma d'organitzar-se. Es basa en els principis de democràcia, participació i gratuïtat de la tasca d'educadors anomenats monitors (Educar en llibertat, 2006: 140).

D'aquesta definició volem destacar la idea d'associacionisme educatiu basat en els principis de la democràcia, la participació i el voluntariat. Els dos primers els hem vist al primer apartat de la publicació, quan hem parlat de les teories de la participació. Sobre la qüestió del voluntariat, aquest és un dels nostres trets característics que ens diferencia d'altres models d'educació en el temps de lleure, tenint en compte l'onada mercantil que recorre aquest món. De fet, considerem que «les persones que decideixen utilitzar el seu temps lliure per fer activitats voluntàries

són part de l'avantguarda d'un procés de transformació social» (Esplais Catalans, 2002: 14). D'altra banda, el fet que siguem entitats educatives basades en el treball voluntari, fa que visquem la responsabilitat d'una altra manera. Tenint en compte que la principal motivació per educar que tenim es fonamenta en raons ideològiques i de valors, les responsabilitats que assumim responen a aquestes motivacions no materials. Per tant, responem a aquests principis ideològics i d'ètica.

Seguint amb les definicions que hem trobat als documents de la casa sobre què és un esplai, al *Participando que es gerundio*, del qual Esplac va ser partícip, entenien que el grup de lleure

no es sólo una entidad para la infancia, sino que la consideramos como una entidad que también es de la infancia en la que el monitor debe facilitar y apoyar la integración de cada niño y de cada niña en este sistema definido de funcionamiento [el grup de lleure] [...]. Los monitores ofrecen a los niños y niñas un espacio que es suyo y sobre el que pueden decidir de menos a más según la edad (Participando, 1999: 55-56).

Dues coses importants: la primera, el paper de la monitora i el monitor a l'hora de facilitar que els infants es vagin integrant en el grup i, per tant, en els valors i les formes de fer.

El segon aspecte, molt valuós, i que ens ajudarà a aclarir dubtes sobre la participació dels infants, és la importància del criteri de l'edat per acompanyar els infants en el seu procés de decisió.

Finalment, recordant el que hem vist al primer apartat, l'esplai es concep com un espai de formació de ciutadans actius que s'impliquen en la construcció i l'enfortiment de la democràcia. Els dos processos pedagògics centrals són la responsabilització i la participació progressiva dels infants a l'esplai (Esplais Catalans, 2002: 87). Així, en aquest marc polític i pedagògic és on s'emmarquen les relacions educatives a l'esplai.

L'altra font d'informació sobre les concepcions de l'esplai prové dels seus protagonistes. Coincidirà el que han dit els documents consultats amb el que viuen en la pràctica els seus protagonistes? Començarem escoltant les monitores i els monitors.

L'esplai segons els monitors i les monitores

Una primera opinió parla de l'esplai com a lloc de divertiment i joc, un lloc on els infants s'ho passen bé i vénen, precisament, perquè s'ho passen bé.

Per exemple, els monitors d'un esplai ens comentaven que «es el único sitio que tienen para jugar. Hay chavales con 9 y 11 años que un sábado por la tarde no bajan al parque a jugar, se quedan en casa». A un altre esplai, complementaven aquesta opinió dient que a l'esplai els infants «desconnecten, no tenen el treball fix de fer això i això altre, fan més la seva».

Hi ha un segon bloc d'idees que parlen de l'esplai com un lloc on es treballen i es transmeten uns valors democràtics i de transformació social. El tema és saber si aquest treball va fent efecte, o no, en els infants. Durant la visita a un esplai, les monitores i els monitors discutien el següent:

–Jo crec –deia un monitor– que els nens vénen per una qüestió d'ideari i de funcionament...

–Jo no estic d'acord –responia una monitora– que vinguin per l'ideari. Sí que hi ha una part de nanos que vénen per això. Però n'hi ha molts que vénen perquè aquest és un esplai del qual han sentit parlar últimament. Realment considerem que els nens vénen perquè l'esplai és laic?

En un altre esplai consideraven que els infants hi van perquè tenen uns valors diferents respecte als infants que no hi van. I això és així perquè els infants de l'esplai maduren en un ambient diferent; potser no se'ls diu explícitament les coses, però el fet de fer-les d'una determinada manera provoca que els infants creixin amb aquests valors més arrelats. De fet, aquesta és la conseqüència que se'n desprèn quan diem que a participar s'aprèn participant. La participació dels infants no és només un discurs o una teoria, sinó que, sobretot, és una pràctica, una manera de relacionar-nos que posa l'èmfasi en el protagonisme dels infants en la seva «relació amb».⁴⁰

Com resoldríeu al vostre esplai aquesta discussió sobre la presència de l'ideari en les motivacions dels infants per venir a l'esplai?

40- Recordeu les paraules de César Muñoz a la pàgina 68 d'aquest Esmolet.

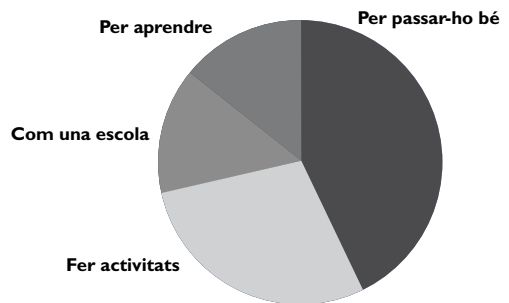
L'esplai segons els infants



Continuant amb les mirades que fan els diferents protagonistes de l'esplai sobre el seu esplai, us mostrem uns gràfics per visualitzar què és el que pensen els infants.⁴¹

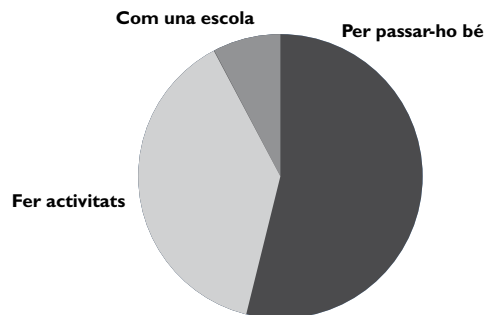
L'esplai és un lloc per...

Grup Petits	
Per passar-ho bé	6
Fer activitats	4
Com una escola	2
Per aprendre	2
Total	14



L'esplai és un lloc per...

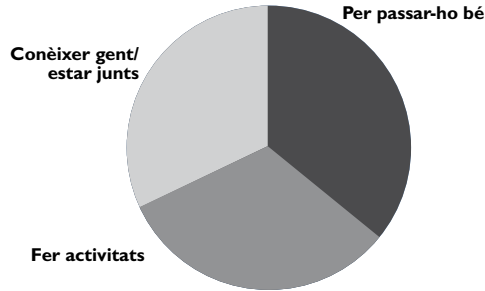
Grup Mitjans	
Per passar-ho bé	7
Fer activitats	5
Com una escola	1
Total	14



41- La informació l'hem treta d'uns qüestionaris que es van respondre en el marc de l'activitat sobre participació infantil duta a terme a la Trobada General d'Esplac, desCONnecta!, celebrada a Terrassa l'any 2009.

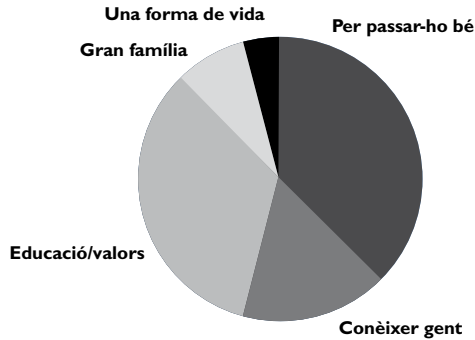
L'esplai és un lloc per...

Grup Grans	
Per passar-ho bé	9
Fer activitats	8
Conèixer gent/ estar junts	8
Total	28



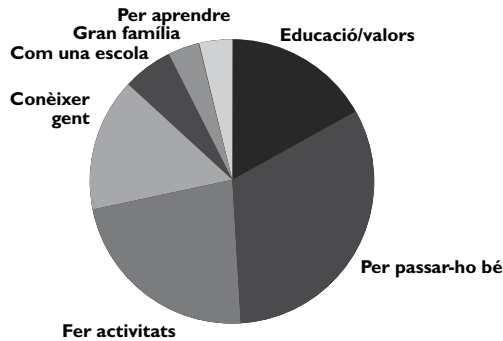
L'esplai és un lloc per...

Grup Joves	
Passar-ho bé	9
Conèixer gent	4
Educació/valors	8
Gran família	2
Una forma de vida	1
Total	24



L'esplai és un lloc per...

Tots els grups	
Passar-ho bé	31
Fer activitats	17
Conèixer gent	12
Educació/valors	8
Com una escola	3
Per aprendre	2
Gran família	2
Total	75



El primer que destaquen aquests gràfics és que en tots quatre grups d'edat l'esplai és un lloc per passar-s'ho bé. La segona resposta majoritària ha estat que és un lloc per fer activitats i jocs, resposta que ha aparegut a tots els grups menys als joves. En tercer lloc, l'esplai és un lloc per conèixer gent, resposta que ha sorgit només entre els grans i els joves, i és en el grup dels grans on ha registrat més respostes.⁴²

42- Cal recordar el primer volum d'aquesta col·lecció, *Treball educatiu amb adolescents*, quan parlàvem de la necessitat de pertinença i de tenir una identitat, que apareix en aquestes edats, i la important funció del grup. Vegeu les pàgines 13-26 d'aquest volum.

Al quart lloc apareix el bloc de respostes que vinculen l'esplai amb la transmissió de valors a partir d'una educació específica i pròpia. Aquest bloc de respostes ha sorgit exclusivament en el grup dels joves, encara que tant als petits com als mitjans podem pensar que n'intueixen alguna cosa quan responen que l'esplai és com una escola o un lloc per aprendre. Finalment, en els joves sorgien dues respostes que parlaven de l'esplai com una gran família. D'aquests gràfics traiem dues idees clau:

- La importància del joc: tant monitores i monitors com infants coincideixen que l'esplai és un lloc per passar-s'ho bé, per divertir-se. Això ens fa pensar en la importància del joc. Aquesta concepció de l'esplai, però, ens ha de fer recordar que l'esplai no només és un espai d'oci, i per això és tan important la intenció educativa.
- La transmissió de valors: a mesura que avancem pels grups d'edat, dels més petits als joves, ens adonem que apareixen respostes que associen l'esplai amb valors i educació. És a dir, es dona un procés de presa de consciència de l'acció educativa de l'esplai.

L'esplai segons les famílies

L'última opinió que ens queda per saber és la de les famílies. Què és un esplai per a elles? Per a les onze famílies consultades,⁴³ primer de tot l'esplai és un lloc de convivència.⁴⁴ Aquest tret era valorat per algunes mares i alguns pares com el valor central de l'esplai, el més important.

En segon lloc, han sorgit respostes que vinculen l'esplai amb el temps de lleure, com un lloc on es poden fer activitats, i molt poques respostes feien explícita la tasca educativa. Això tampoc no vol dir que les famílies no siguin conscients d'aquesta tasca, simplement no l'han fet explícita, prioritzant altres imatges.

43- La consulta es va fer a la Trobada General d'Esplac, desCONnectal, de l'any 2009.

44- Tota aquesta informació coincideix amb el que hem vist quan hem parlat de la manera com les famílies veuen els infants. Vegeu la pàgina 82 d'aquest Esmolet.

Per tant, la imatge principal de l'esplai per a les famílies és que és un lloc on els infants conviuen amb altres infants. Això reforça la dimensió grup/individu que implica la participació dels infants i que hem vist al primer apartat.

Quadre resum

L'esplai als documents

- Associació educativa basada en els principis de la democràcia, la participació i la gratuïtat (*Educar en llibertat*).
- Entitat que és de la infància i en la qual les monitores i els monitors han de facilitar la integració dels infants al grup i la participació gradual en les decisions segons l'edat (*Participando que es gerundio*).
- Espai de formació de ciutadans actius que s'impliquen en la construcció i l'enfortiment de la democràcia. Els dos processos pedagògics centrals són la responsabilització i la participació progressiva dels infants a l'esplai (*Projecte educatiu*).

L'esplai segons els monitors i les monitores

- L'esplai com un lloc on els infants s'ho passen bé i vénen, precisament, perquè s'ho passen bé.
- L'esplai com un lloc on es treballen i es transmeten uns valors democràtics i de transformació social.

L'esplai segons els infants

- La importància del joc:⁴⁵ tant monitores i monitors com infants coincideixen que l'esplai és un lloc per passar-s'ho bé, per divertir-se. Això ens fa pensar en la importància del joc.
- Aquesta concepció de l'esplai, però, ens ha de fer recordar que l'esplai no només és un espai d'oci, i per això és tan important la intenció educativa.
- La transmissió de valors: a mesura que avancem pels grups d'edat, dels més petits als joves, ens adonem que apareixen respostes que associen l'esplai amb valors i educació. És a dir, es dona un procés de presa de consciència de l'acció educativa de l'esplai.

L'esplai segons les famílies

- El valor principal de l'esplai és que és un lloc on els infants conviuen amb altres infants. Això reforça la dimensió grup/individu que implica la participació dels infants i que hem vist al primer apartat.

45- Per aprofundir més sobre el joc, vegeu *Projecte educatiu*, pàg. 93.

5.2 L'organització: fem viable la participació?



Com es concreta a l'estructura de l'esplai el «poder» participar?

Acabem de veure diferents percepcions i idees sobre els esplais. Ho hem fet des de diferents documents i a partir dels tres protagonistes. Llavors ens ve al cap la pregunta del milió: les nostres estructures organitzatives es corresponen amb aquestes idees?

Vegem-ho .

Per respondre a aquesta pregunta, primer establirem els elements bàsics de l'organització de l'esplai i tot seguit veurem qui hi participa i com ho fa. Com hem dit a *Coordinem-nos*, de la col·lecció «L'esmolet»:

¿Qui pren les decisions, qui parla amb qui, en quin sentit circula la informació, qui està molt allunyat del nucli central on es decideix, qui té més facilitat per participar, qui acapara la informació, qui la distribueix? (Esplais Catalans, 2006: 39).

En aquest mateix volum trobem una descripció d'organigrama que ens ajuda a pensar com es distribueixen els espais de poder a l'esplai:

A dalt de tot hi ha el «calaix» o quadret corresponent a l'assemblea de monitors com a òrgan de direcció principal, i per sota, la figura del responsable o coordinador, que és qui habitualment gestiona el desenvolupament del centre, coordinant els seus companys. És una feina que pot ser compartida, evidentment. Però el lloc dins l'organigrama és un de sol. Finalment, en una tercera renglera se

situen els llocs corresponents als diferents subgrups de monitors en correspondència directa amb els grups d'infants que porten (Esplais Catalans, 2006: 39).

Partint d'aquesta observació del *Coordinem-nos* i de la nostra observació directa (tenint en compte que cada esplai és un món), ens fixarem en tres aspectes de l'organització que comparteixen (quasi) tots els esplais:

- L'existència d'un equip de monitores i monitors, els educadors.
- L'existència de grups d'edat diferents, els educands.
- L'existència d'uns idearis i uns projectes educatius, que donen intenció a la nostra tasca educativa.

L'equip de monitores i monitors

Tot esplai té un equip de monitores i monitors. Ja hem vist que són la figura educativa principal de l'esplai i la figura de màxima responsabilitat.

Així ho hem comprovat parlant amb membres d'un esplai, que ens deien:

¿Cuáles son los espacios de decisión del esplai?

Moni 1: los monitores...

Moni 2: la asamblea de monitores.

¿Éste es el encuentro donde se marcan las líneas generales del esplai y a partir de aquí se incorporan los padres y los chavales...?

Todos: sí, sí.

¿Y cada cuánto se hace?

Moni 1: cada 15 días.

Moni 3: y una acampada cada trimestre.

Els equips de monitores i monitors són l'espai principal de decisió a l'esplai.

Però quines coses es decideixen? Hi ha dos temes principals: la línia educativa i les qüestions burocràtiques. Sobre aquest segon aspecte, us en podeu fer una idea: tresoreria, subvencions, justificacions, secretaria, trucades, correus electrònics, etc. És a dir, tot allò que cal perquè l'esplai vagi cap endavant, des de la logística fins a l'administració.

Sobre la línia educativa, hi ha tota la qüestió dels objectius i les metodologies que volem fer servir per treballar amb els infants. Tant els objectius com les metodologies han d'estar necessàriament relacionats amb l'ideari i el *Projecte educatiu de centre* (en endavant PEC). Per tant, l'equip de monitores i monitors ha de vetllar perquè aquests dos documents no siguin només paper, sinó que prenguin vida precisament en els objectius i les metodologies del centre.

De fet, la necessària relació entre idees i pràctiques, de la qual ja parlava Paulo Freire i de la qual es feia ressò un esplai,⁴⁶ torna a sorgir al nostre *Projecte educatiu*. Concretament, diem:

Per poder aconseguir un procés educatiu de qualitat, que evolucioni i millori amb el temps, cal que tots els factors que en formen part s'hi relacionin coherentment. Així, tots els elements que conformen el procés educatiu, l'ideari, el mètode pedagògic, el model de centre i l'avaluació han d'estar en la mateixa línia i, entre ells, s'han de retroalimentar (Esplais Catalans, 2002: 55).

46- Vegeu la pàgina 75 d'aquest volum.

Els infants i els grups d'edat



Els infants es divideixen en diferents grups d'edat. Aquest és un criteri i una forma d'organitzar-nos a l'esplai que respon als criteris de la psicologia evolutiva, que a la vegada és a la base de la participació i la responsabilització progressives. Així veiem que l'organització per edats a l'esplai és coherent amb el nostre plantejament progressiu de participació dels infants.

Als grups d'edat, hi són els infants amb les monitores i els monitors. Pot donar-se el cas, sobretot en els grups més grans, que la figura de la monitora o el monitor es dissolgui. De fet, al volum de «L'esmolet» *Treball educatiu amb adolescents*, hem constatat que «els monitors hauran de deixar progressivament el govern de la nau a mans dels adolescents, per acabar desapareixent discretament quan vegin que ja no fan falta» (Esplais Catalans, 2004: 39). Aquesta dissolució de la figura educativa reforça la idea d'autonomia que és a la base dels nostres principis pedagògics. Llavors, per saber si es delega el govern, hem de saber quin és el grau de decisió i de responsabilització dels infants. Hem demanat als infants dels diferents grups d'edat que ens diguessin com decideixen a l'esplai, i si decidirien d'una altra manera.⁴⁷ Però, tal com hem escrit a la primera part d'aquest volum, la presa de decisions ha d'anar acompanyada d'una presa de responsabilitats. Així, a més de saber com decideixen i quins canvis farien sobre la presa de decisions, hem demanat als infants quines responsabilitats tenen i si les canviarien. Començarem per les decisions.

47- La informació l'hem tret d'uns qüestionaris que es van respondre en el marc de l'activitat sobre participació infantil duta a terme a la Trobada General d'Esplac, desCONnecta!

A les edats més petites, la monitora i el monitor van per davant en el procés de decisió, atorgant als petits els temps i els espais perquè ells decideixin en l'àmbit de les activitats, concretament a quins jocs volen jugar.

Als mitjans, si bé la decisió correspon al capdavall a l'equip de monitores i monitors, els infants guanyen pes en la presa de decisions, tot i que només a l'àmbit de les activitats.

Com decideixen els infants i si decidirien d'una altra manera

Al grup dels xics i els petits, s'ha donat, per unanimitat, la resposta que les monitores i els monitors decideixen, i «a vegades nosaltres». El conjunt d'infants preguntats representa a 12 esplais. Ells decideixen bàsicament el tipus d'activitats que volen fer, és a dir, a quins jocs volen jugar. Un infant ens precisava fins i tot quan decidien, «tres dies al mes», i un altre com decidien, «per votació».

Al grup dels mitjans el panorama no canvia gaire, és a dir, continuen sent les monitores i els monitors els que tenen el major pes en la presa de decisions sobre les activitats que s'han de fer (fins i tot els infants d'algun esplai han respost que «no decidim nosaltres, sinó que decideixen les monitores; aquest dia es fa això, i aquest dia això altre»). Però, a diferència dels petits i els xics, a les respostes s'entreveu una obertura en el procés de decidir. Tal com ens deia un infant:

Decidim democràticament. A vegades, els dissabtes, els monitors ens diuen que decidim nosaltres. Si ho fem nosaltres, ens hem de posar d'acord, que no és fàcil, perquè es forma un sarau. Però preferim, encara que hi hagi sarau, fer-ho nosaltres: no obstant això, algunes coses que proposen els monitors són molt divertides.

A l'últim, i potser és el cas més extrem que ens hem trobat, l'infant d'un altre esplai comentava: «Decidim entre tots. Tota la gent, nens, nenes i monitors. Ho fem en rotllana i parlem del que farem, ho proposem i ho fem».

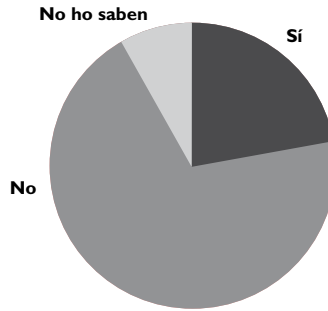
Al grup dels grans, ningú no ha respost que la decisió era exclusivament de les monitores i els monitors (sí que havia aparegut aquesta possibilitat en els petits i els mitjans). És a dir, que tots participen en la presa de les decisions en les activitats. Hi ha un matís, però. A quatre esplais (dels vuit entrevistats) les monitores i els monitors proposen, consulten i valoren si s'han de fer canvis en funció de la receptivitat dels infants. És a dir, es fa una consulta vinculant. Als altres quatre esplais, tot «ho parlem entre tots i, si ens agrada, ho fem i, si no, busquem una alternativa».

Finalment, al grup dels joves, la tendència que ve dels grans es manté gairebé igual. No obstant això, hi havia un esplai en què les monitores i els monitors ho decidien tot, però «ens rebel·lem perquè no hi estem d'acord. Nosaltres volem decidir, fer propostes, però no ens fan cas».

«Decidiríeu d'una altra manera?». Amb aquesta pregunta hem volgut saber quin és el grau de satisfacció dels infants sobre la manera com decideixen les coses, és a dir, si els infants volen, o no, tenir més pes a l'esplai. El següent gràfic mostra la distribució de les respostes rebudes de tots els grups d'edat:

Decidiríeu d'una altra manera a l'esplai?

Sí	126
No	392
No ho saben	46
Total	564



A tots els grups d'edat es dona gairebé una plena satisfacció en la manera com es decideix a l'esplai. Pel que fa als infants que han manifestat insatisfacció, han expressat la voluntat de decidir més. Els grups d'edat on més insatisfacció s'ha donat ha estat als xics i als petits, i es redueix a mesura que escalem edats.

La manera predominant en els xics, els petits i els mitjans és que les monitores i els monitors decideixen i donen oportunitats als infants, que a la vegada són consultats. En els grans i els joves s'aprecia un cert equilibri de poder entre monitores, monitors i infants, que fan entre tots les coses.

També hem vist que, bàsicament, decideixen coses sobre les activitats, i adquireixen autonomia de menys a més, però sempre en l'àmbit de les activitats.

Ens preguntem, pel que fa als xics i els petits, per què en aquests es dona el major percentatge de respostes afirmatives per decidir d'una altra manera? Que potser tenen la mateixa voluntat que els altres grups, però menys espais? Som sensibles els monitors i les monitores a aquesta realitat amb els més petits?

Aquest fet té una primera explicació: la metodologia bàsica dels esplais és la metodologia per projectes. És a dir, el nostre camp educatiu són els projectes. Llavors, per educar, ho fem a partir de l'elaboració i l'execució de projectes. Analitzar més a fons les relacions educatives entre els protagonistes de l'esplai ens portarà, necessàriament, a analitzar els projectes. Ho veurem més detalladament una mica més endavant, quan parlem del «saber» participar.

I com es responsabilitzen d'aquelles coses que decideixen fer? Quin tipus de responsabilitats agafen? Estan contents amb les seves responsabilitats? Les canviarien? Recordem que la presa de decisions ha d'anar acompanyada d'una responsabilització perquè el procés gradual de presa d'autonomia sigui complet.

Les responsabilitats dels infants

Malauradament, no tenim informació de tots els grups d'edat sobre les responsabilitats que tenen els infants.⁴⁸ No obstant això, reflexionem sobre el que tenim, ja que és prou il·lustratiu.

Al grup dels mitjans, per exemple, tots els infants consultats ens han indicat que tenen alguna responsabilitat. També ens han respost que les monitores i els monitors tenen més responsabilitats i que ells en tenen poques. Sobre el tipus de responsabilitat que tenen, bàsicament han respost neteja i ordre de l'esplai («treure la brossa, netejar escales, lavabos, o recollir») i convivència. Pel que fa a aquesta última, un bon exemple és la resposta d'un infant quan ens deia que tenien la responsabilitat de «pensar jocs que agradessin a altra gent, no només a nosaltres».

En els joves, la majoria de les respostes han estat que cadascú té la seva responsabilitat, sense especificar més. No obstant això, hem trobat respostes que indiquen el pes que tenen les monitores i els monitors en la preparació de les activitats. Per exemple, un jove ens deia que «potser nosaltres fem alguna activitat, però normalment les fan els monitors». I un altre ens deia:

48- La informació l'hem tret d'uns qüestionaris que es van respondre en el marc de l'activitat sobre participació infantil duta a terme a la Trobada General d'Esplai, desCONnecta!, celebrada a Terrassa l'any 2009.

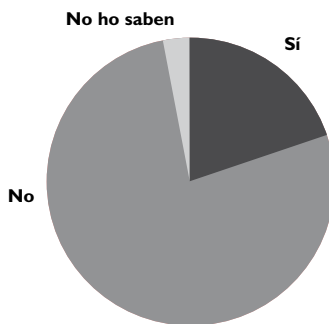
Depenent de l'activitat, tenim o no responsabilitats: sortides, els monis; jocs, els monis; parada o concert, els monis. Però vendre roses, o fer acte de presència, nosaltres.

I sobre quines responsabilitats tenen, algú ha respost que tenen responsabilitats per ensenyar als més petits i, així, fer de premonitora o premonitor.

Pel que fa a la pregunta si canviarien o no les seves responsabilitats, a tots els grups d'edat ha dominat la resposta del no, tal com ho reflecteix el següent gràfic:

Decidiríeu d'una altra manera a l'esplai?

Sí	108
No	420
No ho saben	16
Total	544



L'argument majoritari que explica per què no canviarien les responsabilitats, a tots els grups d'edat, ha estat perquè les que tenen ja els estan bé, sense aprofundir més. Malgrat tot, hem trobat altres tipus de respostes. Alguns infants han respost que no les canviarien perquè les monitores i els monitors «les fan molt bé». Una resposta il·lustrativa en aquest sentit ens la donava un adolescent quan deia que «a mi ja m'agrada que els monitors ho facin tot». Un altre grup no tenia responsabilitats ni ganes de tenir-ne (al grup dels mitjans). Al grup dels joves és on hem trobat una diversitat més variada de respostes. Algun jove ens deia que no les canviaria «perquè no em veig capaç d'assumir més responsabilitats». Un altre perquè «crec que tenim moltes responsabilitats dintre l'esplai. Tenim més responsabilitats a l'esplai que a casa». Aquestes dues respostes indiquen un excés de responsabilitats. Un altre grup responia que no les canviaria perquè les que tenen són fruit de les seves decisions. I, a l'últim, alguns joves responen que en el futur sí que canviarien les responsabilitats, quan fossin monitores o monitors, però ara volen gaudir del fet de ser joves.

Les responsabilitats que tenen equivalen a les decisions que prenen, o decideixen els infants i els monitors i les monitores carreguen amb la feina?

Entre les respostes que indicaven que sí que canviarien les seves responsabilitats, hi ha, d'una banda, comentaris respecte al fet de ser més nets i ordenats i, de l'altra, diuen que sí que canviarien per tenir menys responsabilitats. Al grup dels grans, un bloc de respostes indicaven que sí que canviarien les seves responsabilitats per cuidar més dels petits i fer i decidir més sobre les activitats. Al grup dels joves es reforça aquesta tendència: catorze respostes han afirmat que els agradaria canviar les seves responsabilitats per les de les monitores i els monitors, és a dir, que els agradaria ser monitores o monitors. En general, les respostes apunten que volen canviar les seves responsabilitats per adquirir una major autonomia i poder decidir més.

Per tant, de tot el que han dit els infants, concloem que les monitores i els monitors són la principal figura de decisió i responsabilització. No obstant això, a mesura que creixen els infants, van adquirint més pes en tots dos processos. L'àmbit on es desenvolupen aquests dos processos és el de les activitats. Finalment, els infants es mostren molt satisfets que siguin així les coses al seu esplai.

Si volem que els infants siguin protagonistes de l'esplai, és a dir, que siguin protagonistes del seu procés educatiu, haurien de participar en l'elaboració d'aquests documents? I en cas afirmatiu, com i fins a quin punt?

Idearis i projectes educatius de centre

Pàgines enrere⁴⁹ hem dit que els equips de monitores i monitors han de vetllar per la intenció educativa de la seva tasca. I, per a això, cal que els documents pedagògics siguin vius. Recordem breument que l'ideari «és sens dubte el document de caire més filosòfic i abstracte que trobarem a un esplai, i aquell que marca les nostres línies de treball en el futur» (Esplais Catalans, 2006: 33-34). Després trobem el *Projecte educatiu*, document que recull «les eines, pedagògiques [...] que utilitzarem per poder treballar cap al nord ideològic que ens hem marcat» (Esplais Catalans, 2002: 34).

En una entrevista amb el pedagog Fermín Rodríguez Venegas,⁵⁰ ell ens comentava que si cap d'aquests dos documents no s'ha fet, la iniciativa ha de partir de les monitores i els monitors, tot

49- Vegeu la pàgina 105-106 d'aquest volum.

50- Fermín Rodríguez Venegas és psicopedagog, professor de l'Escola El sol en Pedagogia i Organització.

pensant que són ells la figura educadora principal i els que tenen la responsabilitat de la intenció educativa.

Aquesta postura és reforçada pel nostre ideari quan, parlant del projecte de centre, diem que «aquests [projectes] [...] són els que preparen monitores i monitors per assolir uns objectius concrets en un temps determinat. En aquests projectes, els participants no intervenen en la decisió sobre el què i el com d'una activitat: només hi participen en la realització i en part de l'avaluació» (Esplais Catalans, 2002: 90).

De fet, durant les nostres visites a diferents esplais, n'hem trobat dos que estaven en fase d'elaboració dels projectes educatius. En tots dos esplais la iniciativa i l'elaboració d'aquests documents havien estat de les monitores i els monitors. Més concretament, el procés havia partit d'una monitora o un monitor que estava fent el curs de directors i, com a pràctica, va liderar l'elaboració dels projectes educatius.

Això no exclou que els infants (i les famílies) siguin presents en aquest procés. Per exemple, els infants poden participar en l'anàlisi de la seva realitat, ja que serà sobre aquesta realitat que es farà la intervenció pedagògica. O, tal com ens deien en un dels esplais mencionats, per fer el projecte educatiu «nos pusimos en contacto con los padres para que también participaran, como veían el *esplai*, qué opinaban...». En tot cas, han de ser primer les monitores i els monitors els que han d'aclarir què volen aconseguir dels infants i com organitzar-se per aconseguir-ho.

També comentava el Fermín que aquests dos documents han de contemplar mecanismes que permetin la seva retroalimentació amb les aportacions de tots els implicats: educadors, educadores, educands i educandes. Cal no oblidar que la realitat és canviant i que, per tant, els documents han de respondre a aquest fet. D'altra banda, en la mesura que la participació dels infants es desenvolupa progressivament d'acord amb la seva evolució físico-psicològica, la seva participació en aspectes tan importants de l'esplai com el seu projecte educatiu pot anar variant. No obstant això, sempre serà la figura responsable de la seva educació, la monitora i el monitor, la que valorarà com els infants poden ser-hi i quan.

Per concloure, hem trobat un esplai que portava quaranta anys amb el mateix ideari, i no pas guardat al calaix, sinó ben present en la seva forma de fer esplai. Realment, és un document que estableix les bases de la seva concepció i la seva pràctica «esplaiera». La clau de la seva vigència i de la seva eficàcia és la simplicitat i la claredat. No hem pogut resistir-nos a reproduir-vos-el tot sencer, precisament per evidenciar aquesta simplicitat i aquesta claredat:

Considerem que l'esplai el fem entre tots i totes amb el diàleg i la convivència, dia a dia. No entenem l'esplai com un espai i un temps en què tot el que es fa està programat amb antelació pels monitors i les monitores, sense deixar cap marge d'acció i de paraula, i encara menys de decisió, als nens i les nenes. Entenem que l'esplai és un temps, on tant els infants com els adults són protagonistes, proposen i realitzen en una dinàmica de creació conjunta.

Després ens explicaven el funcionament de l'esplai:

Simplement es decideix amb els nens què és el que es fa. No hi ha una programació d'activitats, no hi ha reunions prèvies al dissabte, sinó que l'activitat la crea el grup de nens i nenes. I no només l'activitat, sinó el que volen fer durant tot l'any i el dia a dia. És una mica les dues coses, el plantejament de tot el curs i el plantejament del dia a dia. Llavors, si surt que volen estar tres hores jugant a la plaça, s'estan tres hores jugant a la plaça si això és el que volen.

El que es dedueix de tot això és, novament, la importància que té per a les monitores i els monitors el fet de tenir clars els objectius i la manera com arribar a aconseguir-los. També aquesta reflexió ens recorda César Muñoz, quan definia la veritable participació com una participació en «relació amb».

Quadre resum

Equips de monitores i monitors

- Els equips de monitores i monitors són l'espai principal de decisió a l'esplai.
- Participen exclusivament les monitores i els monitors.
- Porten la línia educativa del centre i les qüestions burocràtiques.

Grups d'edat

- L'organització per edats a l'esplai és coherent amb el nostre plantejament progressiu de participació i responsabilització dels infants.
- A mesura que es van fent grans, els infants adquireixen més quotes de poder. Als grups més grans la figura de la monitora o el monitor tendeix a dissoldre's.
- Els infants decideixen i es responsabilitzen en l'àmbit de les activitats.

Com decideixen i si decidirien d'una altra manera

- La monitora i el monitor sempre són la figura principal en el procés de decisió, és a dir, estan per davant de l'infant.
- Però, a mesura que els infants es van fent grans, les monitores i els monitors obren més espais per a la participació dels infants en el què fer i com fer-ho; els infants adquireixen més poder.
- Quasi plena satisfacció a tots els grups d'edat sobre la manera com es decideix a l'esplai.
- El grup d'edat on més insatisfacció s'ha donat ha estat el dels xics i els petits.
- Els infants que han manifestat insatisfacció han expressat el desig de decidir més.
- A l'últim, la presa de decisions es dona exclusivament en l'àmbit de les activitats i els jocs. Aquest és el terreny d'aprenentatge.

Responsabilitats: les que tenen i si les canviarien.

- La majoria dels infants de tots els grups consultats tenen responsabilitats relacionades amb el manteniment i la higiene de l'esplai, amb la creació d'un bon clima de convivència i amb la cura dels infants més petits, en el cas del grup dels grans i els joves, com a entrenament per ser monitora o monitor.

- Quasi tots els infants expressen que no volen canviar les seves responsabilitats perquè ja estan satisfets amb les que tenen, sense donar més explicacions.
- Els infants que han manifestat el desig de canviar les seves responsabilitats (grup minoritari), en general han mostrat el desig d'adquirir més poder i autonomia.
- Finalment, les monitores i els monitors són els que porten el major pes de responsabilitats en les activitats de l'esplai.

Idearis i projectes educatius

- Necessària relació entre idees i pràctiques.
- La iniciativa per a l'elaboració d'aquests documents ha de partir de les monitores i els monitors. Això no exclou la participació dels infants, però aquesta participació estarà marcada pels objectius establerts per l'equip de monitores i monitors.
- Aquests documents han de preveure mecanismes de renovació, en els quals estiguin inclosos els infants i les famílies.
- És important que aquests documents reflecteixin la realitat dels infants. Per això és important també la seva presència.

Hem vist que els infants tenen espais de participació, els mateixos grups d'edat. També hem vist que la seva participació es produeix bàsicament en l'àmbit dels projectes i les activitats. No obstant això, ens preguntem: és suficient tot això per considerar els espais espais de participació?

SABER



Capítol 6. Aprenuem a participar

Entrem a l'última de les tres condicions de la participació; el «saber» participar. Com hem escrit al *Projecte educatiu*, «l'educació és un fet social que es manifesta amb la transmissió d'idees, valors, coneixements, habilitats, pautes de conducta, etc.». Per tant, la participació dels infants necessita aquest procés de desenvolupament de coneixements, habilitats i actituds. Tal com hem anat repetint al llarg d'aquest document, la participació és un procés constant d'aprenentatge.

De fet, hi ha dos aspectes importants que cal tenir en compte per tal d'aprendre a participar. El primer és el reconeixement de la participació com a dret dels infants: són presents, ells, a la nostra tasca educativa? El segon fa referència a les competències. Aquestes competències inclouen els coneixements, les habilitats i les actituds que, tant monitores i monitors com infants, han de tenir per desenvolupar les seves relacions. La relació entre el primer i el segon aspecte és fonamental perquè, tal com ens recorden Trilla i Novella, «no hay duda de que el hecho de ser consciente del derecho promueve el uso de la competencia correspondiente» (Trilla i Novella, 1999: 159).

A la primera part d'aquest volum de «L'esmolet» hem parlat dels drets dels infants. N'hem parlat de manera teòrica, hem ofert els continguts d'aquests drets. Però si els drets dels infants no traspassen el paper, ens haurem quedat només en la retòrica: cal posar-los en pràctica. Posar-los en pràctica vol dir fer-los presents en la relació educativa. Per això ara ens ocuparem precisament d'oferir

recursos per enfortir aquesta relació educativa que es dona entre els infants i les monitores i els monitors a l'esplai. Us volem donar suport en aquesta matèria per tal d'enfortir la cultura de la participació als nostres esplais. I, per fer-ho, us oferim dues eines que són una graella i una caixa de recursos.

Ara bé, per fer ús d'aquestes dues eines, primer caldrà saber quins són els contextos en els quals les podrem fer servir: el context més general és el del treball per projectes com a estratègia educativa,⁵² i el més concret, el joc com a eina educativa.⁵³ El treball per projectes ens ha de permetre «assolir uns objectius concrets en un temps determinat» (Esplais Catalans, 2002: 90). Aquests projectes es desenvolupen en fases i contenen tota una sèrie d'activitats i jocs. Respecte al joc, «és bàsic que estigui planificat i es faci amb una intenció educativa concreta, ja que hem de procurar de no utilitzar-lo com a simple recurs per omplir el temps» (Esplais Catalans, 2002: 94). Per tant, els projectes i els jocs són el marc on es desenvolupen les relacions educatives.

Aquestes dues eines, la graella i la caixa, us serviran per pensar els projectes i els jocs on es desenvoluparan les vostres relacions educatives, (re)pensar els objectius i les dinàmiques que es donen en aquestes relacions i enriquir, amb exemples i propostes d'activitats, la vostra relació amb els infants. No obstant això, us volem recordar que és important que els infants tinguin espais per a la seva pròpia construcció personal, és a dir, perquè ells i elles decideixin quines coses volen fer i agafin les responsabilitats pertinents per dur-les a terme. Fem aquesta advertència perquè aquestes eines no han de servir per «bombardejar» els infants, sinó que han de servir per facilitar que prenguin la seva pròpia iniciativa. El lloc que ocupa l'educador no ha de ser davant de l'infant, sinó darrere; no hem d'empènyer-los nosaltres, sinó més aviat recolzar les seves iniciatives. Així, quan veiem que la dinàmica no flueix, nosaltres hem de ser prou hàbils i tenir els coneixements suficients per fer-la fluir: aquest ha de ser el punt de vista per encarar aquestes dues eines.

52- «Regles d'or que serveixen per prendre decisions en qualsevol circumstància» (Esplais Catalans, 2002: 85).

53- Definim les eines com «aquell instrument que fan servir els artesans per treballar: Si apliquem aquest principi al món dels esplais, les eines seran tots aquells instruments i recursos que ens permetran tirar endavant la nostra tasca educativa. [...] Per treure el màxim rendiment de les eines, cal tenir-ne un bon coneixement» (Esplais Catalans, 2002: 93).

6.1 Una graella molt útil i molt completa

La primera eina potser espanta una mica al primer cop d'ull. I, certament, podria ser perquè en aquesta graella hem creuat moltes variables fonamentals per pensar les relacions que es donen als projectes i als jocs.

Primer de tot, a les files trobem els protagonistes i les protagonistes⁵⁴ i les seves competències, i a les columnes trobem les fases i les accions del projecte i/o joc. Així, a la primera fila trobem:

- A l'extrem dret, *l'equip de monitores i monitors*.
- Al mig, *monitores i monitors i infants*.
- A l'extrem esquerre, *els infants sols*.

Segons en qui recaigui el pes de les accions, podrem saber qui ha estat més protagonista en cada acció i en cada fase del projecte i/o joc. Després caldrà preguntar-se per què ha estat així i si això s'adequa als nostres objectius educatius.

D'altra banda, d'aquests dos protagonistes, posem l'èmfasi en les seves competències, recollides a la segona fila:

- coneixements,
- habilitats
- i actituds.

Les fases del projecte es recullen en la primera columna:

- L'anàlisi de la realitat en la qual volem incidir: què passa?
- Les propostes: què volem?
- La planificació i el desenvolupament del projecte: com ho fem?
- L'avaluació: com ha anat?

A la segona columna recollim les accions, accions que cal tenir en compte –no ho oblideu– en cadascuna de les fases anteriors:⁵⁵

54- Hem descartat les famílies perquè, com hem observat quan hem parlat de les famílies pàgines enrere, la seva participació en els projectes dels espais és minoritària o nul·la.

- informació,
- opinió i discussió,
- i decisions;
- responsabilització

	Protagonistes	Monitores i monitors	Monitors / infants	Infants
Fases	Competències			
	Accions	Coneixements/ habilitats/ actituds	Coneixements/ habilitats/ actituds	Coneixements/ habilitats/ actituds
Anàlisi	Informació			
	Opinió / discussió			
	Decisions			
	Responsabilitzacions			
Propostes	Informació			
	Opinió / discussió			
	Decisions			
	Responsabilitzacions			
Planificació i desenvolupament	Informació			
	Opinió / discussió			
	Decisions			
	Responsabilitzacions			
Avaluació	Informació			
	Opinió / discussió			
	Decisions			
	Responsabilitzacions			

Exemple d'ús

Posem un exemple per il·lustrar l'ús d'aquesta graella. Primer de tot, convé advertir-vos que es pot usar de manera parcial. És a dir, no fa falta que creuem totes les variables alhora. Simplement, la graella ens dóna una visió global de tots els aspectes que cal tenir en compte. Nosaltres decidim en quin d'ells volem posar l'èmfasi.

Pensem un cas en què, entre el grup dels mitjans i les monitores i els monitors d'aquest grup, s'ha decidit fer una gimcana. Com la portarem a terme per fer-la tan participativa com sigui possible?

55- De fet, al document La participació infantil a l'esplai, del qual hem parlat al primer apartat, suggeriríem accions molt similars quan ens referíem a la metodologia de la investigació-acció per engegar processos de participació infantil. Si voleu contrastar i completar aquesta informació, us recomanem que hi feu un cop d'ull.

Per començar, ens situarem directament a la fase de «planificació i desenvolupament». Quines accions no hem de perdre de vista?⁵⁶ Primer hem de preveure un espai per intercanviar informacions i opinions entre tots per tal d'establir les bases del joc. Després, hauríem de tenir un moment per prendre decisions sobre el que hem opinat i, a l'últim, un altre moment per distribuir responsabilitats sobre el que hem decidit.

Totes aquestes accions les hem de compartir entre les monitores, els monitors i els infants. No obstant això, no oblidem que les monitores i els monitors som educadors; per tant, una mínima base l'hem de plantejar nosaltres segons els nostres objectius pedagògics. Un mínim punt de partida és respondre a les següents preguntes: quin pes volem donar a cadascun dels protagonistes? En quina acció volem posar l'èmfasi? Aquesta última pregunta ens porta directament a pensar en les competències. Per formar persones lliures, hem d'ensenyar-los els coneixements, les habilitats i les actituds per ser-ho.

Les accions per si soles (informar, opinar, decidir i responsabilitzar-se) ens fan entrenar en una sèrie de competències. Per exemple, quan donem informacions, cal ser hàbils i entrenar-nos en la síntesi. La monitora i el monitor ha de ser sintètic i ha d'ensenyar als infants a ser-ho. També, a l'hora d'opinar cal respectar els torns de paraula i mantenir una escolta activa. Així, hem d'entrenar l'habilitat i l'actitud d'escoltar amb respecte i ment oberta. D'altra banda, les competències que volem treballar amb els infants són decisió de l'educadora i/o l'educador (encara que puguin i vulguin fer-ho conjuntament amb l'infant). La seva experiència i la seva visió adulta han de garantir l'autoritat educativa que tenen.

Finalment, recordem que allò que importa és el procés i no tant els resultats. El que ens interessa és la relació, no el producte. Per tant, si ha sortit una gimcana modesta, però amb un procés educativament interessant, la valoració ha de ser positiva. Potser han sortit tres proves molt senzilles, però els infants s'han sentit protagonistes d'aquestes tres proves perquè les han decidit i les han portat a terme ells, tot compartint informació, opinant, decidint i prenent responsabilitats.

56- El que mai no heu de perdre de vista és allò d'«alls secs mai cauen».

6.2 La caixa d'eines

La caixa d'eines desenvolupa la graella en dos aspectes concrets: les accions i les competències. D'una banda, les *accions* haurien d'ajudar-vos, als monitors i les monitores, a facilitar la implicació dels infants en l'expressió de la seva opinió, la presa de decisions i la responsabilització progressiva durant totes les etapes d'un procés, ja sigui una activitat, el transcurs d'una tarda d'esplai o un projecte més gran. D'altra banda, per tal que els infants puguin implicar-se en totes aquestes accions de les fases d'un projecte, cal que hagin desenvolupat unes *competències*. Aquestes competències s'adquiriran a través de la pràctica i els jocs.

Les accions i algunes dinàmiques per facilitar-les

Les accions, tal com hem vist a la graella, són bàsicament quatre: la informació, l'opinió, la decisió i la responsabilització. A continuació descrivim què volen dir cada una i us proposem dinàmiques per tal de treballar-les.

Informació

Segons ens planteja l'especialista en educació social Ferran Casas,

tothom necessita informació per tenir una capacitat real de participar en alguna cosa. En el cas dels infants, necessiten aquesta informació adaptada a un llenguatge que siguin capaços d'entendre en funció del seu desenvolupament personal (Derechos y participación de la infancia, 2006: 64).

En el nostre cas, majoritàriament, serem els monitors i les monitores qui, en cada moment del procés, haurem de facilitar aquesta informació i assegurar-nos que els infants la tenen present. Si volem que els infants opinin o prenguin una decisió sobre algun tema, és important que tinguin sobre la taula tota la informació necessària –adaptada segons la puguin assumir d'acord amb el seu lloc en el procés evolutiu.

Una informació indispensable que han de saber els infants és l'ideari de l'esplai.⁵⁷ Aquest és el gran marc on les decisions de l'esplai, tant de les monitores i els monitors com dels infants, s'encabiran, i d'aquí la importància que els infants el coneguin. Cal que els infants, d'acord amb la seva maduresa mental, disposin d'aquesta informació abans d'opinar i decidir dins d'aquest marc.

No sempre serà necessari que siguin els monitors i les monitores qui facilitin la informació als infants. Els infants han de ser capaços de cercar-la i compartir-la. Si creiem que cal incidir en la cerca d'informació, les dinàmiques adreçades a fer de «reporters» són força adients.

Reporters

Cercar informació sobre un assumpte que interessi al grup.

Un cop detectat un tema que preocupi a tot el grup, infants i monitors/es, es demana que facin de reporters i investiguin més sobre aquest tema. En grups poden realitzar diferents tasques de recerca d'informació:

- Reporters fotogràfics que copsaran la realitat d'aquest problema dins l'esplai o al seu entorn proper.
- Reporters d'opinió que faran entrevistes (enregistrades o per escrit) als mateixos implicats, dintre de l'esplai o a tercers.
- Reporters de materials publicats que cercaran més informació sobre el tema a mitjans com els diaris o Internet, i, si cal, s'adreçaran a altres llocs on hi pugui haver una informació més directa i fidedigna (segons el tema: a l'associació de veïns, al centre cívic, a l'ajuntament, a l'escola o institut, etc.).

En qualsevol dels casos és important organitzar la informació obtinguda d'una forma sintètica i clara. Els mitjans visuals i plàstics, com un pòster, són un bon suport. Aquesta informació cal compartir-la amb la resta del grup.

La següent activitat pot reforçar o complementar la dinàmica anterior per incidir en el treball de la informació, com s'analitza i es comparteix en la fase d'anàlisi de la realitat del projecte.

57- Recordeu tot el que hem dit sobre la participació dels infants en l'elaboració dels idearis i els PEC a l'apartat «Idearis i projectes educatius de centre» del capítol cinc. Vegeu la pàgina 112.



L'arbre de les nostres preocupacions⁵⁸

Analitzar les causes d'un tema que preocupi al grup sobre el qual volem incidir.

La dinàmica s'inicia arran d'un tema que preocupi a tot el grup, infants, monitores i monitors. Es pot donar el termini d'una setmana perquè cada persona del grup busqui informació sobre aquest tema: preguntant l'opinió de diferents persones del grup, de la família, del barri, als diaris, per Internet, etc.

El dia de l'activitat es formen grups de 4 o 5 persones, i cadascun ha de dibuixar les arrels d'un arbre de manera que permeti identificar les causes del problema en què es vol incidir. Per a cada causa s'ha d'analitzar, de nou, les seves causes. Cada grup comparteix amb els altres el resultat del seu exercici i es discuteixen les diferències.

A partir d'aquesta activitat es pot tenir una imatge global de quines causes donen suport al problema en el qual volem actuar. A partir d'aquí es poden veure més clarament totes les possibles accions que es poden fer per millorar la situació que s'analitza.

Tot i que les dinàmiques anteriors són interessants en la fase d'anàlisi, la informació també és important en la fase de propostes i desenvolupament del joc i/o projecte. Com més clara sigui aquesta informació en un joc, més còmodes se sentiran els infants en realitzar l'activitat. Per exemple, si és carnestoltes i al barri o al poble se celebra una rua, com més informació tinguin els infants sobre la temàtica de la rua, quin significat té la festa, qui l'organitza, qui hi participa, qui la fa, etc., i, d'altra banda, sobre quin pressupost hi ha a l'esplai per invertir en material, quins materials poden ser útils, quines varietats de models es poden fer, quin valor treballa l'esplai, etc., més protagonistes en el desenvolupament de l'activitat podran ser.

58- Adaptació de Barbeito i Caireta (2008: 179).

A l'últim, en el moment d'avaluar és important recordar tot allò que ha succeït durant el desenvolupament del joc o projecte, així com els resultats. Aquesta informació tothom la té, però s'oblida fàcilment, i cal tenir en compte que no tothom viu l'activitat des d'una mateixa perspectiva. Recomanem la utilització de mètodes visuals per recordar tots els elements que cal avaluar. Així mateix, si hi ha informació que no estava a l'abast dels infants, sovint pot ser adient que la puguin saber per avaluar amb criteri l'activitat.

Expressió i intercanvi d'opinions

El moment en què els infants opinen –tant si ho fan a la fase de fer propostes com durant el desenvolupament d'una activitat o a l'avaluació d'aquesta mateixa activitat– és un dels més rellevants. D'entrada, és necessari que el monitor/a tingui un paper actiu, ja que no trobem gaire sovint que els infants estiguin acostumats a opinar.

La participació no només s'exercita per iniciativa de l'infant. La seva opinió ha de ser sol·licitada de manera activa, regular i oberta, en relació amb tots els temes que l'afecten (Derechos, 2006: 64).

D'altra banda, és de vital importància que, si es demana l'opinió, aquesta opinió sigui escoltada i acceptada:

Per tal de considerar la participació com un valor positiu, l'infant ha de sentir que el fet d'expressar les seves idees, opinions i desitjos té una utilitat i val la pena. Per això l'actitud dels adults envers el diàleg i l'escolta és bàsica per tal de potenciar la participació de l'infant (Derechos, 2006: 64).

Tot i així, com ja hem vist al llarg d'aquest llibre, les opinions cal que vagin més enllà i no siguin només una pluja d'opinions, sinó que es puguin compartir i contrastar sent totes elles acceptades i valorades, i aquí és important l'actitud dels monitors i les monitores. A continuació proposem diferents dinàmiques per facilitar l'expressió i l'intercanvi d'opinions:

Pluja d'idees⁵⁹

Imaginar el màxim nombre de propostes per a un tema o de solucions per a un problema concret.

S'acorda un tema o un problema per al qual es volen proposar solucions, millores o idees per enfocar-lo.

Un monitor o una monitora fa que els infants, de forma ordenada, proposin les seves idees mentre un altre monitor (o un altre infant) ho escriu en un lloc visible per a tot el grup. Els monitors i les monitores també poden fer alguna proposta com a part del grup, i això també pot animar els infants a fer-ho.



Hi ha quatre premisses que cal deixar clar des del principi i que cal respectar:

- Totes les crítiques són prohibides.
- Qualsevol idea és benvinguda, per absurda que sembli.
- Com més idees, millor (tantes com sigui possible).
- D'una idea proposada en pot sorgir una altra de nova. L'associació d'idees és desitjable.

Pot ajudar el fet de marcar un mínim d'idees a trobar. També controlar el temps que durarà l'activitat. Si el grup és molt gran, es poden fer grups petits.

La rotllana

Facilitar l'opinió dels infants

La rotllana és la forma que iguala a tothom en un mateix pla en una conversa o una discussió, i és per això que es fa servir tant als esplais. És important que en la rotllana hi hagi un moderador i algú que prengui notes (si és de forma visible per tothom, facilitarà el seguiment dels més menuts).

És important també que el torn de paraula es respecti, així com totes les opinions que es comparteixin. Per tant, l'ambient de respecte, tant en el que es diu com per part de les persones que escolten, és imprescindible.

Aquest mètode es pot fer servir de forma més o menys estructurada; és a dir, tot i que les dues figures anteriors (el moderador i el que pren nota) són recomanables, és possible fer servir el mètode sense elles per fer més fàcil una discussió amb el grup. D'altra banda, la seva utilització pot tenir un espai més o menys estable dins del funcionament de l'esplai.

Aquesta activitat està directament vinculada al mètode assembleari. Per conèixer-lo més de prop, adreceu-vos a l'experiència del Totikap (pàg. x) i del Garbí (pàg. x).

Sí o no?

Organitzar els arguments a favor o en contra d'un tema i facilitar la discussió sobre aquest mateix tema.

Es deixa clar a l'inici de la dinàmica el tema de què es vol tractar i que la dinàmica serveix per tal que tothom opini de forma ordenada.

La monitora i el monitor llegiran una afirmació vinculada al tema de què es vol tractar. De forma individual, cada infant haurà de decidir si hi està d'acord o no. A cada extrem de l'espai on es realitzi la dinàmica, hi haurà un pòster que indicarà: «Sí, hi estic d'acord», i un altre: «No, no hi estic d'acord», i els infants faran cap a un d'aquests extrems per demostrar quina és la seva opinió. Els infants no hauran de quedar-se en aquesta posició tota l'estona, ja que en escoltar les opinions dels altres poden canviar la seva posició, amb possibilitat de gradació entre els dos extrems. Tot i així, d'entrada:

- Ningú no pot parlar fins que tothom s'ha situat en la primera posició.
- Com més d'acord o en desacord està amb una afirmació, més lluny del centre i més a prop dels pòsters s'ha de situar l'infant.
- Ningú no es pot quedar just al centre; però, si no es pot decidir, pot quedar-se en una de les bandes, decantat cap a un dels extrems.

Un cop s'ha situat tothom, cada infant pot explicar per què s'ha situat on ho ha fet. Amb una pilota s'indica quin és el torn de paraula, que s'alterna intermitentment en cadascun dels extrems. Cap infant no pot tornar a tenir el torn de paraula fins que tots aquells que ho desitgin hagin explicat el perquè de la seva posició

Si ens limitem a preguntar als infants què volen fer, què els agrada, etc., no tots i parlaran, ja que segons la seva personalitat els serà més o menys fàcil de fer-ho. Aquesta dinàmica facilita un espai perquè aquells infants que no s'atreveixen a opinar en veu alta també puguin fer-ho escrivint.

La bústia

Facilitar un espai d'expressió d'opinions per a tots els infants.

Es crea una bústia on els infants poden deixar escrites les seves opinions i/o suggeriments. És important que si es crea aquesta bústia no s'oblidi. Els monitors i les monitores han de donar importància a les opinions que hi trobaran. És convenient que la periodicitat amb què s'obri sigui regular i que les opinions puguin ser conegudes per tot el grup. Aquestes opinions poden ser llegides pels mateixos infants.

Cal deixar clar, en presentar la bústia, que totes les opinions són importants i totes seran tingudes en compte, sempre que siguin respectuoses amb els companys i les companyes i el grup de monitores i monitors. És en el moment de compartir els continguts d'aquesta bústia que els grups de monitores i monitors han de posar l'èmfasi en la necessitat de ser respectuosos amb els comentaris que s'hi introdueixin. Quan apareguin comentaris no respectuosos, cal parlar-ne més que no pas eliminar-los.

I algunes dinàmiques més per a la fase d'avaluació. És important en aquesta fase que les tècniques que s'utilitzin per avaluar siguin concretes en els elements que avaluen. És a dir, no s'ha d'agafar l'activitat com un tot, sinó desglossar-ne les parts. Pot ser que els infants hagin gaudit d'una excursió, però que no hagin trobat interessant el lloc o hagin preferit implicar-se més en la preparació. D'altra banda, tot i que fer servir mètodes visuals per avaluar ajuda a visualitzar l'opinió general del grup i a fer que aquells infants més tímids també s'expressin, és sempre interessant, en acabar, compartir en veu alta amb els infants el resultat visual per tal que puguin raonar les opinions que han expressat.

La pizza

Avaluar de forma visual i plàstica els diferents components d'una activitat o un projecte.

Es fa un mural amb un cercle dividit en fragments, els talls de pizza. Cada tall representa un dels elements que volem avaluar de l'activitat o el projecte.

Amb gomets de diferents colors (cada color representa un sentiment o una puntuació), els infants expressen què opinen de cadascun dels elements avaluats.

Una altra variant d'aquesta mateixa activitat es pot fer per tal de deixar constància de l'opinió de cadascun dels participants. Cada persona té un color de gomet i, com més a prop del centre de la pizza el col·loca, més d'acord està amb l'afirmació que es fa sobre l'activitat o més li ha agradat el tema que representa cada tall de pizza.

El termòmetre

Avaluar de forma visual i plàstica una activitat o un projecte.

Es dibuixa un termòmetre gegant per avaluar una activitat. Es poden fer tants termòmetres com calgui per avaluar diferents elements d'una activitat o un projecte. El centre del termòmetre indica 0, neutralitat, i cap amunt puja la temperatura (i, per tant, la valoració positiva) i cap avall baixen els graus (consideració més negativa). Els infants marquen amb llapis de colors o gomets en quin grau del termòmetre consideren que està el seu grau de satisfacció amb l'element avaluat.



La cadira que crema

Avaluar de forma visual i amb moviment els diferents components d'una activitat o d'un projecte.

Es col·loca una cadira al centre de la sala; cada vegada que un participant considera que hi ha un element de l'activitat o el projecte que cal avaluar, s'asseu a la cadira per fer una afirmació sobre l'activitat. Per exemple, un infant s'asseu a la cadira i comenta: «L'activitat ens ha agradat», i la resta del grup s'apropa o s'allunya segons el grau d'acord amb el comentari (si estan molt d'acord, s'apropen; si no hi estan gens, s'allunyen). Les monitores i els monitors també poden fer aportacions; per exemple: «Tothom ha assumit les responsabilitats que s'havia compromès a assumir durant el desenvolupament de l'activitat», i la resta del grup hauria de reaccionar com abans hem indicat.

Decisió

Com ja mencionàvem a l'apartat anterior, quan parlàvem d'expressar l'opinió, aquesta opinió ha de ser interactiva, és a dir, ha de donar pas a una discussió. Anar encara més enllà és vincular aquest procés d'intercanvi d'opinions amb la presa de decisions conjuntes:

Un pas endavant en el procés de l'exercici cap a la participació responsable consisteix a analitzar i discutir diferents opcions i el perquè de les decisions que es prenen, raonant per què algunes posicions no poden ser acceptades, cosa que no vol dir que no es tinguin en compte (Derechos, 2006: 64).

I és que els monitors i les monitores podem demanar l'opinió als infants, però si, a més, prenem les decisions conjuntament amb ells, validem totalment el seu paper actiu i de ple dret dintre de l'esplai.

La presa de decisions no depèn exclusivament dels adults. Els infants també han de prendre-les. I sovint ens trobem davant de situacions, interessos o preferències contraposades. Per aquest motiu es fa necessari que totes les parts implicades rebaixin els seus nivells d'aspiracions per tal de trobar un consens equitatiu (Derechos, 2006: 65).

Les dinàmiques que a continuació presentem són útils per analitzar els processos de presa de decisions i familiaritzar-se amb ells.

Què decidim? ⁶⁰

Conèixer diferents possibilitats de posar-se d'acord i valorar-ne els avantatges i els inconvenients.

Es tracta de decidir què fer amb un tema que afecta el grup. La forma de decidir anirà variant al llarg de la dinàmica, que tindrà diferents torns. Al final valorarem què ens aporta cada una de les diferents formes de decidir i revisarem les nostres formes habituals de fer-ho.

Es presenta el tema sobre el qual cal prendre una decisió. Donem temps perquè cadascú decideixi la seva opció preferida i l'anoti en un paper. A cada torn anirà anotant quina és l'opció per la qual es decanta (tant si la canvia com si no).

En el primer torn: l'equip de monitors i monitores decideix quina és l'opció escollida i la imposa al grup. Es deixa espai per als comentaris del grup i es recullen aquests comentaris per a l'avaluació.

En el segon torn: el grup es col·loca en cercle i es pren la decisió a partir del vot. Abans de votar es pot donar la possibilitat que algunes persones argumentin per què la seva opció és la millor.

En el tercer torn: es convida els infants a passejar per la sala debatent amb els altres companys la seva opció preferida i a intentar convèncer els altres perquè sigui escollida. Quan dues persones es posen d'acord sobre una proposta, segueixen passejant plegats per la sala per convèncer altres companys i companyes, però a partir d'ara juntes, i només una, la que elles decideixin que té més capacitat negociadora, parla amb altres companys i companyes discrepants per intentar convèncer-los. El joc s'acabarà quan tots es posin d'acord en una opció. Cal donar el temps necessari fins a aconseguir-ho.

Finalment, en gran grup es comparen els resultats de les tres voltes, es confirma la decisió i s'avalua.

60- Adaptació de Barbeito i Caireta (2008: 281). Aquí trobareu més detalls sobre la manera com desenvolupar la dinàmica.

FORMA	AVANTATGES	INCONVENIENTS
Una persona decideix	<ul style="list-style-type: none"> • Les decisions es prenen ràpidament i de forma suau. • Pràctica quan els membres del grup no volen responsabilitats o respon a una distribució de tasques prèvia i clara. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qui decideix pot no tenir tota la informació o capacitat tècnica. • Si la persona que decideix no té gaire legitimitat en el grup, les persones no consultades poden no sentir-se implicades i no col.laborar.
Votació	<ul style="list-style-type: none"> • Molts membres participen aportant informacions i opinions, permet un cert nivell de debat. • La decisió es pren col.lectivament, o sigui que se suposa que estarà reconeguda per la majoria de persones que han votat. • És una forma relativament ràpida i eficaç de prendre decisions. • Cada persona té el mateix pes en la decisió. 	<ul style="list-style-type: none"> • Polaritza el grup i promou una dinàmica guanyo-perds. • Es discuteix i pot haver-hi enfrontaments entre els que estan en desacord. Hi ha sentiment de vencedors i vençuts (pot anar d'un sol vot). • Els que perden poden boicotejar, o senzillament no col.laborar, de manera que no s'arribarà on es volia. • Pot faltar temps per aprofundir en el debat. • Tot plegat pot portar, que, per decidir de forma ràpida, el que es decideixi no es porti a terme i, per tant, finalment, el procés acaba sent molt més lent que si s'hagués dedicat més temps a decidir.
Consens	<ul style="list-style-type: none"> • Busca una opció on tothom se senti mínimament representat. No hi ha perdedors. • Es tenen en consideració les opinions, informacions i experiències de tots, també les de les minories. • Tothom hi participa. Tothom sent que pot influir en la decisió. • L'actitud és: com fer-ho perquè tots hi guanyem' • Hi ha més garantia que en altres procediments que els acords presos siguin assumits i impulsats per tothom, per tant, tot i que aparentment requereixi massa temps de debat al final pot ser una inversió de temps en executar els acords. 	<ul style="list-style-type: none"> • Les decisions es prenen de forma molt lenta. • Requereix d'unes condicions d'espai, temps, claredat en el procediment i actituds que si no es poden garantir mínimament és preferible ajornar-ho. • Poden quedar persones sense participar (per timidesa, confiança en el grup, etc...). Aleshores unes influeixen més que d'altres i, per tant, no tothom té el mateix poder. • Requereix voluntat i capacitat de col.laboració per part dels participants. Implica un aprenentatge mínim en la interacció de grup, habilitat i experiència dels implicats en escolta, brevetat, etc. Cal entrenament.

Les normes del nostre grup

Acordar amb el grup les normes de convivència en el mateix grup.

En dues columnes ben clares els infants deixen constància d'allò que els agrada que passi i del que no els agrada que passi a l'esplai, amb referència a normes i convivència. No cal que s'omplin en un dia. És un espai que podem anar omplint a mesura que van passant coses. El dia a dia farà que el monitor susciti una reflexió (per un fet ocorregut o per una «notícia», etc.) que es converteixi en una frase per a una de les columnes. A poc a poc esdevindrà el «document» que expressa com els nens i les nenes volen que sigui l'esplai (informació valuosa per al nostre projecte educatiu!).

Responsabilització

Tot i així, cal arrodonir el procés. La possibilitat d'expressar l'opinió i prendre decisions resta incompleta si no s'acompanya d'una responsabilització progressiva per part dels infants. És una part intrínseca del procés d'aprenentatge, així com de la participació, la necessitat de ser conseqüent amb allò que es decideix.

A la vida hi ha decisions i responsabilitats que són col·lectives, i no és convenient que les assumeixi una persona en nom de tots i totes. S'ha de ser conscient de la part de responsabilitat que correspon a cada persona, bé sigui adulta, bé sigui menor d'edat. S'ha d'experimentar com es poden tenir en compte totes les parts i com es pot negociar i acordar què és allò millor per a totes (Derechos, 2006: 65).

Cal tenir present aquest aspecte, especialment en les fases de desenvolupament de l'activitat. Si els infants han fet propostes i han decidit sobre elles, cal que tinguin un paper actiu en la seva posada en pràctica. És important, doncs, que, quan es valoren les diferents propostes, ja es tingui en compte quina implicació tindrà això a l'hora de distribuir responsabilitats entre tots i totes. Els infants poden decidir que volen jugar a la gimcana més gran de la història tot i saber que els monitors i les monitores estan en època d'exàmens: això voldrà dir que n'assumeixen una part de la preparació, ja que els monitors i les monitores no podran organitzar-la completament.

Responsables i encarregats/des

La forma més comuna de responsabilitzar els infants és l'adjudicació de responsables o encarregats/des de diferents tasques que es realitzen de forma habitual a l'esplai. Si la distribució d'aquestes tasques és rotativa, facilita que tots els infants desenvolupin el sentit de la responsabilitat durant un quant temps. Cal que la responsabilitat sigui real i impliqui una acció per part de l'infant. Cal evitar que el càrrec de responsable sigui «honorífic» o que esdevingui un «premi», ja que les responsabilitats, a més de necessàries, cal que les assumeixin equitativament tots els components del grup.

D'altra banda, hi ha responsabilitats a llarg termini que poden implicar tot el grup i de diferents maneres: tenir cura d'un animal n'és un bon exemple. En aquest cas, cal tenir clar que és un ésser viu i que la responsabilitat és real i no només una «pràctica del grup».

Els cucs vermicompostadors poden ser una bona tria, ja que amb ells es poden treballar altres valors educatius, com conscienciar els infants de la necessitat del tractament de la matèria orgànica, així com familiaritzar-los de forma real amb els processos complets dels aliments i la transformació de la brossa orgànica en compost que podem fer servir per a les plantes, l'hort...

Les dues activitats que presentem a continuació fan referència a les activitats amb el mateix nom, descrites en l'anterior apartat, quan parlàvem de la presa de decisions. Representen un pas més, ja que són els mateixos infants qui assumeixen la responsabilitat arran d'aquestes decisions que prenen.

Les normes del nostre grup

Les normes del nostre grup: no n'hi ha prou amb el fet de consensuar-les entre tots. Cal responsabilitzar els infants per posar-les en pràctica. Com que són ells i elles qui les han escollides, és més fàcil que així sigui.

La rotllana (dirigida pels infants)

Comentàvem abans que la rotllana és la forma que iguala a tothom en un mateix pla en una discussió, i que és important que en aquesta rotllana hi hagi un moderador. La proposta és que, a mesura que els infants estiguin familiaritzats amb aquest sistema, i sobretot si aquest espai té un lloc estable dins el funcionament de l'esplai, progressivament siguin els infants qui, de forma rotativa, adoptin aquest paper de responsabilitat de moderar la discussió. És important remarcar al moderador/a que s'ha de garantir que tots i totes puguin dir la seva. La valoració final també caldria que fos dirigida pels infants.

És clar que com a educadors i educadores hem de ser molt conscients dels límits d'aquesta responsabilització i hem de tenir en compte el procés evolutiu de cada grup i de cada infant. Cal

acceptar que els infants poden assumir determinades responsabilitats que no necessàriament estan exemptes de riscos. S'ha de respectar i ajudar a assumir els errors aliens, i acceptar l'autonomia progressiva de cada persona en diferents aspectes de la seva pròpia vida (Derechos, 2006: 65).

Competències a través de jocs



Durant les nostres activitats d'esplai, i sobretot a les avaluacions posteriors, podem observar que alguna cosa no acaba de rutllar: el grup no treballa bé tot plegat; hi ha alguns infants que volen fer sempre allò que els ve de gust i potser n'hi ha d'altres que mai no opinen (perquè ja els està tot bé o perquè no saben com explicar-se); els infants opinen, però de manera desordenada, sense escoltar-se i, sobretot, sense arribar a cap consens ni cap decisió... Pot donar-se el cas que les monitores i els monitors acabeu la tarda d'esplai amb la sensació que l'esplai és una olla de grills i que els nostres infants encara són massa petits per decidir res. Així, fem un cop de força i acabem imposant la nostra decisió, i passem a una altra cosa.

Aquestes situacions són habituals en tots els grups d'esplai (i en tots els grups humans), i, per tal de minimitzar aquestes mancances, és necessari desenvolupar certes competències que ens permetran arribar a la presa de decisions i a la responsabilització, els dos puntals de la participació.

A continuació us comentem algunes d'aquestes competències i us oferim activitats per poder-les treballar amb el grup d'infants, d'acord amb les mancances que hagueu detectat.

Primer, però, recordem, novament, que les competències bàsiques són els coneixements, les habilitats i les actituds.

Els coneixements són els continguts de la relació educativa. Acostumem a deixar-los de banda a l'espai perquè pensem que se n'encarrega principalment l'escola dins de l'educació formal. Però, malauradament, això ens fa perdre força en l'acció educativa, perquè el fet de no saber el significat d'allò que fem no ens permet prendre consciència de la nostra acció ni aprofundir-hi. Considerem coneixements rellevants per a la participació dels infants els següents:

- Debat, discussió, diàleg (quines són les diferències entre aquests conceptes).
- Assemblea: què suposa i les seves regles de funcionament (torn de paraula, papers que hi intervenen, etc.).
- Tots els infants tenen drets, així com la responsabilitat de respectar els drets dels altres; la participació és un dret.
- Els marcs de la participació: democràcia, ciutadania i associacionisme.

Per posar en pràctica aquests coneixements ens cal desenvolupar unes habilitats. Parlem d'habilitats quan som capaços d'utilitzar certes eines i procediments amb èxit. Les habilitats que considerem necessàries per poder participar són:

- **Pensament crític:** distingir entre un fet i una opinió, ser conscient dels estereotips i els prejudicis, reconèixer formes de manipulació; passa per l'anàlisi de la realitat i el qüestionament constant i constructiu de tot allò que proposem, decidim i fem.
- **Assertivitat:** expressar els sentiments o les opinions pròpies de manera lliure i amb seguretat, sense que els altres percebin en aquestes expressions comportaments agressius o manipuladors.

- **Escolta activa:** escoltar l'altre interioritzant i valorant allò que es diu, i contrastar-ho amb el propi pensament.
- **Cooperació:** treballar junts amb una finalitat comuna.
- **Creativitat:** generar idees i formes de fer noves.

Finalment, definim les actituds com les «tendències a comportar-se de forma intencional davant determinades situacions» (Consejo, 1999: 20). Les actituds són un reflex dels valors: com que es tracta d'un concepte intangible, són els més difícils d'assolir, tot i que també són els que més perduren en el temps. D'altra banda, són la competència que més treballem a l'espai, i d'aquí la seva importància per a nosaltres. Destaquem les següents actituds:

- Respecte i interès per les idees i les maneres de fer dels altres.
- Proactivitat: tenir la iniciativa per dur a terme les idees que es tenen.
- Empatia: comprendre les emocions i els sentiments externs per un procés d'identificació amb l'altre.
- Responsabilitat amb les pròpies accions i els compromisos adquirits.
- Desig de contribuir a la millora i la transformació de la comunitat en què es viu.

Un cop aclarit el que entenem per cadascuna de les competències, i després d'haver-les exemplificat, us proposem una sèrie d'activitats per realitzar amb els infants i els joves a l'espai, per tal que ells mateixos siguin els que s'adonin que participar és un dels seus drets i com aquest dret està directament relacionat amb la seva vida diària.

Estudi d'una pastanaga ⁶¹

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar la creativitat. • No rebutjar les idees d'entrada.
Edat recomanada	De 12 anys en amunt
Complexitat	Nivell I
Nombre de participants	A partir de 6 infants
Durada	30 minuts
Espai recomanat	Exterior o interior; en tot cas, un lloc tranquil
Materials	Cap en particular
Competències	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixements: diàleg, problemàtiques socials de l'entorn. • Habilitats d'escolta activa, assertivitat, pensament crític i creativitat. • Actituds: desig de contribuir a la millora i la transformació de la comunitat en què es viu, respecte i interès per les idees i les maneres de fer dels altres.

Desenvolupament

• **Primera part:** formeu un grup de sis infants com a mínim, més una persona addicional que farà de «detectora d'aixafaidees». Tothom ha de fer un llistat tan llarg com sigui possible pensant què es podria fer amb una pastanaga. Mentre es faci la pluja d'idees, la persona detectora d'aixafaidees ha de fer un llistat de les expressions, si n'hi ha, que tallin la creativitat. Per exemple, expressions com «Sí, però...», «Això no pot funcionar», «Quèèè?». O bé enxampar actituds entorpidores com rialles, mirades de dubte, etc.

• **Segona part:** el mateix grup ha d'imaginar les accions més imaginatives possibles que es podrien fer amb una pastanaga en els diferents contextos proposats. Aquests contextos poden ser, per exemple:

- Sou un esplai que teniu bones relacions amb un col·lectiu d'okupes del vostre barri. A aquest col·lectiu el volen fer fora.

61- Adaptació de Barbeito i Caireta (2008: 179).

- Arriba el 12 d'octubre, i a la vostra ciutat es farà una desfilada militar.
- Arriben les colònies, i voleu decidir el cronograma.

Reflexió

- Reflexioneu sobre l'activitat amb preguntes com:
 - Quantes idees han sortit?
 - Han estat originals les accions presentades?
 - Quantes expressions «aixafaidees» han sortit?
 - Creieu que en el vostre dia a dia accepteu fàcilment les idees de les altres persones o les qüestioneu d'entrada?
 - Quines expressions «aixafaidees» heu fet servir?
 - Quines altres coneixeu?
 - Ha estat útil buscar idees des de diferents perspectives?
 - Acostumeu a fer-ho quan heu de buscar idees creatives als problemes o als obstacles que us trobeu?

Suggeriments per al seguiment

- Recomanem fer aquesta activitat sempre que necessiteu treballar processos d'elaboració de propostes. És una activitat molt adient per projectar idees. En la mesura que pugueu, doneu continuïtat a les idees que surtin. D'aquesta manera, els infants veuran que el que diuen ells es fa, és a dir, se sentiran escoltats i protagonistes de la vida de l'esplai.

Escolta activa? ⁶²

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Adonar-nos de la importància de crear unes condicions òptimes per garantir una bona comunicació. • Valorar la necessitat de saber escoltar i comunicar-se adequadament. • Entendre l'escolta activa.
Edat recomanada	De 8 anys en amunt
Complexitat	Nivell I
Nombre de participants	A partir de 6 infants fins a 20.
Durada	15 minuts
Espai recomanat	Interior
Materials	<p>Cartells que indiquin als infants accions concretes com:</p> <ul style="list-style-type: none"> • No us cregueu res del que diu. • Penseu què fareu el diumenge. • No us convenç el que diu, no és tan greu. • Repasseu mentalment la vostra cançó preferida. • Pregunteu l'hora que és. • Escriviu discretament una nota per a algun company i passeu-la-hi.
Competències	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixements: diàleg, drets dels infants (en especial, el dret d'opinió i el dret d'expressió). • Habilitats: escolta activa, cooperació, assertivitat. • Actituds: desig de contribuir a la millora i la transformació de la comunitat en què es viu, respecte i interès per les idees i les maneres de fer dels altres.

Desenvolupament

- Primer demanem a una persona voluntària que expliqui a la resta del grup, asseguts davant seu, alguna cosa que la preocupi personalment.
- L'objectiu de la persona és explicar-ho perquè l'escoltin. L'objectiu del públic és escoltar seguint les indicacions del dinamitzador de l'activitat. Aquest darrer passarà cartells per darrere de la persona que parlarà sense que ella se n'adoni.

- El dinamitzador animarà la persona voluntària a explicar alguna cosa que la preocupi realment i demanarà al públic que l'escolti amb atenció. Deixarà que ho comenci a explicar i, quan estigui ben ficada en l'explicació, començarà a donar indicacions al públic –posant discretament un cartell darrere de qui explica la història– perquè canviï l'actitud d'escolta. És important que la resta del grup realitzi les consignes indicades pel dinamitzador de forma discreta i creïble.
- Quan el dinamitzador ho cregui convenient acabarà l'exercici.
- Un observador anotarà les reaccions de qui parla davant les actituds del públic.
- Avaluació, posada en comú i conclusions.

Reflexió

- Reflexioneu sobre l'activitat amb preguntes com:
 - Com s'ha sentit la persona que parlava al principi? I al final? Què ho ha originat?
 - Com s'ha sentit el públic?
 - Com escoltem quan estem enfadats? Com parlem? Com afecta això l'altra persona?
 - Quina importància té escoltar d'una manera o d'una altra? I parlar?

Suggeriments per al seguiment

- És una activitat que no es pot repetir amb el mateix grup perquè, un cop descoberta la dinàmica, perd el seu realisme. Per això recomanem que el grup, després de comprendre la importància que té escoltar activament i amb respecte, agafi el compromís que quan parlin entre ells s'escoltin i s'ajudin els uns als altres. D'altra banda, individualment poden comprometre's a millorar la capacitat d'escolta, tant dins del grup com amb la resta de les persones que els envolten.

El vaixell ⁶³

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Treballar en equip. • Fomentar la cohesió de grup.
Edat recomanada	De 7 anys en amunt
Complexitat	Nivell I
Nombre de participants	A partir de 6 infants fins a 20.
Durada	20 minuts
Espai recomanat	Interior o exterior
Materials	Paper d'embalgar
Competències	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixements: debat, discussió, diàleg. Tots els infants tenen drets. • Habilitats: cooperació, assertivitat, creativitat. • Actituds: empatia, respecte i interès per les idees i les maneres de fer dels altres, proactivitat.

Desenvolupament

- Es penja paper d'embalatge en una porta oberta o similar (que es pugui passar de l'un costat a l'altre); si és a l'exterior, entre dos troncs d'arbre. Es fa un únic forat, no gaire gran, al centre.
- Es comenta als infants que estan dins d'un vaixell que està a punt d'enfonsar-se i que l'única sortida possible és per la rodona del paper d'embalatge que dona a la coberta on els helicòpters s'estan esperant per rescatar els supervivents. Se'ls indica que s'han de salvar tots travessant el forat.
- Se'ls indica el temps limitat de què disposaran (entre 5 i 10 minuts segons les característiques del grup).
- El grup ha de respondre al repte mentre la monitora o el monitor observa com reaccionen per tal de guiar la reflexió: si el grup s'organitza o no, com ho fa, si s'ajuden els uns als altres, si tenen en compte les característiques i les limitacions de tots els membres del grup, etc.

63- Adaptació de l'activitat amb el mateix nom de Cascón Soriano, Paco. *La alternativa del juego I: juegos y dinámicas de educación para la paz*. Madrid: Los libros de la catarata, 2006 (Colección Edupaz; 3)

Reflexió

- Reflexioneu sobre l'activitat amb preguntes com:
- S'ha pogut salvar tothom?
- Si ha quedat algú, qui ha estat? Per què creieu que ha estat així? Com s'ha sentit aquesta persona?
- Quines estratègies heu seguit per salvar a tothom? Com s'han pres les decisions? Heu treballat com un grup?
- En una situació de naufragi real, hauríeu reaccionat de la mateixa manera? S'hauria fet cap diferenciació entre els adults i els infants? Per què creieu que hauria estat així?
- Hi ha altres moments de la nostra vida, no tan extrems, en què es reproduceix la mateixa resposta per part del grup o la societat?
- Hi ha cap raó per què, en els casos reals que mencioneu, hi hagi discriminació d'aquestes persones?

Suggeriments per al seguiment

- Si arran de la reflexió el grup no està satisfet amb el resultat assolit, poden tornar a repetir el repte de la dinàmica, donant temps aquest cop per tal que el grup pugui dialogar i planificar la millor estratègia que tingui en compte les necessitats de tot el grup, ja que han d'aconseguir passar a l'altra banda com a equip i no de forma individual.
- Aquesta activitat només és una de les moltes activitats que treballen la cooperació, ja que fomenten el treball en equip i la cohesió dins del grup. Si aquest és un punt feble del nostre grup, és fàcil de trobar activitats que treballin aquestes competències, així com els mateixos objectius, en molts manuals d'educació en el lleure. En el mateix dossier d'on hem extret aquesta en trobareu d'altres exemples.

Què fem? Construïm imatges de respecte⁶⁴

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Fer prendre consciència de la importància del respecte a la vida quotidiana. • Desenvolupar formes no violentes de resoldre els conflictes que es poden generar arran de faltes de respecte. • Interioritzar la importància del respecte amb els altres.
Edat recomanada	De 13 anys en amunt
Nombre de participants	A partir de 5 infants
Durada	60 minuts
Espai recomanat	Interior o exterior
Materials	Paper d'embalar i retolador
Competències	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixements: tots els infants tenen drets, així com la responsabilitat de respectar els drets dels altres. • Habilitats: escolta activa, creativitat. • Actituds: empatia, respecte, responsabilitat amb les pròpies accions i els compromisos adquirits.

Desenvolupament

Es tracta d'una activitat en què els infants creen imatges o «fotos humanes» sobre un conflicte o una situació de manca de respecte i, posteriorment, representen com es podria resoldre sense violència.

L'activitat s'inicia en una rotllana on fan una pluja d'idees sobre situacions quotidianes i properes de falta de respecte. Quan els infants comparteixen les seves propostes, es demana a l'infant com se sent davant d'aquesta situació i al grup si mai s'hi ha trobat, i també com se sent. Una persona apunta les idees que surten en un lloc visible per a tothom. Les monitores i els monitors cal que portin un parell d'exemples

64- El principi en què es basa aquesta dinàmica és el teatre imatge, una de les tècniques que inclou el teatre de l'oprimit. Aquest corrent teatral va néixer al Brasil a la dècada dels cinquanta gràcies a Augusto Boal. El teatre de l'oprimit es fonamenta en la idea que la pràctica de l'art escènic pot ser una activitat dedicada a la millora efectiva de la vida dels grups socials menys afavorits. Treballa el reconeixement de les opressions (en què s'inclou la manca de respecte) per tal de poder-les combatre.

pensats per si els infants no relacionen directament la idea de manca de respecte amb situacions quotidianes seves. Si l'activitat s'escull perquè hi ha un problema de manca de respecte dins del grup, convé esperar que siguin els infants qui treguin el tema, o, si més no, no treure'l com a exemple a l'inici.

Els infants del grup es divideixen en grups de 4 a 6 persones. El grup ha d'escollir una situació de manca de respecte de les que s'han parlat (poden revisar la llista). A partir d'aquesta situació es crea una «foto humana» per mostrar la situació als altres. Cal que la «foto humana» inclogui tothom del grup petit i que sigui com una estàtua, sense cap so ni cap moviment. La postura i l'expressió facial dels personatges han de manifestar el seu paper dins la fotografia. Demaneu a cada grup que representi la seva «foto humana». La resta del grup comenta què creu que succeeix a la imatge. El grup que la presenta, però, no pot fer cap comentari.

Després d'haver representat les fotos de tots els grups, tornen als grups petits per parlar de la manera com la situació o el conflicte que han representat es podria resoldre sense cap mena de violència. Han de crear una nova «foto humana» per tal de mostrar com es va resoldre la situació. Demaneu a cada grup que representi la seva «foto de la resolució del conflicte» per als altres. Aquesta vegada es destinarà una estona a una petita discussió després de cada presentació; en primer lloc, la resta del grup comenta el que ha vist, i llavors el grup que representava la imatge pot explicar quina era la situació exacta que volia representar i com es resol. Convideu-los que suggereixin altres possibles resolucions. Demaneu als infants que valorin les resolucions que proposen en relació amb l'experiència de la seva vida real.

Reflexió

• Reflexioneu amb els infants a partir de preguntes com ara:

- Us heu sentit identificats en alguna de les «fotos humanes» sobre la manca de respecte? Us heu trobat mai en situacions així?
- Va ser difícil trobar una solució no violenta per a la situació o el conflicte? Per què?
- Com heu trobat la solució?
- Com us heu sentit formant part d'una «foto humana»?
- Us heu sentit millor quan heu representat la «foto de la resolució del conflicte»? Per què o per què no?
- Quines raons poden fer que la gent no sigui respectuosa envers els altres i les altres?
- De quina manera podeu reduir o evitar la violència en una situació difícil?

• Relacioneu l'activitat amb els drets dels infants per mitjà de preguntes com ara:

- Existeix el dret dels infants a la no-violència? Quins drets dels infants poden relacionar-se amb la no-violència?
- Com es poden protegir aquests drets?
- Quina relació hi ha entre un dret i el respecte d'aquest dret?

Suggeriments per donar continuïtat

- Aquesta activitat ofereix l'oportunitat de parlar de la violència dins del mateix grup d'infants.
- Es podria iniciar un cicle d'activitats o un centre d'interès per treballar la cultura de la pau o la resolució de conflictes. Segons les imatges aparegudes, la tasca posterior podria encaminar-se a treballar la violència de gènere i les relacions abusives de parella.

Els cartells⁶⁵

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Potenciar les habilitats de negociació i l'assertivitat. • Desenvolupar eines per a la creació de consens.
Edat recomanada	D'11 anys en amunt
Complexitat	Nivell I
Nombre de participants	És preferible que el nombre de participants sigui múltiple de dos
Durada	20 minuts
Espai recomanat	Interior o exterior
Materials	Cartells o fulls de colors amb una imatge o un dibuix en cadascun que tingui quelcom en comú amb el conjunt, situats de manera ben visible en una sala gran. En els cartells pot haver-hi, per exemple, números, formes geomètriques, plats de menjar, dibuixos animats, etc. Cal que hi hagi el triple de cartells que de participants.
Competències	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixements: diàleg. • Habilitats: assertivitat, escolta activa. • Actituds: respecte i interès per les idees dels altres.

Desenvolupament

- Cada persona escollirà tres cartells, tenint clara la raó de la seva elecció i posant l'èmfasi en el fet que els tres cartells escollits són la millor elecció possible. Els participants s'hauran d'emparellar i explicar-se mútuament per què han escollit aquells tres cartells, i defensar la seva opció com la millor, tot donant arguments positius sobre els seus cartells i arguments negatius sobre els cartells de la seva parella. Finalment, la parella ha d'arribar a un consens i quedar-se només tres cartells tot descartant-ne uns altres tres.
- Un cop tots els grups han consensuat tres cartells, sense desfer la parella, s'agrupen de quatre en quatre (dues parelles) i s'expliquen les raons per les quals defensen els seus cartells. Cada vegada s'aniran fent grups més grans. El joc acaba quan el conjunt del grup ha escollit tres únics cartells.

65- Adaptació de l'activitat, amb el mateix nom, d'*Un mirall de realitats: dossier d'activitats per treballar la diversitat*. Barcelona: Esplac, 2007.

- El monitor o la monitora explica les consignes del joc i fa passar els participants d'una fase a l'altra tots a la vegada, per evitar que una parella hagi de negociar amb un grup de vuit, per exemple.

Reflexió

- Reflexioneu sobre l'activitat amb preguntes com:
 - Què ha afavorit el consens? Què l'ha dificultat?
 - A què heu hagut de renunciar per arribar al consens?
 - De qui són els tres cartells finalistes?
Del mateix infant o de diferents?
 - Quins han estat els arguments per defensar-los al llarg del joc? Quina ha estat l'estratègia d'argumentació positiva i negativa utilitzada?

Posem els drets a la participació al mapa «On comencen els drets dels infants?... a petits llocs prop de casa nostra!»⁶⁶

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Familiaritzar els infants amb els drets dels infants relacionats amb la participació. • Associar els drets dels infants específics de participació amb els llocs i els espais quotidians dels infants. • Promoure l'avaluació de l'estat dels drets dels infants a l'entorn de l'esplai.
Edat recomanada	8-13 anys
Complexitat	Nivell 2-3
Nombre de participants	De 2 a 20 infants
Durada	60 minuts – diversos dies
Espai recomanat	Interior
Materials	<ul style="list-style-type: none"> • Paper d'embalar i llapis de colors o retoladors. • Còpies d'una versió simplificada de la Convenció dels Drets dels Infants. • Gomets o post-its de sis colors.
Competències	<ul style="list-style-type: none"> • Coneixements: tots els infants tenen drets; la participació és un dret. Debat, discussió, diàleg. • Habilitats: pensament crític, escolta activa. • Actituds: desig de contribuir a la millora i la transformació de la comunitat en què es viu.

Desenvolupament

- Durant l'activitat els infants treballen de forma cooperativa per tal de crear un mapa del seu entorn i hi identifiquen els seus drets, concretament els relacionats amb la participació.
- Dividiu els infants en petits grups i doneu-los un tros de paper d'embalar i els colors. Demaneu-los que dibuixin un mapa del seu barri (o poble, en el cas que sigui força petit perquè els infants coneguin bé la seva realitat). Hi haurien d'incloure tots aquells espais i edificis que recordin on són (també els podeu donar temps per comprovar-ho i informar-se), sense oblidar l'esplai, casa seva i tots aquells indrets que ells considerin importants per a la seva vida.

66- Activitat publicada al *Tercer segona*, núm. 20, 2n semestre del 2008.

- Quan hagin acabat els mapes, els analitzaran des de la perspectiva de «drets dels infants a la participació». Per tal de fer aquesta tasca, demaneu-los que detectin a cada mapa els llocs indicats a continuació. Per marcar-ho poden utilitzar un gomet o tros de post-it del color relacionat amb cada frase, allà on creguin que aquella acció té lloc. Aquestes descripcions de llocs corresponen a articles de la Convenció dels Drets dels Infants (CDI), com s'indica a la columna de la dreta. Per donar aquesta premissa pot ser aclaridor un pòster o col·locar les frases en fulls de sis colors diferents.

	Llocs on els adults prenen decisions que us afecten i les vostres opinions es tenen en consideració.	Art. 12 Llibertat d'opinió
	Llocs on us podeu expressar i compartir informació, sempre que no sigui perjudicial per a vosaltres.	Art. 13 Llibertat d'expressió
	Llocs on podeu pensar i creure el que vulgueu, així com practicar les vostres creences, sempre que això no impedeixi que altres persones facin el mateix.	Art. 14 Llibertat de pensament
	Llocs on podeu prendre part en grups o organitzacions, trobar-vos amb altres nens i nenes, sempre que no molesteu altres persones en fer-ho.	Art. 15 Llibertat d'associació
	Llocs on podeu obtenir informació fiable de fonts diferents, que sigui comprensible i beneficiosa per a vosaltres.	Art. 17 Dret d'accés a la informació
	Llocs on podeu prendre part en activitats de lleure i culturals.	Art. 31 Dret al lleure

- Quan hagin acabat de marcar els llocs, demaneu a cada grup que presenti el seu mapa a tot el grup. Resumiu-ne l'anàlisi que han fet sobre els drets dels infants a la participació que existeixen a la comunitat.

Reflexió i avaluació final

- Reflexioneu sobre l'activitat amb preguntes com:
 - Ha estat difícil dibuixar el mapa del vostre barri (o poble)?
 - Us heu posat d'acord amb els altres companys del grup sobre quins llocs havíeu de marcar?
 - Heu après res sobre el vostre barri?
- Reflexioneu sobre el resultat dels mapes fent preguntes com:
 - En què es diferencien els mapes de cada grup? En què coincideixen?
 - Hi ha cap part dels vostres mapes amb una alta concentració de diversos colors? A què creieu que pot ser degut?
 - Hi ha cap part dels vostres mapes amb una alta concentració de tots els colors? A què creieu que pot ser degut?
 - Hi ha cap part dels vostres mapes amb una alta concentració d'algun dels colors en concret? A què creieu que pot ser degut?
 - Quin és el color que predomina als vostres mapes?
 - Hi ha cap part dels mapes amb pocs o cap color? A què creieu que pot ser degut?

- Relacioneu l'activitat amb els drets dels infants amb preguntes com les següents, lliurant-los alhora una versió reduïda de la CDI:
 - Què tenen en comú les sis accions que hem analitzat?
 - Sabéu quins són els vostres drets?
 - On podeu trobar-los reflectits?
 - Podríeu relacionar les accions amb els articles de la CDI?
 - Què tenen en comú aquests sis drets?
 - Us ha sorprès descobrir que hi ha drets al vostre barri (o poble)?
 - Hi ha cap dels sis articles sobre participació que semblin complir-se de manera especial en el nostre entorn? A què creieu que pot ser degut?
 - Hi ha cap dels sis articles sobre participació que cap grup no hagi inclòs al seu mapa? A què creieu que pot ser degut?
 - Hi ha cap lloc al nostre entorn on aquests drets dels infants no siguin respectats?
 - Coneixeu cap infant els drets del qual no siguin respectats?
 - Què passa en el nostre entorn quan els drets dels infants no són respectats?
 - Quins drets són respectats al nostre esplai?
 - Què podem fer per augmentar aquests drets a l'esplai? I al barri?

Suggeriments per al seguiment

- Utilitzeu els mapes per fer un volt pel barri (o poble) amb els infants i observar els drets en acció.

Variacions

Feu cada part de l'activitat en dies diferents per tal que els infants tinguin temps d'acostumar-se a llegir mapes i a considerar l'estructura del barri abans d'analitzar-hi els drets.

Aquesta activitat està adreçada a infants que no estiguin encara prou familiaritzats amb els seus drets i la CDI. En el cas que ja ho estiguin, és igualment útil, ja que els ajuda a posar aquest aprenentatge conceptual en un context que coneixen molt bé. En aquest cas, només cal substituir les sis premisses o frases amb acció per l'article al qual estan vinculades i saltar una part de les preguntes de reflexió (totes les del segon pas i les primeres del tercer).

Aquesta activitat pot tenir un missatge molt positiu si només s'analitza la presència de drets a la participació i no la manca. Es pot parlar un altre dia d'aquells drets que manquen o no són respectats i de com fer-ho per millorar-los, per tal que assimilïn aquest impacte positiu primer.

L'activitat pot anar encara més lluny, i els podeu demanar que analitzin, en un segon moment, en quins dels llocs on es gaudeix dels drets també ho poden fer els infants amb discapacitats (relacionant-ho amb l'article 23 de la CDI) i els infants de minories (relacionant-ho amb l'article 30 de la CDI).

En cas de no disposar de gaire temps, és important reduir el temps de creació del mapa, no pas el de la detecció de les accions als diferents espais i la reflexió. Per facilitar-ho es poden tenir preparades icones dibuixades o impreses (fàcils de trobar per Internet) d'aquells llocs que sabem que els infants o els joves voldran utilitzar per representar el seu barri (escola, institut, esplai, casa, Internet cafè, centre d'esports, hospital,

centre de culte, correus, cinema, farmàcia, bar, restaurant, associació, biblioteca, etc.).

- Adaptacions per a infants més petits
 - Trebal·leu amb una àrea que sigui familiar per als infants, com la zona del barri més propera a l'esplai, l'escola i casa seva. Com més petits siguin els infants, més petita hauria de ser l'àrea de la qual hagin de fer el mapa.
 - Creeu un mapa tridimensional utilitzant cartró, caixes i material escolar.
 - Per estalviar temps, doneu als infants un mapa ja llest o una fotografia aèria que ells puguin omplir i etiquetar.
- Adaptacions per a infants més grans o joves
 - Dibuixeu el mapa a escala.
 - Dividiu els infants o els joves en grups i doneu a cada grup una part diferent d'un mapa comú perquè l'analitzin.

I PER SABER-NE MÉS



Capítol 7. Recull d'experiències per inspirar la nostra pràctica

A l'últim, i abans de passar a les conclusions, volem treure el cap per una sèrie d'experiències que parlen de la participació dels infants. La idea és tenir més elements que ens ajudin a pensar i posar en pràctica la participació dels infants als nostres espais. De les experiències, com de la graella i la caixa d'eines, en podeu agafar els elements que us siguin més útils per a la vostra realitat. En tot cas, són portes que us obren nous camins.

Primer, hem fet un recorregut per alguns espais de la casa. Són experiències que ens han arribat o bé perquè tenen una història d'anys al darrere, o bé perquè actualment estan molt vives, i hem valorat, amb les monitores i els monitors, que seria bo deixar constància de l'experiència. El fet que siguin experiències d'espais d'Esplac té una doble importància: en primer lloc, perquè ens permet veure el treball de participació amb infants que hem fet nosaltres mateixos adquirint protagonisme i confiança en la nostra tasca; en segon lloc, perquè ens permet apropar-nos a les nostres realitats com a espais i, així, recolzar-nos. La cooperació entre els diferents espais de la nostra entitat ens fa més forts i més propers. A més, d'experiència, en tenim un munt, i és important que no es perdi pels diferents camins que cada espai recorre.

En concret, us oferim les experiències de quatre espais. Els temes de què aquestes experiències tracten són variats. Comencem amb l'espai Totikap i l'Espai Garbí: aquests dos espais ens han

parlat de com es pot treballar l'assemblearisme, tot recordant que l'assemblea és una eina fonamental per treballar processos participatius. Continuem amb l'esplai El Piolet, que ens exposa la seva experiència de participació a les eleccions municipals de Barberà del Vallès: és una experiència que ens permet pensar la relació de l'esplai amb el seu entorn i com el treball participatiu incideix en aquesta relació. Finalment, l'esplai Drac Màgic fa una avaluació de l'experiència Mindundi, els campaments participatius que van fer l'any 2006 i que van suposar una important experiència participativa. Per tant, veurem com s'ha anat gestionant aquest projecte al llarg del temps.

Després dels nostres esplais, ens hem fixat en les entitats de l'MLP, de les quals ja hem parlat a la primera part de «L'esmolet». D'una banda, recollim el treball que duu a terme el Casal de Joves de la Guineueta en un IES del barri. Així, ens apropem a una experiència en què es coordinen dos agents educatius, l'un de l'àmbit de l'educació no formal i l'altre de l'educació formal. És interessant per veure les possibilitats i els resultats que pot donar aquesta línia de treball. L'altra experiència que hem recollit prové d'Acció Escolta, que ens explica més detalladament el seu model d'organització i funcionament, tot pensant en la participació dels infants.

A continuació, hem «viatjat» a dues entitats que treballen amb nosaltres en l'àmbit internacional: Jóvenes en Construcción i Arciragazzi. La primera és de l'Argentina i ens porta el treball de la participació en un context tan diferent per a nosaltres com ho és un barri auster de Buenos Aires. El contrast dels contextos pot enriquir la nostra visió de l'educació i la infància, i donar-nos pistes de com està el món. La segona entitat ve des d'Itàlia. A partir d'ella, hem volgut destacar com és i com funciona un altre model d'associacionisme educatiu. A partir dels contrastos que hem trobat, ampliem la nostra capacitat de comprensió d'altres formes de fer. Donar un cop d'ull al que passa fora de les nostres fronteres és una experiència molt enriquidora.

A l'últim, us oferim dues experiències, l'una des de l'àmbit de l'educació formal i l'altra des de l'àmbit de l'administració pública. Sobre la primera, hem considerat que és molt important saber quina és la feina que es fa a l'escola per seguir establint-hi punts

de trobada, ja que som complementaris. Pel que fa a la segona experiència, reflecteix una de les possibles repercussions de la participació dels infants a nivell social i, en concret, de cara a enfortir els sistemes democràtics en què vivim.

Així, amb totes aquestes experiències, juntament amb la graella i la caixa d'eines, esperem que tingueu un bon material per reflexionar i preparar una bona pràctica participativa als vostres esplais.

7.1 Esplac



Esplai Totikap (Barcelona) Teoria del mètode assembleari ⁶⁷

1. Inicis del projecte

1.1 Motivacions

En els darrers anys, a l'esplai Totikap s'ha estat produint un debat força intens al voltant del mètode pedagògic que seguim al nostre centre. Els motius que l'han afavorit i l'han potenciat són, de manera genèrica, dos:

La constatació que el mètode pedagògic tradicional estava quedant, dia a dia, més obsolet (n'eren indicadors els pocs infants que vam tenir durant anys a l'esplai, la inèrcia desganada amb la qual semblaven actuar les monitores respecte al fet educatiu, la competència de *facto* que s'ha establert entre l'educació en el lleure voluntària i la professionalitzada, oferint, en essència, un mateix servei...).

La presa de consciència, cada vegada més evident, del paper transformador que han de tenir l'esplai i, per extensió, l'educació a la nostra societat.

67- Aquest article és un recull de les idees més interessants del projecte de final de curs de directors de dos monitors de l'esplai Totikap.

1.2 El concepte de participació infantil

No hi ha dubte que en tot el camí recorregut fins a la idea de fer assemblees infantils ha tingut un paper fonamental l'ascens imparable del concepte sociopedagògic de «participació infantil», des de l'anonimat fins a ocupar gairebé tot l'escenari intel·lectual que envolta el controvertit món de l'educació. Al Totikap, tradicionalment escèptics davant d'aquests centres d'interès recurrents, el concepte va causar una certa simpatia. Tot i això, consideràvem que la proposta s'havia de treballar bastant. Per tant, vam començar a donar voltes a la idea, a totes les idees que fins aleshores eren peces aïllades. Passar d'aquest punt a definir *participar com a capacitat de decidir*, i d'aquí a la idea de fer *assemblees amb capacitat de decisió*, va ser relativament ràpid.

1.3 L'inici cronològic: curs 2006-2007

Així, el curs 2006-2007 va ser, d'alguna manera, el moment en què vam assumir el principi bàsic que la teoria, sense la pràctica, no serveix (més tard hem constatat que a l'inrevés tampoc no funciona). De manera que vam prendre una decisió. Això, però, no va passar fins a final de curs, en el marc de la preparació dels campaments d'estiu. Abans, fruit de debats, de formacions, de lectures i d'algunes coses més, entre unes quantes monitores de l'esplai s'havia anat gestant la nova proposta en la manera d'educar. L'experiència a l'estiu, tot i les dificultats contínues que havien anant sorgint en relació amb l'assemblea, va ser valorada molt positivament i, en iniciar el present curs 2007-2008, aprofitant la revisió de l'ideari de l'esplai, vam decidir, amb més voluntat que coneixements, que a l'esplai teníem un mètode pedagògic concret i que aquest era el de l'assemblearisme infantil.

2. Principis bàsics sobre els quals s'edifica el mètode pedagògic

2.1 Educar per a la vida social

L'assemblea és un espai educatiu particular. En ella no només s'exerceix l'autogestió educativa, sinó que també representa un marc adequat per a l'educació integral. Entenem l'educació integral com aquella que és capaç de combinar aspectes teòrics (coneixements), pràctics (treball manual) i socials (conèixer i saber intervenir a la realitat social). L'assemblea, per la seva dinàmica, genera aquests tres àmbits: coneixements mitjançant la informació, les discussions, els debats; treball manual a l'hora de dur a

terme allò que s'ha decidit fer; socialització pel propi mètode assembleari, decidint col·lectivament, consensuant acords, respectant el valor de cadascú pel simple fet de ser, parlant, sabent-se escoltat...

2.2 L'absència d'una figura d'autoritat que exerceixi el lideratge educatiu (o l'assumpció del no-poder)

L'assemblearisme també es pot concebre com un mètode derivat de la teoria pedagògica de l'autoaprenentatge, ja que està orientat cap a l'acció i la reflexió de les persones sobre la realitat. En aquest sentit, l'assemblea és l'espai on els infants i els joves actuen directament sobre la seva quotidianitat, proposant, discutint i decidint quines són les seves voluntats. En aquest sentit, cal precisar dos aspectes importants: el paper de l'educador i l'establiment de límits.

2.2.1 El paper de l'educador

La tasca de les educadores i els educadors és la de garantir l'existència d'un marc adequat on sigui possible la generació d'aquestes situacions potencialment educatives (l'assemblea), i no la d'imposar aquestes situacions segons la pròpia voluntat. Tot es fa mitjançant compromisos assumits i des de la decisió col·lectiva, oberta i sincera. En contraposició amb el monitor omnipresent (referit al perfil de monitor directiu) situem la figura del monitor referent. El paper de l'educadora ha de ser el de l'exemple, el de mostrar i no imposar, un facilitador d'experiències significatives. Influir, no decidir.

2.2.2 Establiment de límits

Per tant, encara que abans ens hem referit a l'assumpció del no-poder, això no s'ha de mal interpretar com una educació mancada d'autoritat per por de ser autoritaris. Al contrari, per a una educació veritablement emancipadora cal saber establir límits. Entenem que el principi d'autoritat ha de servir de referència per tal que pugui ser assumit i superat pels infants. No és una autoritat immutable, sinó una autoritat que ha de ser superada. I, en aquest context, la responsabilitat principal de tot el procés correspon a la monitora, que haurà d'assumir que la seva és una autoritat que tendeix a esvaïr-se. La gestió de l'autoritat esdevé un aprenentatge més que cal adquirir.

A efectes pràctics, les monitores i els monitors hem d'establir els límits que considerem irrenunciables com a conseqüència de la manca d'experiència dels infants per autogestionar segons quines coses.

2.3 Elecció dels interessos per part de l'assemblea d'infants

Quan l'aprenentatge se centra en els seus propis interessos, la motivació queda intacta, les ganes d'aprendre es mantenen i la capacitat d'adquisició dels coneixements és significativament més elevada.

3. Tres elements importants per al decurs d'una assemblea: eficàcia, participació democràtica directa i bon clima grupal

Eficàcia: les assemblees que es puguin fer han d'assolir els objectius pels quals han estat convocades. Això vol dir que s'han de poder prendre les decisions que es tenia previst prendre, que s'ha d'informar d'allò que es pretenia informar... És important tenir en compte aquest nivell d'objectius perquè és la manera com els infants i els joves poden percebre que l'assemblea és funcional, amb capacitat per incidir en la seva quotidianitat.

Recursos per treballar l'eficàcia: amb els petits és convenient disposar de mètodes visuals, com una pissarra (per fer anotacions durant l'assemblea) i cartells que permetin recordar els acords presos. També és convenient animar-los a fer la seva pròpia llibreta de l'assemblea i fer que expliquin allò que s'ha decidit als infants que no hi han participat. Ens caldrà imaginació. D'altra banda, també especialment per als petits, alguns formalismes (com els diferents papers de l'assemblea, algun objecte que simbolitzi el torn de paraula, l'estructuració de l'assemblea...) són útils perquè es produeixi una identificació entre la teoria assembleària i la pràctica real.

Amb els joves no són necessaris tants recursos visuals i prenen força les eines de l'assemblea, com la llibreta d'actes, i els hàbits, que és allò a què els monitors han de parar especial atenció (com, per exemple, garantir el respecte a tothom, proposar descansos de cinc minuts...).

Participació democràtica directa: a l'assemblea s'ha de garantir que la informació sigui compresa per tothom per tal que existeixi un marc adequat on es puguin expressar i escoltar totes les opinions i siguin tingudes en compte. S'ha de fomentar la participació de tothom en el procés de presa de decisions i s'han d'evitar les coaccions i les imposicions arbitràries. Per als infants i els joves, treballar aquest nivell suposa anar adquirint els hàbits assemblearis bàsics, de manera que suposa un factor important que cal tenir en compte.

Recursos per treballar la democràcia directa: els recursos són similars als que podem utilitzar a les reunions de monitores i monitors: fer preguntes obertes que generin respostes, fer preguntes directes a qui li costi intervenir, fer petits grups per tractar de temes concrets, fer rodes d'opinió on tothom digui la seva.

Bon clima grupal: es tracta aquí de vetllar per unes bones relacions personals. És necessària l'existència d'un bon clima de treball, basat en el respecte mutu i en la confiança. Aquest nivell resulta bàsic per poder pensar en els anteriors nivells exposats (eficàcia i participació democràtica directa), de manera que mereixerà especial atenció per part de les educadores i els educadors.

Recursos per treballar un bon clima grupal: és necessari treballar-lo tant a l'espai assembleari com fora. A l'assemblea consisteix bàsicament a garantir el respecte per a totes les participants, mitjançant una bona moderació. Fora de l'espai assembleari, les monitores podem proposar la realització de jocs cooperatius, de jocs de coneixença i confiança, de dinàmiques amb les quals es treballin els papers del grup, els llaços afectius de les participants... Els adolescents tendeixen a portar al terreny personal els conflictes que sorgeixen dins el grup, i s'expliciten a les assemblees. Les monitores han de marcar els límits i contenir les recriminacions individualitzades orientant la discussió cap a la resolució del conflicte i no facilitant que es desvirtuï.

4. La pràctica assembleària

4.1 Contextualització

L'acció que com a monitores i monitors emprenguem respecte al grup d'edat amb el qual treballem ha de partir necessàriament d'una anàlisi del context: hem de conèixer el grup, la seva dinàmica interna i el seu ambient extern per poder-hi treballar. Una anàlisi DAFO⁶⁸ cada cert temps seria convenient. Una vegada que coneixem la realitat del grup és quan podem ajustar la metodologia assembleària a les necessitats i les capacitats del grup i començar a aplicar-la.

4.2 Aspectes formals

4.2.1 Presentació de l'assemblea

Una monitora o un monitor haurà de fer una explicació adequada de l'assemblea. És important que sigui una explicació clara, comprensible per als infants, coherent i completa. Una qüestió bàsica per fer aquesta explicació és que les nenes i els nens són intel·ligents, i per intel·ligència entenem capacitat d'aprenentatge. Adaptar l'explicació a la maduresa o a les capacitats del grup d'infants no vol dir reduir els continguts de l'explicació, sinó utilitzar un llenguatge comprensible per als infants. Els continguts d'aquesta explicació han de ser els mateixos per a qualsevol franja d'edat. El que varia és el continent de l'explicació, la manera com es diu. Un exemple de continguts adequats per traslladar als infants són els següents:

1. Definició: què és?
2. Utilitat: per a què serveix?
3. Objectius: què pretenem les monitores funcionant així?
4. Funcionament I: quines són les normes, les premisses bàsiques?
5. Funcionament II: quins són els papers i les actituds corresponent?

68- L'anàlisi DAFO o FODA és una metodologia d'estudi de la situació competitiva d'un grup a fi de determinar-ne les Fortaleses, Oportunitats, Debilitats i Amenaces. La situació interna es compon de 2 factors controlables: Fortaleses i Debilitats, mentre que la situació externa es compon de 2 factors no controlables: Oportunitats i Amenaces.

4.2.2 Premisses bàsiques

- *Controlar el temps de l'assemblea:* amb els més petits no hauríem d'estar-nos-hi més de vint minuts o mitja hora. Poden percebre l'assemblea com una cosa feixuga i reaccionar-hi negativament.
- *Voluntarietat de participació a l'assemblea:* participar a l'assemblea ha de ser una responsabilitat presa voluntàriament si vol tenir un sentit pedagògic. Aquest fet comporta un risc que assumim: la poca presència d'infants a l'assemblea. Però no és amb l'obligatorietat que es resol aquest problema (això únicament desviaria el conflicte, sense resoldre'l, cap a un desinterès, per exemple, per tot allò que envolta l'assemblea, tot i la presència física), sinó amb la reivindicació de la mateixa assemblea com a òrgan d'autogestió real: si els infants que no vénen a l'assemblea perceben que aquesta assemblea pren decisions reals i palpables, ja sigui quant a projectes i activitats o en qüestions de convivència, tard o d'hora ells mateixos hi acabaran participant abans que es puguin prendre decisions contràries als seus interessos.
- *Consens:* arribar al consens és prendre una decisió que ningú de l'assemblea no rebutgi. El consens ha de ser una premissa, un punt de partida col·lectivament acceptat.
- *El principi de la llibertat:* el darrer tema que cal comentar és el d'assumir individualment, fins i tot si no s'ha participat (perquè no s'ha volgut) en l'assemblea del grup, les decisions preses en assemblea que afecten el grup sencer. Aquesta premissa, que pot semblar òbvia, és una de les claus d'un bon funcionament assembleari. L'assemblea és l'òrgan mitjançant el qual els infants poden autogestionar-se, és a dir, l'òrgan que té el poder de prendre decisions. Aquest poder, en una altra metodologia pedagògica, recau en les educadores i els educadors. La metodologia assembleària no destrueix el poder, només el canvia de lloc, i recau de manera equitativa sobre totes les persones implicades en una determinada situació. Però d'igual manera que un infant accepta el judici d'una monitora o un monitor en un model educatiu alternatiu, en el model assembleari

ha d'acceptar el de l'assemblea, que, d'altra banda, posseeix major legitimitat.

4.2.3 Normes bàsiques

No són moltes, però sí que han de ser clares:

1. Demanar i respectar el torn de paraula.
2. Prendre decisions des del consens.
3. Assumir individualment les decisions preses que afecten el grup.
4. Prendre acta.
5. Controlar el temps de l'assemblea (monitores!).
6. La participació a l'assemblea és voluntària.

4.2.4 Papers mínims per celebrar una assemblea

Moderadora: és la persona que condueix l'assemblea. No hauria d'expressar punts de vista ni opinions, llevat quan el que pensa no es veu reflectit en cap de les intervencions fetes. Les monitores podem exercir de suport, buscant progressivament un pla secundari a l'assemblea.

Secretària: és la persona que pren acta de l'assemblea. Ha de tenir capacitat de sintetitzar les coses essencials que es diuen i anotar la conclusió a què s'arriba o la decisió que es pren. El seu paper tampoc facilita la intervenció activa a l'assemblea, ja que la seva tasca principal és la d'estar atenta al que es diu. Tot i així, com en el cas de la moderadora, també pot intervenir puntualment, ja sigui per aportar alguna qüestió nova o, simplement, per fer-se repetir alguna cosa que no ha quedat prou clara.

Participants: Ho són la resta de les persones que conformen l'assemblea.

4.2.5 Ordre del dia

Qualsevol participant de l'assemblea, sigui infant o monitora, té el dret de proposar temes per tractar. També sabem, però, que les nenes i els nens petits acostumen a tenir dificultats a l'hora de discernir el que són problemes individuals i temes que afecten el col·lectiu. Però seria una gran incoherència pe-

dagògica que fossin únicament les monitores les qui decidissin el que s'ha de parlar en assemblea.

4.5 El fonamentalisme assembleari

Cal dir que l'assemblearisme no ho resol tot. Hem de defugir del fonamentalisme assembleari i comprendre prou la realitat concreta per saber si en un moment determinat s'han d'utilitzar recursos pedagògics alternatius a l'assemblearisme. És a dir: és possible que no sempre convingui, pedagògicament, reservar i resoldre totes les qüestions a l'assemblea.

D'una banda, les monitores i els monitors hem de rebutjar la utilització sistemàtica de l'assemblea com a mecanisme per retardar la presa d'una decisió que individualment no ens convé o la resolució d'un conflicte en el qual ens fa mandra intervenir.

D'altra banda, a l'assemblea els infants poden decidir a què volen jugar i quan volen fer-ho, però convé tenir present que les monitores, per la senzilla qüestió de tenir més experiència que els nens i les nenes, sempre podem oferir una major quantitat de recursos i de jocs. També es poden fer pactes, en el marc de l'assemblea, com ara decidir les monitores i els monitors un joc i els infants un altre, o dedicar una estona a fer allò que volen els infants i una altra a allò que decideixen les monitores i els monitors. A mesura que els infants van creixent, l'espai de temps destinat a allò que s'ha acordat en assemblea ha de ser progressivament major que el que dirigeixen les monitores i els monitors, els quals tendiran a tenir cada vegada menys protagonisme.

4.6 Indicadors per avaluar el desenvolupament del mètode assembleari

Aquí plantegem la necessitat de definir una sèrie d'indicadors que es puguin observar a totes les activitats que realitzem i, a més a més, defensem la necessitat que aquests indicadors no siguin únicament de caràcter subjectiu/qualitatiu, sinó que n'hi hagi que siguin objectius i quantificables. El motiu, novament, prové de la intuïció que a l'espai se'ns escapen moltes oportunitats educatives pel fet de no ser gens rigorosos amb el que valorem. No creiem que centrar-nos en indicadors quantificables sigui la solució, però sí que pot ser una manera d'avesar-nos a fer les coses més bé que ara. D'altra banda, tampoc no estem parlant d'una

recollida exhaustiva de dades, la majoria de les quals ni tan sols tindríem temps de valorar com es mereixerien. Amb uns quants, ni que sigui per començar, per habituar-nos-hi, n'hi ha prou. Simplement, a tall d'exemple, exposem els següents:

- a. l'assistència d'infants (poder de convocatòria de l'assemblea)
- b. el nombre d'assemblees realitzades
- c. el nombre de decisions preses pel grup d'infants
- d. el nombre d'activitats proposades i realitzades
- e. la capacitat d'influència (recorden assemblees anteriors?)
- f. el grau de responsabilitat
- g. el grau de respecte envers els altres
- h. el grau d'assumpció i acceptació dels papers assemblearis
- i. ...

5. Dubtes sorgits del mètode

Per concloure, i per deixar obert el treball d'aquest mètode, us oferim alguns dubtes a partir de la nostra experiència assembleària:

- Les monitores es poden contradir a l'assemblea? Han de continuar personificant la unitat davant dels infants, o poden mostrar les divergències reals?
- En un pla més filosòfic, encara queda per resoldre la qüestió de l'equilibri entre llibertat individual i llibertat col·lectiva. Quin és el límit de la voluntarietat de l'acció? Què hauríem de fer amb els infants que no assisteixen a les assemblees?
- Com podem trencar les resistències al mètode (dins de l'equip de monitores i entre els infants)? Convé trencar totes les resistències?
- És contraproductiu castigar des de l'assemblea? Quin és el límit de l'assemblea en la resolució de conflictes?



Esplai Garbí (Mataró) Pràctica del mètode assembleari ⁶⁹

Quan l'equip de monitores i monitors del grup de Mestral de l'esplai Garbí vam començar a preveure el curs, vam voler seguir la línia que havia iniciat l'equip del curs anterior. I és que el grup, format per vint-i-cinc infants que farien 8 i 9 anys aquell any, havia començat, durant el curs anterior, a tenir aproximacions al que podríem considerar una assemblea. Crèiem que eren aproximacions perquè els infants només eren consultats seguint una dinàmica de pluja d'idees. Com que, segons el nostre parer, havia donat bon resultat (però en podria donar molt més), vam començar a pensar què és el que volíem aconseguir en aquell curs.

La nostra intenció era que els infants del grup no només aportessin idees, sinó que les desenvolupessin i comencessin a organitzar-se, ja que som de l'opinió que mai no és d'hora per començar a ser un grup autogestionat, model que sovint reservàvem per als joves de l'esplai.

Tot això ens va servir per fixar-nos una primera pauta de les assemblees de Mestral, formada pels següents punts:

- La majoria del grup són infants, així que el protagonisme ha de ser seu. Continuaran donant la seva opinió, però ells mateixos moderaran les reunions i s'organitzaran per executar els acords.
- Els monitors i les monitores donarem la nostra opinió com a membres del grup, però prèviament haurem consensuat uns objectius i realitzarem intervencions per dinamitzar l'assemblea, procurant posar l'èmfasi en les diverses opinions,

69- Article elaborat per les monitores i els monitors del grup de Mestral de l'esplai Garbí.

aconseguir-ne raonaments per l'acord o el desacord i recolzant la figura del moderador.

- Els infants s'organitzaran, a proposta de l'equip educatiu, per desenvolupar els acords de l'assemblea i posteriorment executar-los.
- Després d'haver executat els acords caldrà valorar els resultats també en assemblea.

Amb tot això, el primer dissabte de curs vam fer la primera assemblea de Mestral del curs, amb un moderador i una apuntadora escollits entre tots i totes i amb els monitors i les monitores participant com un membre més del grup. El primer que vam fer va ser una pluja d'idees de propostes d'activitats per fer a l'esplai; a continuació, vam agrupar-les en jocs i sortides, vam acordar que, dels jocs, en faríem una llista per jugar cada dissabte en començar, i escollírem quatre de les sortides per fer durant el curs. Aprofitant l'assemblea, vam decidir quina seria la primera sortida que faríem per mitjà d'una votació. A continuació, ens vam dividir en comissions per fer les tasques que vam creure necessàries.

Aquesta experiència ens va servir, a les monitores i els monitors, per concloure diverses coses. En primer lloc, que la forma de desenvolupar l'acord era un sistema massa complicat i que en properes ocasions proposaríem que es dividissin en una comissió per a cada sortida, tal com ho fa l'equip de monitors i monitores de l'esplai per organitzar activitats conjuntes. Del funcionament vam valorar negativament la distribució espacial, ja que sèiem tots de cara a una pissarra i ens tapàvem els uns als altres, observació que ja havien fet les monitores i els monitors del curs anterior. Així que vam decidir que en la propera assemblea seuríem en rotllana de forma que ens veiéssim tots i totes i que també poguéssim veure la pissarra.

En certa manera esperàvem que un dels acords podia ser fer un calendari del curs o del trimestre, però ningú no va parlar de dates en aquella primera assemblea. Només s'havia posat data a l'activitat que vam dur a terme. Per aquest motiu, vam ser les monitores i els monitors del grup qui vam continuar confeccionant la programació, introduint les assemblees del grup com una activitat més.

Així doncs, les monitores i els monitors vam ser qui vam posar data per fer la segona assemblea. El que volíem que es debatés era que cada infant escollís a quina comissió volia pertànyer per organitzar les tres sortides que havíem decidit en l'assemblea anterior, igual que faríem cada monitor i monitora del grup posant-nos un a cada comissió. Tot anava segons la previsió: vam seure en rotllana i vam parlar dels acords de l'última assemblea. Abans d'escollir moderador/a i apuntador/a, les monitores i els monitors vam deixar un torn obert de paraula per aportar temes que es poguessin tractar a l'assemblea, ja que trobàvem injust que s'acabés discutint només el que havíem decidit. Un dels infants va demanar el torn de paraula per exposar el següent: «Qui vota sortir a fora a jugar?». El suport a la proposta va ser unànime, només hi mostràvem cert recel les monitores i els monitors, ja que impedia tractar el que nosaltres volíem que es discutís a l'assemblea. Vam exercir un cert dret a veto i els vam posar la condició que podien sortir si jugaven tots al mateix joc, ja que això obligava el grup a discutir i acabar fent una activitat tots junts. En qüestió de segons es van posar d'acord i van sortir de la sala, deixant les monitores i els monitors bocabadats.

Va arribar el dia de la primera activitat organitzada de forma assembleària per Mestral. L'activitat en si era una excursió en bici de Mataró a Dosrius, separats per uns dotze quilòmetres i mig, i tornar. Cal valorar molt positivament l'assistència, ja que van assistir-hi divuit dels vint-i-cinc infants de Mestral, quan a les sortides solen ser una quinzena. Les monitores i els monitors vam considerar que això era causat perquè tenien ganes de fer aquesta excursió. Conclusió evident i lògica, ja que era una proposta d'activitat seva que, a més, la majoria del grup havia decidit que havia de ser la primera que es faria de les quatre consensuades.

Quan portàvem onze quilòmetres pedalant vam parar a dinar. A mig àpat un infant, que no era el mateix del qual ja hem fet referència quan hem parlat de la segona assemblea, va proposar: «Qui vota tornar a Mataró?». Faltaven menys de dos quilòmetres per assolir la fita que ells s'havien proposat, però la majoria va preferir recular i passar la tarda jugant a un parc de Mataró. Només les monitores i els monitors i quatre dels infants van votar en contra de la proposta.

En una tercera ocasió vam seguir el que les monitores i els monitors teníem previst de fer a la segona assemblea, ja que vam proposar desenvolupar les tres sortides que ja havíem acordat. Primer de tot, els infants es van posar d'acord per decidir quin d'ells moderaria la sessió. A continuació, es van afegir a la comissió que van voler, per passar a discutir tots els detalls en petit grup i tornar a portar les propostes a l'assemblea. A cada comissió hi havia un monitor o una monitora que dinamitzava el debat posant en qüestió tot el que s'anava discutint i indicant el que creia que faltava per acordar.

El resultat van ser tres sortides quasi preparades. I és que vam patir un problema amb la informació que havien de disposar les comissions. Posem com a exemple el cas del que l'assemblea va decidir que fos la segona sortida: anar al cine. No sabíem la cartellera de la setmana que proposava la comissió i, per tant, no es va acordar la pel·lícula que aniríem a veure ni tampoc es va poder acordar l'hora a la qual quedaríem i a la qual marxaríem cap a casa. Per situacions semblants, cap de les activitats no estava acabada de programar del tot, responsabilitat que vam assumir les monitores i els monitors davant l'assemblea. Però, per no perdre tot el que estàvem treballant, utilitzant el bloc que té l'esplai a Internet, les monitores i els monitors vam confeccionar una enquesta amb la cartellera de la setmana en què s'havia escollit anar al cinema, per exemple. Vam donar el resultat per bo i vam anar a veure la pel·lícula més votada. Cal dir que som conscients que potser no tots devien saber què podien votar, i per això vam avisar les famílies per correu electrònic, atès que per experiència sabem que en general aquest mitjà ens funciona, i vam trucar a casa de l'únic infant que no ens va facilitar cap adreça a la fitxa d'inscripció. Tot plegat va fer que quatre monitores i monitors i vint-i-un nens i nenes, un dissabte a la tarda, anessin al cine. Com a monitors ens tornem a fixar en l'alta assistència, que fins i tot supera la de bastants dissabtes en què s'ha fet esplai a la nostra seu a l'horari habitual.

La següent assemblea d'aquell curs per a Mestral no tenia continuïtat amb les tres anteriors. Les monitores i els monitors vam organitzar un intercanvi amb un grup de la mateixa edat d'un altre esplai de la ciutat: la intenció era fer esplai un dissabte a la seva seu i el següent a la nostra, organitzant l'activitat el grup amfi-

trió. Des del principi ens va engrescar la idea que fos l'assemblea de Mestral, i no les monitores i els monitors, qui organitzés la nostra activitat. Per aquest motiu, vam convocar una quarta assemblea. La principal diferència respecte de la segona va ser la falta de moderador i apuntador. A més, no vam deixar oberta la possibilitat de debatre altres temes que no fossin el que proposàvem. Vam seguir un esquema similar al de la primera assemblea: proposar el tema de debat, aportar idees i discutir-les per acordar-ne una. D'aquella assemblea no va sortir cap responsable per organitzar res, sinó que vam ser les monitores i els monitors qui, sense arribar-ho a debatre amb Mestral, vam assumir aquesta responsabilitat. Arribat el dia, vam fer l'activitat que havia decidit Mestral. L'assemblea havia decidit que l'intercanvi acabés amb un pica-pica, però com a monitores i monitors vam pensar que seria tard, que algunes famílies solen sopar just quan l'infant marxa de l'esplai i que el pica-pica només serviria per treure la gana. Per aquest motiu, conscients que no fèiem cas de l'acord pres en assemblea, vam acabar l'intercanvi bevent sucs de fruites. No era el que Mestral havia decidit, i van ser nombrosos els retrets cap a les monitores i els monitors.

El curs s'anava acabant, i la Festa Major de l'esplai, dia amb què es tanca l'activitat dels dissabtes i que ens encomana retrobar-nos a campaments, era més a prop. Seguint la dinàmica dels últims cursos, la programació de la festa aniria a càrrec de tot el Garbí. Era una bona ocasió per convocar la cinquena assemblea de Mestral. Vam seguir un guió semblant a la de la quarta assemblea: les monitores i els monitors van convocar-la i van introduir l'ordre del dia, es va escollir un moderador i va iniciar-se el debat, primer amb una pluja d'idees i, després, discutint quina de les propostes convenia més el grup. Finalment es va escollir qui hauria d'anar a representar el grup a la comissió organitzadora de la festa defensant el que s'havia acordat. La valoració que va fer l'equip educatiu d'aquesta reunió és de les pitjors de les experimentades durant el curs, i és que el moderador no tenia clar el seu paper i hi havia cert desinterès pel tema que es tractava.

Malgrat que no havia acabat el curs, el calendari ja no permetia celebrar cap més assemblea de grup. Així doncs, les monitores i els monitors de Mestral ens vam atrevir a començar a valorar la nostra experiència per trobar-ne els punts forts i els febles i fer-ne

un traspass als que a partir del setembre vinent serien els referents del grup.

En primer lloc, posem en dubte que els infants de Mestral vulguin seguir aquests passos cap a l'autogestió del grup. I és que les últimes assemblees no semblaven despertar-los cap mena d'interès. Creiem que això es deu al fet d'haver comès l'error més greu de l'experiència iniciada en aquell curs: els temes que calia discutir no eren acordats pel grup. Qui mostra interès a parlar d'una cosa de què no ha decidit parlar? Per això passem a defensar que cal que el primer que decideixi el grup en assemblea sigui si la vol celebrar i, a continuació, sobre què vol discutir. L'opinió de les monitores i els monitors ha de ser, tal com havíem plantejat nosaltres al principi, una opinió més. Serà més o menys influent, però no ha de ser l'única. Si el tema que s'ha de discutir els interessa, també serà molt més fàcil el paper de qui modera el debat, en el cas que es torni a decidir utilitzar aquesta figura.

Segurament va ser el pànic a propostes com «qui vota sortir a jugar a fora?», que alteren completament la programació feta per les monitores i els monitors, el que va provocar que no obríssim tant la possibilitat a triar què es discuteix. Potser va ser un dels errors més greus de l'experiència, i és que, si escollim treballar amb una dinàmica com la que ha experimentat Mestral, l'hem d'assumir amb totes les conseqüències.

Però potser és inútil fer aquestes crítiques, perquè qui hauria d'estar jutjant aquest procés no som les monitores i els monitors, sinó tot Mestral. Sovint ens hem oblidat de valorar els resultats d'allò que s'ha acordat i s'ha organitzat en assemblees i comissions, però és que mai no els hem plantejat valorar el funcionament de les assemblees en grup. Ja aniria sent hora de replantejar aquesta qüestió.

Si una cosa vam fer al principi, després de les primeres assemblees, va ser plantejar-los si volien funcionar així. La resposta era bastant clara: «Si decidim què volem fer, pot ser que ens agradi més; però també ens agrada fer coses que siguin sorpresa». Segurament aquest és l'acord pres en assemblea «mestralenca» més respectat per les monitores i els monitors. Ens equivocariem si obliguéssim Mestral a discutir i organitzar-ho tot, i és que el plantejament co-

recte en dinàmiques de participació ha de ser oferir l'oportunitat a aquell qui ho vulgui i en el grau que ho vulgui.



Esplai Piolet (Barberà del Vallès) **La participació d'un esplai en l'àmbit de política municipal** ⁷⁰

Presentació

El projecte IASP (Infants Amb Sensibilitat Política) va néixer l'any 2002, a l'esplai El Piolet de Barberà del Vallès. Tot va començar arran de les ganes dels monitors i les monitores que durant aquells anys treballaven per tal que nenes i nens de la ciutat tinguessin un espai de participació real.

Fins ara hem realitzat dues jornades IASP, coincidint amb la campanya política de les eleccions municipals. A aquestes dues jornades cal sumar dues activitats, de format més petit, però que s'engloben dins el mateix projecte. Aquestes últimes s'han realitzat en els darrers dos cursos, pels volts del 21 d'abril, data en què es van celebrar les últimes jornades i que, des de l'esplai, hem decidit convertir en el Dia de la participació infantil.

Anàlisi de la realitat

Començar no sempre és difícil, sovint només fan falta ganes i una mica d'esforç. El projecte es va començar a gestar a partir d'una idea que l'equip de monitors/es tenia al cap: els infants tenen pocs espais on poder dir el que pensen sobre allò que els afecta i l'entorn on viuen. La realitat política de la nostra ciutat no afavoria la participació ciutadana, i encara menys la dels més petits. Va ser llavors quan vam entrar en contacte amb la tasca educativa,

70- Article elaborat per l'equip de monitores i monitors de l'esplai El Piolet.

basada en les idees d'en Tonucci,⁷¹ que s'estava fent a diverses ciutats europees. El fet de conèixer algunes d'aquestes experiències va fer que ens poséssim a treballar perquè els infants de la nostra ciutat també tinguessin un espai on poguessin manifestar les seves inquietuds.

La idea va anar prenent forma i es va consolidar com a centre d'interès de tot el curs, sota el lema «Volem dir la nostra!».

El projecte que es perfilava va nodrir-se de l'experiència d'Obriu Pas, casal de joves de Barberà que, des de feia anys, treballava en aquesta línia a través del grup estable JASP (Joves Amb Sensibilitat Política).

Comencem a treballar!

El marc d'actuació que vam triar va ser el de la política municipal. Segons el nostre parer, aquest àmbit ens permet una major proximitat, ja que les decisions que es prenen i els canvis que tenen lloc a la ciutat són molt més visibles i afecten directament la vida quotidiana de tots els que hi vivim i, per descomptat, també la dels nens i les nenes.

Primer de tot, ens calia fer una anàlisi de la realitat en què ens trobàvem. Entre tots havíem de mirar-nos la ciutat amb ulls crítics, analitzar quina realitat teníem al davant per tal de proposar els canvis que ens apropiarien al model que entre tots anéssim creant. Ens vam plantejar una feina continuada amb els infants durant les activitats d'esplai d'aquell curs. Tota aquella feina es plasmaria i la donaríem a conèixer en les I Jornades IASP. Per a nosaltres era molt important que es conegués tot aquell esforç i els resultats que n'obtindríem, tant pels mateixos resultats com per la manera de fer les coses.

L'objectiu de les activitats preparatòries de les jornades era elaborar una sèrie de propostes per presentar als candidats a l'alcaldia i als ciutadans que ens volguessin acompanyar aquell dia, tot es-

71- Francesco Tonucci és un pedagog italià especialitzat en educació infantil. Proposa adoptar el punt de vista de l'infant i deixar-lo més lliure, tant a l'escola com a casa. Ha promogut diverses iniciatives per fomentar la participació dels nens i les nenes, com el camí escolar, el parlament dels nens o els consells urbans.

perant les seves opinions sobre el tema. Dels candidats esperàvem respostes a les qüestions que poguessin sorgir dels infants, així com propostes i compromisos de cara a les seves actuacions des del consistori. Per facilitar la feina ens vam repartir els temes que calia tractar per grups d'edat. Els infants els van conèixer, els van analitzar, i van proposar canvis que ells realitzarien. Opinar, discutir i ser crítics ja eren dinàmiques a les quals estaven acostumats els nens i les nenes de l'esplai. Ara calia fer servir tots aquells coneixements i totes aquelles actituds per parlar de la nostra ciutat.

Mentrestant, els monitors i les monitores anàvem lligant el format de les jornades. Havien de ser el reflex de tota la feina feta, i, alhora, l'esforç realitzat pels infants havia de tenir resultat: l'oportunitat d'expressar les seves idees a les persones que prenen les decisions que, també a ells, els afecten.

El disseny de les I Jornades IASP, l'any 2003, va consistir a realitzar una sèrie de recorreguts per Barberà, de tal manera que diversos grups, formats per infants, pares i mares, monitors i els representants polítics, van poder escoltar les propostes dels infants en els espais a què feien referència. Per acabar, tots els grups van trobar-se en un parc, on, asseguts a la gespa, van posar en comú totes les propostes que havien anat sorgint. Aquest va ser un moment de discussió entre tots, i també l'espai en què els polítics van adquirir els compromisos, compromisos que en teoria havien de portar-se a terme durant la següent legislatura.

Pensem que en aquella primera edició el gran valor de tot el procés va ser l'aprenentatge dels infants, ja que d'alguna manera es van adonar que la participació i la política no han de ser coses llunyanes: ells i elles també van poder dir la seva. Respecte als representants polítics, no tenim clar que se sensibilitzessin davant el dret de participació dels infants, però si més no van tenir l'oportunitat de posar-se en situació.

Un altre dels objectius del procés era fer un seguiment del compliment dels compromisos presos pels polítics. Aquesta operació no es va dur a terme. Això implicava una continuïtat i un seguiment del projecte durant els propers cursos d'esplai. Com moltes vegades passa, el dia a dia i la feina de l'esplai va impossibilitar fer aquesta tasca, però el projecte no va quedar oblidat!

Quatre anys després, reprenem el projecte!

Era el mes de setembre del 2006, tornàvem a trobar-nos amb unes eleccions municipals durant aquell curs, era el moment de plantejar-nos si volíem continuar el projecte iniciat quatre anys enrere. També era el moment de pensar en el valor i la importància que tenia, de mirar-nos-el des de lluny i de valorar-lo per millorar i continuar endavant. Calia fer memòria i explicar-lo als monitors que no hi eren en l'edició anterior. Finalment, la participació es va tornar a convertir en el nostre centre d'interès de curs, ara amb un nou lema: «La ciutat dels infants».

L'experiència de les I Jornades IASP ens deia que ho podíem fer, però nosaltres volíem fer una passa més, volíem continuar enriquint el projecte, aquest cop volíem fer partícips més persones, no només els nens i les nenes de l'esplai. El projecte es va anar perfilant, incloïa un treball amb les sis escoles de la ciutat i altres agents educatius com el servei de Centre Obert. El plantejament de la feina que es duria a terme amb els infants de l'esplai era similar al de feia quatre anys. Vam dividir els temes que volíem treballar entre els diferents grups d'edat. D'aquesta manera van quedar els quatre blocs següents: parcs i mobilitat, lleure i festivitats, serveis i equipaments, i l'últim, com no podia ser d'altra manera, participació.

Aquest cop la feina no s'acabava aquí, ja que els infants també s'haurien d'encarregar de recollir les propostes de les escoles i del Centre Obert i elaborar unes conclusions conjuntes. Per tal de treballar amb les escoles es van dissenyar una sèrie d'activitats diferenciades per als tres cicles d'educació primària, que serien dinamitzades pels mateixos mestres. Pel que fa al cicle superior, vam anar monitors i monitores de l'esplai a dinamitzar-les. Ens hauria agradat poder participar en totes les sessions de tots els cursos, però això era un volum de feina que no podíem assumir.

Les activitats estaven pensades perquè les conclusions de tots els nens i nenes poguessin mostrar-se el dia de les jornades a través de diferents exposicions. En aquesta edició el format era més complex que en l'anterior, el volum de feina i d'infants s'havia multiplicat, i unificar tots els resultats i, alhora, reflectir la veu de tots els qui hi havien participat no era una tasca fàcil!

Les II Jornades IASP van realitzar-se el 21 d'abril del 2007; de nou ens tornàvem a trobar, infants, pares, mares, monitors i monitores i representants polítics, disposats a compartir aquesta experiència. Teníem un bon grapat de propostes, els infants disposats a fer-se sentir, els candidats a l'expectativa del que havia de succeir, i els monitors i les monitores, com no podia ser d'altra manera, nerviosos.

L'activitat es va iniciar en un parc, on durant tot el dia es va exposar el treball realitzat per les escoles i el Centre Obert. Com en l'edició anterior, havíem preparat una sèrie d'itineraris que recorreríem per grups i on els infants anirien explicant les propostes resultants de tot el treball previ. Aquest va ser un espai per compartir opinions i visions entre els participants, i també va ser el moment en què es van donar les converses més informals i potser també més enriquidores entre xics i grans.

Tots els itineraris tenien com a punt final el ple de l'ajuntament, on, a mesura que arribaven els diferents grups, un portaveu de cadascun d'ells ocupava els seients dels representants municipals, acompanyats de l'alcalde. Des d'aquelles cadires es va exposar un resum de les propostes realitzades durant els diferents recorreguts, paraules que arribaven a un auditori compost per la resta dels participants, representants dels diferents partits polítics, monitors i monitores, pares i mares, mitjans de comunicació i d'altres persones que no es van voler perdre aquell moment. L'alcalde va prendre nota de totes les propostes i es va comprometre a fer-les arribar a tots els representants del consistori. Per la nostra part havíem preparat un petit llibret que recollia les conclusions i les propostes elaborades pels infants: volíem que l'experiència i els resultats arribessin a tantes persones com fos possible.

Per finalitzar aquestes jornades, després d'un dinar de germanor, vam fer una cercavila pels carrers de Barberà. Aquesta cercavila va acabar amb la lectura d'un manifest, elaborat pels nens i les nenes de l'esplai, que recordava la importància i el significat d'aquelles jornades, aquell exercici de participació i ciutadania dels més petits.

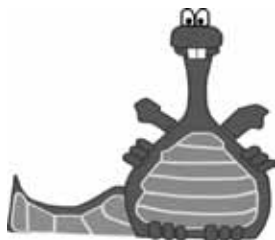
Avaluació i futur del projecte

L'avaluació d'aquestes segones jornades era d'allò més positiva, i volíem donar continuïtat al projecte. Per a l'esplai, el fet d'haver organitzat aquesta segona edició implicava la consolidació del projecte. Havíem estat capaços de donar forma a totes aquelles idees que ens voltaven pel cap, havíem creat un espai de participació activa per als infants. Evidentment, sempre hi ha aspectes que es poden millorar, però l'esplai ens dóna aquest espai de treball i creixement conjunt que ens permet imaginar i crear escenaris diferents, projectes i treballs que ens permeten avançar cap a uns ideals, en aquest cas de societat i participació.

Pel que fa al futur i a la forma que volíem que anés prenent el projecte, havíem de ser conscients de diversos aspectes i valorar-los. En primer lloc, ser conscients que l'organització d'una activitat d'aquesta envergadura implica un gran esforç: no ens podíem plantejar repetir les jornades anualment. En segon lloc, la variabilitat en l'equip de monitors, és a dir, tenir en compte que el grup de persones que formen part d'aquest equip va variant cada any. Això dificulta els plantejaments de les activitats i els projectes a llarg termini.

L'equip de monitors d'aquell moment no volíem que el projecte es perdés. D'aquesta manera, ens vam plantejar una activitat de format molt més reduït que donaria continuïtat al projecte, sense condicionar gaire el funcionament de propers cursos. D'aquí va néixer el *Dia de la Participació Infantil*, dia que, com ja hem dit abans, l'esplai celebra el 21 d'abril en commemoració de les Segones Jornades IASP. Pensem que és una bona manera de recordar el projecte, i ens permet continuar avançant i treballant.

Des de l'esplai El Piolet no es perd de vista, però, l'objectiu d'aquest projecte: la participació real dels infants, l'educació en un esperit crític que ajudi les persones a opinar, a participar i a crear el món on volen viure. Aquesta idea no es plasma només en projectes diferenciats o en activitats concretes, és una manera de fer i d'entendre l'educació. En el nostre cas és una metodologia que procurem fer servir en el dia a dia de l'esplai, una metodologia que ens ensenya a tots, que ens ajuda a petits i grans a aprendre i a créixer.



**Esplai Drac Màgic
(Vilanova i la Geltrú)
Valoració d'una experiència participativa ⁷²**

L'any 2006, l'esplai Drac Màgic, de Vilanova i la Geltrú, va fer les colònies anomenades Mindundi. Aquestes colònies van constituir una important experiència de participació dels infants tant per a l'esplai com per a Esplac. El centre d'interès va ser la ciutat. Concretament, van concebre-la no només com el lloc on viure i esquivar cotxes, sinó com un espai de participació on cabés tothom. En aquest sentit, van inspirar-se en la proposta de Francesco Tonucci.

Partint de la ciutat com a tema general i comú per a tots, es van organitzar en barris. Cada barri funcionava de manera assembleària. D'altra banda, tots els barris compartien un espai comú, la junta de barris. Aquest espai va ser l'òrgan de govern encarregat de gestionar i coordinar totes les propostes dels barris.

L'equip de monitores i monitors d'aquelles colònies va escriure un article al número 19 del *Tercer segona* (Drac, 2007), on explicaven l'origen i el desenvolupament d'aquesta activitat d'estiu. Hem volgut, passats uns quants anys, tornar a revisar aquella experiència preguntant-los què va significar i com va continuar.

72- Aquest article ha estat el resultat d'una entrevista amb una monitora de l'esplai, que va participar activament en els campaments Mindundi de l'any 2006, i de les aportacions de l'actual equip de monitores i monitors.

Com sorgeix la proposta de fer Mindundi?

Cada any, quan fem valoració del segon trimestre, també preparam les colònies d'estiu. Aquell any 2006, els monitors vam percebre amb preocupació el fet que els nens i les famílies sabessin d'entrada el que aniríem a fer a les colònies. I no pas perquè per als nens i les famílies allò fos un problema. És possible que en algun moment alguna família ens suggerís canviar una mica la dinàmica, però en general tothom anava amb ganes i il·lusió a les colònies. Va ser més aviat una reflexió nostra: «Fa deu anys que estem fent el mateix tipus de colònies». Per això vam plantejar fer un canvi radical.

D'altra banda, es va ajuntar una altra reflexió. Normalment, l'equip de monitores i monitors fèiem les valoracions del curs al juny. Vam valorar que no tenia sentit fer-ho així perquè encara quedaven les colònies. Així doncs, vam voler incorporar a les colònies el centre d'interès que estàvem treballant durant tot el curs i, per tant, fer-ne la valoració un cop passés l'estiu.

Això explica que el tema de Mindundi fos la ciutat?

Sí. Aquell any havíem estat treballant la ciutat. Ho treballàvem cada grup separatament, però per a tots era el mateix tema. «La ciutat» ens permetia incloure activitats participatives, a petita escala, però suficients per començar a treballar la presa de decisions.

Per tant, sobre la base del centre d'interès que anàvem treballant durant el curs, la ciutat, vam decidir fer un canvi de xip: que fossin els infants els que creessin les colònies.

I com us va organitzar per fer possible aquesta implicació dels infants?

Vam partir de zero, ja que vam decidir eliminar l'estructura organitzativa que portàvem duent a terme fins llavors.

A partir d'aquí l'equip de monitors vam anar aportant idees noves per fomentar la participació dels infants de manera directa. Va

sorgir la idea d'organitzar-nos en grups on hi hauria infants dels diferents grups d'edat, els quals vam anomenar barris.

Els monitors no volíem fer els grups nosaltres, i per això vam fer que fossin els infants els que escollissin on anaven, sense saber en cap moment quins serien els seus companys. Els vam donar a escollir entre 4 ítems per via telefònica. Això va suposar que al final tinguéssim 2 grups amb un nombre de nens molt elevat (entre 30 i 40) i dos de més petits (entre 8 i 10). A partir d'aquí els monitors ens vam repartir equitativament en els grups. Aquesta diferència va comportar dificultats d'organització, però va aportar coses interessants.

Aquesta manera de funcionar va suposar una càrrega extra de feina per a l'equip de monitors, ja que era necessària una comunicació constant entre tots nosaltres. En alguns moments aquesta comunicació no es va donar i van aparèixer alguns malentesos a nivell organitzatiu i personal.

Tanmateix, això ens va fer aprendre, i vam sortir bastant airosos de tot plegat. Per exemple, els barris petits, com que eren pocs, podien dur a terme tasques molt específiques i que requerissin poques persones. Aquest plantejament va afavorir-ne la dinamització i el fet que se sentissin protagonistes d'algunes activitats de les colònies. Al final tot va funcionar.

I com decidíeu les coses?

D'entrada no teníem clar fins on arribava la capacitat de decisió dels infants i la nostra. L'equip de monitors vam tenir el debat de com i quan havíem de decidir nosaltres i fins a quin punt acceptàvem o matisàvem les propostes dels infants. Perquè, és clar, participació és sinònim de fer el que vulguem? Doncs no. Nosaltres som els adults, i el que hem de saber és com argumentar als infants les nostres decisions per tal que ells aprenguin. Per exemple, si els barris ens plantejaven fer 4 dies de piscina, havíem d'argumentar que allò no era bo. Per tant, la postura que vam adoptar al final era la d'anar quadrant propostes conjuntament. Però, fins a arribar a aquella conclusió, va ser tot un procés de dubtes i debats. Finalment vam trobar la fórmula: vam crear la junta de barris, on hi havia 2 representants de cada barri, moni-

tors i fins i tot membres de l'equip de cuina. Aquesta junta es reunia diàriament després de sopar i posava en comú les propostes que havien sorgit a nivell de barris, i es decidia quines d'aquestes propostes es podien dur a terme considerant les possibilitats de què disposàvem.

La participació dels infants era voluntària? Tots van voler fer les coses d'aquella manera?

Home, no hi havia opció «d'escapar-se» (*riures*). No, de debò, no hi va haver problemes a aquest nivell. Vam canviar un parell de nens de barri per problemes de relació amb els companys que tenien.

Com s'escollien els representants de cada barri?

Es proposaven uns quants nens, els més motivats, i els seus companys els escollien com a representants. Al final els representants van coincidir en els grups dels mitjans i els grans. No hi va haver cap representant que fos del grup d'edat dels petits.

I després de Mindundi, què ha quedat?

L'any següent, el 2007, durant el curs vam intentar fer barris, però sense mantenir la divisió de colònies, sinó que en vam crear una de nova. Van sortir un altre cop quatre barris, però van passar dues coses que van fer que aquesta dinàmica de funcionament fos impossible de dur a terme. La primera era una sobrecàrrega d'activitats. Entre les activitats pròpies dels grups d'edat, les activitats extres (jornades, sortides puntuals, etc.) i les activitats dels barris, era impossible portar aquell ritme.

En segon lloc, el fet que no hi hagués una comunicació continuada durant el curs va provocar que es refredés el sentiment de pertinença al barri, així com la relació entre els components. Això va provocar que als nens més grans els fes mandra fer aquestes activitats. Tot i això, vam aconseguir dur a terme algunes activitats amb els barris, però la majoria d'elles estaven decidides pels monitors, i d'aquesta manera es perdia l'essència del projecte, la participació.

I a les colònies del 2007?

A les colònies de l'any 2007 es va voler repetir el mateix que a Mindundi, transformant la temàtica, ara ja no seria una ciutat, sinó una comunitat d'indis. Vam voler repetir exactament el model de l'any anterior sense tenir en compte la nova situació: com havien funcionat els barris durant el curs, el fet que ja no era una cosa nova i que la motivació de monitors i nens no era la mateixa.

L'any següent, al 2008, ens vam «donar canya» durant tot el curs perquè no tornés a passar el mateix que el 2007, és a dir, per no caure en el model tradicional de fer les coses. Els resultats van ser que els nens s'ho van passar d'allò més bé a les colònies, però els monitors vam patir un estrès total. El fet que el 2007 fos un any (participativament parlant) fluïx, va provocar que volguéssim fer tantes coses i tan bé que ens vam atabalar. Totes les estones que teníem havien de servir per a alguna cosa. No hi havien estones de convivència per jugar tranquil·lament amb els nens, ni estones lliures, sempre estàvem preparant quelcom. Vam pecar d'«hipermotivats» i vam generar tensió entre nosaltres i molt cansament físic i mental. Eren 24 hores de feina.

Però els infants no es responsabilitzaven de les coses que anàveu decidint entre tots?

Per al grup dels grans sí, era més fàcil. «Si decideu, ho feu vosaltres». En els grups dels petits ens passava que volíem que sortís tot tan bé que acabàvem fent-ho nosaltres. També pel compromís que hi havia amb la resta de l'esplai. Per tant, el monitor ocupava el lloc de l'infant perquè el resultat fos bo. Així, en les estones lliures estaven millorant les coses. No obstant això, vam valorar que era més important fer les coses tranquil·lament, encara que els resultats no fossin tan bons, que no acabar ofuscats tots plegats. I això, a la vegada, ens va fer reflexionar fins a on volíem arribar amb els infants.

Penseu que l'evolució del projecte Mindundi el 2007 i el 2008 té a veure amb la manera com s'ha fet el traspàs de l'experiència educativa?

Sí, encara que no solament això. El tema de la participació és un discurs i una pràctica que ens creiem molt, però que és difícil de transmetre; no hem sabut fer que els altres s'ho creguin i ho sentin com a seu. De vegades fa la sensació que hi ha tants valors, objectius transversals, temàtiques i coses a fer, que vas caminant, però no saps cap a on.

I també hi té a veure la composició de cada equip de monitores i monitors. Un projecte com el de Mindundi requereix que l'equip de monitors se'l senti molt seu. Aquell any l'equip que hi havia va crear unes colònies innovadores, diferents, i que eren allò que volien fer. Entre el 2006 i el 2007 es va produir un canvi en l'equip de monitors. En les dues colònies posteriors l'equip va intentar modificar el model tot aportant coses noves i corregint les que no havien funcionat, creant així un projecte propi.

I de cara al futur?

Pensem que mai no es tornarà al model tradicional, perquè la petja queda. Es deixarà més poder de decisió als nens i les nenes, que prenguin responsabilitats, etc. No obstant això, tampoc no tornarem a començar amb un full en blanc com el 2006, sinó amb uns punts de partida, unes activitats, un calendari ple. Així deixarem espais i temps de participació, però els combinarem amb espais i temps pautats pels educadors i les educadores. Això, vulguis no vulguis, dóna una seguretat que permet ser més creatiu i, per tant, tornar a fer i proposar coses. Així doncs, i per concloure, barrejarem coses del model antic i tradicional i de les noves formes de fer que hem après.

Doncs molta sort i moltes gràcies.

7.2 MLP



Casal de Joves de la Guineueta (Barcelona) Participació i col·laboració entre educació formal i no formal ⁷³

Us presentem l'experiència per fomentar la participació dels joves a l'IES Collserola del barri de la Guineueta. Aquesta experiència s'emmarca dins del projecte «Foment de la participació als centres de secundària», desenvolupat per l'Associació de Casals i Grups de Joves de Catalunya.

Ens sembla interessant aproximar-nos a aquesta experiència per veure dues coses. D'una banda, com treballen la participació, des d'una experiència concreta, els casals de l'associació. Del seu model i el seu plantejament de la participació hem parlat en aquesta publicació. Hem de recordar que els casals de joves s'obren com una via de continuïtat a la tasca educativa i política que desenvolupem als espais.

D'altra banda, volem aproximar-nos al marc de l'educació formal a través de la relació entre un centre de secundària, l'IES Collserola, i una associació, el Casal de Joves de la Guineueta. Aquesta relació ens dona informació sobre com ens podem complementar i coordinar, des de l'òptica de la participació, els agents educatius del món formal i no formal. Així, hem de situar els casals de joves com un dels elements que participen en el procés educatiu dels joves. Cal entendre els casals de joves dins d'aquesta xarxa de mitjans educatius. La seva especificitat, però, els permet donar resposta a necessitats que aquests mitjans no poden cobrir (actituds participatives i democràtiques, solidaritat, cooperació...).

73- La informació per elaborar aquest article ha estat extreta del document Foment de la participació als centres de secundària i d'entrevistes mantingudes amb la dinamitzadora del projecte i els joves i les joves participants.

Plantejament teòric ⁷⁴

El projecte de foment de la participació als centres de secundària pretén promoure la cultura participativa dels alumnes i les alumnes en els diferents àmbits de la seva vida, al centre escolar (on passen gran part del dia), però també fora del centre escolar. Es vol fomentar, d'una banda, la participació dels joves i les joves en la gestió dels centres, i, de l'altra, la participació mitjançant la mateixa pràctica dins del dia a dia de les aules i entorn del centre mitjançant el treball amb el moviment associatiu.

Les idees clau són les següents:

- La idea de procés: prioritzar el procés com quelcom ric i valuós en si mateix per sobre dels resultats finals.
- L'assumpció de responsabilitats: fomentar la participació de manera integral, no solament decidint, sinó també adquirint responsabilitats.
- La idea de corresponsabilitat entre totes les parts implicades en projectes socials, des de les administracions fins als joves que participen activament en el funcionament dels mateixos projectes.

D'altra banda, la figura de la dinamitzadora o el dinamitzador té com a objectiu principal potenciar la participació als IES. Per tal d'arribar-hi, cal que dugui a terme les següents tasques:

- Detectar i canalitzar les necessitats de participació dels alumnes del centre.
- Oferir suport a les iniciatives participatives.
- Connectar les diferents iniciatives participatives del centre amb la resta de la població.
- Donar suport a la dinamització cultural del centre.
- Treballar temes d'interès social: integració de joves, salut, immigració, tolerància, recuperació de la memòria històrica, etc.
- Dinamitzar les possibles associacions d'estudiants emergents o potenciar-ne la creació de noves en el cas que no existeixin.

74- És un extracte del projecte intern *Foment de la participació als centres de secundària*.

I, per fer aquestes funcions, la dinamitzadora o el dinamitzador pot fer servir les següents eines:

- L'observació i l'aproximació: permet la detecció de les necessitats, les preocupacions, les inquietuds i els interessos dels alumnes.
- La vinculació relacional: el contacte dels joves amb el/la dinamitzador ha d'estar fonamentat en la comunicació, per la qual cosa és vital el vincle que s'estableixi.
- No generar activitats pròpies: és imprescindible no generar una línia d'accions que no puguin ser assumides pels mateixos estudiants. És per això que centrem la nostra acció en la potenciació de les habilitats dels estudiants.
- Entrada a tutories: passar per les classes permet donar a conèixer el projecte i els seus objectius.
- Coordinacions: és fonamental mantenir reunions periòdiques amb l'equip directiu i el claustre del centre; també utilitzar el servei del Punt d'Informació Juvenil per reforçar l'actuació, ja que és un servei força important per a la divulgació d'informacions diverses i per a la motivació dels joves a participar en el projecte.

Alguns d'aquests elements els veurem reflectits en l'experiència concreta de la Guineueta, que passem a explicar tot seguit.

L'experiència de participació a l'IES Collserola

El primer pas va ser contactar i coordinar-se amb la directiva del centre. Se'ls va presentar el projecte i el van acceptar. De fet, segons valorava la Maria, dinamitzadora del projecte, l'ambient entre el professorat sempre ha estat favorable. A partir d'aquell moment, la coordinació i la intermediació entre el centre i el casal les va assumir la coordinadora d'extraescolars. Aquesta figura ha estat fonamental, sobretot perquè ha estat una persona molt motivada i receptiva a les propostes que s'han fet des del casal.

La primera presa de contacte amb l'alumnat va ser durant una tutoria en què es van trobar les dinamitzadores i els alumnes, sense la presència de cap membre de l'escola. Les dinamitzadores van exposar d'una manera molt propera quina era l'estructura de l'escola, una estructura vertical, i quina era la del casal, una

estructura horitzontal. El fet de visualitzar aquestes estructures i les seves diferències va engrescar molt els joves per treballar en el segon model. La Maria també valorava que era important la manera com es va parlar als joves, trencant els tòpics relacionats amb ells, com l'afirmació que els joves són «passotes», consumistes, etc. Així, el missatge que van rebre i van retenir va ser la possibilitat de poder ocupar el seu lloc a partir d'ells mateixos, veient les seves potencialitats, no les seves mancances. Des de l'Associació de Casals i Grups de Joves, la intervenció va dirigida a potenciar el jove o la jove que fa accions i propostes en funció dels interessos, les inquietuds, les motivacions que té. Per tant, fer que els joves siguin els protagonistes de la seva vida.

Un cop s'ha entrat en contacte amb els joves, els espais que s'han fet servir per relacionar-se amb ells han estat les tutories i els patis. Sobre la relació entre la dinamitzadora i els joves, la Maria ens comentava la importància de la relació personal i, sobretot, del fet de vigilar les dependències: la dependència que es pugui generar del grup respecte de la dinamitzadora, perquè el grup no «es pengi» d'ella, i de la dinamitzadora respecte del grup, perquè no eclipsi les potencialitats i les habilitats del grup.

Una vegada a la setmana, la dinamitzadora puja a l'institut. Es troba amb els joves a l'hora del pati i es reuneix amb un grup de cinc que s'han volgut constituir com a grup organitzat. Aquest grup s'ha autoanomenat Col·lectiu d'Estudiants del Collserola (CEC). És un grup de nois i noies, coneguts del barri o de l'institut, que han coincidit pel seu interès per fer coses per als estudiants dins de l'institut. La dinamitzadora recolza aquesta iniciativa i el procés que porta a formar i consolidar el grup. Malgrat tot, amb el temps, i un cop el grup estigui consolidat, la dinamitzadora haurà de desaparèixer. Això serà quan el grup assoleixi el seu major grau d'autonomia. I, perquè arribi aquest moment, el més important és que ells i elles, fora del temps de trobada amb la dinamitzadora, vagin fent les tasques que s'han proposat. Fins ara, amb més o menys regularitat, el grup les ha anat a complint. Per exemple, es coordinen, en reunions periòdiques amb la professora d'activitats extraescolars, per muntar activitats com la Diada de Sant Jordi, o bé passen per les classes fent difusió del que fan, recullen propostes en una bústia, s'han fet càrrec d'una sala que gestiona l'AMPA per a la realització de reunions pròpies,

per muntar un espai d'intercanvi de llibres, etc. Segons la Maria, s'ha de començar per petites coses, petites tasques que comporten petites responsabilitats. Per tant, hi ha hagut un procés progressiu de responsabilització i de decisió. En aquest sentit, es valora positivament la capacitat d'implicació i de decisió en totes les accions que es realitzen i en totes les fases d'aquestes accions.

Actualment, el grup encara està consolidant-se, però hi ha alguns riscos. Per exemple, algunes persones que estan en el col·lectiu acaben l'institut aquest any, i això suposa dubtes de cara a la seva continuïtat en el col·lectiu. Altres treballen i estudien a la vegada, i això comporta problemes de disponibilitat horària. Tanmateix, tothom vol continuar amb el grup al proper curs, així que una opció que planteja la dinamitzadora és donar-los un espai, o bé a l'institut fora de l'horari escolar, o bé al Casal de la Guineueta. La possibilitat del casal també contempla que el col·lectiu es fusioni amb altres grups de joves amb els quals tingui interessos comuns. D'altra banda, el mateix grup ha de treballar la captació de nous membres que regenerin i ampliïn el col·lectiu. Una iniciativa molt engrescadora en aquest sentit ha estat l'elaboració d'un CD de música amb l'explicació de què és el col·lectiu. La música del CD ha estat una selecció proposada pels mateixos alumnes de secundària, després d'un procés de recollida de propostes.

Finalment, incorporem les valoracions que ha fet el grup sobre el seu propi procés. Què millor per entendre què ha significat aquesta experiència que saber el que ha aportat als seus protagonistes segons ells mateixos!

A la pregunta «què penseu que heu guanyat a nivell personal sent membre del col·lectiu d'estudiants?», han respost el següent:

- Més responsabilitat i aprendre a redactar, fer un informe amb un nivell més culte.
- Saber organitzar-me millor, saber expressar-me millor a l'hora d'escriure, conèixer més gent d'aquest *mundillo* perquè m'ensenyin més coses que m'agradaria aprendre.
- Proposar i defensar idees perquè es portin a terme. També com millorar les actes.
- Responsabilitat.
- Responsabilitat, saber relacionar-me millor fent coses en grup, com organitzar activitats per a altres persones i preparar roses per a Sant Jordi, que em pensava que ja venien preparades.

Destaquem com a fets positius l'adquisició de responsabilitats i la millora de les capacitats expressives. També se'ls va preguntar per les «errades que havien comès», i van respondre:

- Ho deixem tot per a l'últim moment, tenim temps, però ho fem tot ràpid i l'últim dia.
- Som una mica dependents i hem d'aprendre a fer les coses per nosaltres mateixos sense necessitat que ens ajudin.⁷⁵
- La gent que no ve a les reunions després no pregunta els temes que hem tractat.
- No ens hem implicat prou perquè les activitats que hem fet sortissin tan bé com ho desitjàvem.

75- Això recorda l'avertiment que feia la dinamitzadora de no generar dependències.

Finalment, a la pregunta «què milloraríeu?», han contestat:

- Tenir un calendari on puguem prendre nota de les tasques i les activitats que hem de fer per organitzar-nos millor i no deixar-ho tot per a l'últim dia.
- Millorar els nostres coneixements per ser autosuficients i per realitzar qualsevol activitat o treball.
- Quan es falta a una reunió, llegir l'acta escrita de la reunió a la qual no has assistit.
- Si hi ha algun dubte o problema a l'hora d'organitzar qualsevol activitat, preguntar o demanar ajuda, assegurant-te que les coses surten bé.



Acció Escolta **Un model propi de participació** ⁷⁶

Acció Escolta es defineix com una organització democràtica, ja que disposa d'una estructura que preveu la participació dels seus membres en la decisió de les línies estructurals de compromís i en l'elecció dels responsables. Estem acostumats a la concepció democràtica establerta per la societat a la qual pertanyem, basada en l'exercici del sufragi. Així mateix, la participació democràtica no implica només exercir el dret a vot, sinó que suposa assumir responsabilitats per tirar endavant la societat.

76- Aquest article ha estat elaborat per l'oficina tècnica d'Acció Escolta.

Acció Escolta de Catalunya disposa dels següents espais de participació i decisió:

- El Congrés, de caràcter triennal, on participen tots els membres de l'associació majors d'edat per definir l'estratègia educativa.
- L'Assemblea Nacional, de caràcter anual, on es decideixen les línies generals que cal desenvolupar al llarg del curs. Hi participen tots els membres de l'associació majors d'edat.
- El Consell Nacional, òrgan de seguiment de la Junta, els àmbits i els equips de treball. Formen part del Consell la Junta Permanent, els equips associatius i els equips de coordinació dels agrupaments.
- I, finalment, la Junta Permanent, l'òrgan de govern, gestió i representació, format per presidència, vicepresidència, secretaria general i caps d'àmbit (pedagògic, territorial, relacions exteriors i gestió).

D'altra banda, els espais de participació i intercanvi de l'associació són:

- La Samfaina, trobada anual que acull tots els equips associatius i els equips de coordinació dels agrupaments.
- Les Branques, espai que acull tots els responsables de les diferents unitats dels agrupaments escoltes en diverses trobades al llarg del curs.
- I les Vegueries, espai que acull tots els equips de coordinació dels agrupaments escoltes.

Els *agrupaments escoltes* són les entitats de base de l'organització escolta i el lloc on l'infant i el jove realitza la seva acció educativa, el seu marc de referència. Pretén ser una aportació a l'educació per a la convivència. Els infants i els joves són el centre de la proposta. És un espai de socialització on tenen l'oportunitat de ser i sentir-se protagonistes del seu temps lliure; on experimenten els avantatges de la cooperació entre persones. És el marc d'expressió de les capacitats i les sensibilitats de cadascun, l'aprenentatge del diàleg i del respecte.

La manera com s'organitza l'agrupament té una gran importància, ja que permet als infants i als adults que hi puguin partici-

par plenament i, alhora, és coherent amb dos principis bàsics: el democràtic i el de la responsabilitat personal. S'ofereixen canals definits de participació en la presa de decisions i una delimitació clara de responsabilitats.

Acció Escolta la formen 17 agrupaments escoltes que segueixen un mateix sistema de funcionament i que disposen d'espais mitjançant els quals articulen la participació a diferents nivells. Si partim dels espais organitzatius de l'associació que hem definit, trobem una estructura similar, compartida per tots i cada un dels agrupaments (uns òrgans de govern concrets i estables i una distribució de petits grups). Tot i així, cada agrupament té unes característiques que el diferencien dels altres. D'aquesta manera mantenen la pròpia personalitat en l'aplicació del mateix mètode escolta.

L'estructura organitzativa dels agrupaments escoltes està formada per:

- El Consell d'Agrupament, del qual forma part l'equip de coordinació de l'agrupament.
- Els *kraals* d'unitat, els caps responsables de cada grup d'edat.

També les unitats d'infants i joves estan estructurades en petits grups: llodrigueres, sisenes, patrulles/tripulació, equips/flotes i les colles. I tenen els propis espais de decisió i participació com les assemblees i els consells.

El **Consell d'Agrupament** és l'òrgan directiu de l'agrupament escolta. Està format per l'equip de coordinació, els kraals (caps de cada unitat), l'administrador i el secretari. En el mateix Consell hi pot haver caps alliberats (aquells caps que, sense formar part de cap *kraal* en concret recolzen el bon funcionament de les unitats i de l'agrupament en general). El Consell d'Agrupament es reuneix periòdicament i determina les activitats que es realitzaran per a la consecució dels objectius previstos. En qualsevol tipus d'activitat es fa un procés sistemàtic per poder dur a terme un seguiment pedagògic correcte: presentació i elecció de propostes, preparació en un temps adequat segons l'activitat, realització de l'activitat (control del seu desenvolupament) i valoració de l'activitat i els objectius preestablerts.

L'equip de coordinació ha de ser major d'edat, ha d'haver estat proposat pel Consell d'Agrupament i ratificat per l'Assemblea d'Agrupament. L'equip coordinador està format pel coordinador i l'adjunt d'agrupament. Aquest equip ha de ser conscient de la importància del seu paper i la responsabilitat adquirida, de la línia pedagògica i ideològica de l'agrupament, així com del seu funcionament i la seva realitat.

Els *kraals* són els equips de treball que constitueixen l'equip pedagògic de les unitats, és a dir, els caps de cada grup d'edat. Els components del kraal són els encarregats d'aplicar el programa educatiu, la normativa i els plans estratègics de l'agrupament, de controlar-ne l'activitat i d'assegurar-ne la progressió. El kraal ha de saber repartir molt bé les tasques entre els diferents caps i ha de ser conscient de la responsabilitat que té. Pot prendre decisions referents a la seva unitat. Ha de tenir una inquietud pedagògica, crear un programa de dinamització per a la unitat, programacions per trimestres on siguin exposats els objectius plantejats, i elaborar posteriorment les memòries de les programacions valorant la consecució o no dels objectius marcats. També cal que el kraal mantingui una bona relació amb les famílies, sent conscient que la millor manera de participar en l'educació dels infants i els joves és col·laborant amb elles.

Les **unitats** constitueixen l'essència de l'organització bàsica de l'agrupament. Aquest agrupament està subdividit en cinc unitats en funció de l'edat dels infants i els joves. La unitat és aquell espai on el nen/a podrà desenvolupar-se, compartir i aprendre amb el seu grup d'iguals. La subdivisió del grup en unitats fa que es puguin treballar moltes actituds i molts valors com, per exemple, la participació, la responsabilitat, el compromís, el respecte... que serien més difícils de treballar en grup no subdividit. Evidentment, la capacitat d'atenció i de resposta i els mecanismes d'aprenentatge seran molt diferents segons l'edat i l'entorn de cada infant o jove. És per això que establim les diverses unitats. Cada unitat aplica el mètode escolta que correspon al grup d'edat que hem definit. Aquesta metodologia se sustenta en una ambientació i unes eines d'identificació que seran elements clau per integrar espais de participació i perquè els infants i els joves formin part del projecte educatiu de l'escoltisme. Els grups d'edat són:

Castors (6 - 9 anys): la seva ambientació és «Els petits amics del bosc». Els grups d'edat es diuen famílies de castors. L'activitat del trimestre és el dic. Els espais de participació i decisió són: les famílies, l'assemblea de presa, el rodaveu de la colònia, la vetllada de «compartir».

Llops (9 - 12 anys): la seva ambientació és «El llibre de les terres verges». Els petits grups d'edat es diuen sisenes. L'activitat del trimestre és la cacera. Els espais de participació i decisió són: la sisena, el consell d'Akela, el consell de roca, l'assemblea de cacera, el rodaveu de manada, la vetllada de «la flor roja».

Raiers/Mariners (12 - 15 anys): no hi ha ambientació fantàstica. Els petits grups d'edat es diuen patrulles o tripulacions. L'activitat del trimestre és l'aventura. Els espais de participació i decisió són: la patrulla/tripulació, el consell de patrulla/tripulació, el consell de raiers/mariners, l'assemblea de secció/assemblea de mariners, el rodaveu de la secció/consell de coberta, la vetllada de «ràpids»/consell de mar.

Pioners (15 - 18 anys): No hi ha ambientació fantàstica. Es treballa a través de comissions que varien en funció del projecte. L'activitat del trimestre és l'empresa. Els espais de participació, decisió i gestió són: el consell de pioners, l'assemblea d'unitat/assemblea víkinga, les comissions, el rodaveu de la unitat/consell d'Odín, la vetllada de «Simas»/consell de Wallhala. Apareix l'autogestió, la tècnica del projecte.

Ròvers (18 - 20 anys): No hi ha ambientació fantàstica. Els petits grups d'edat es diuen clan. L'activitat del trimestre o del curs és el projecte. Els espais de participació, decisió i gestió són l'assemblea del clan, els clans, les comissions, el rodaveu del clan, la vetllada de «deserts». Apareix el fòrum Ròver, espai de participació dels joves de tots els agrupaments per plantejar projectes conjunts.

Així doncs, tenir un coneixement real de com es treballa amb els petits grups, com es planteja l'elecció d'una activitat trimestral, quina eina o quin procés utilitza cada unitat de cada agrupament per materialitzar els objectius que es proposa, com es fan els processos per escollir els representants de cada un dels grups d'edat i

altres aspectes semblants ens permetran dissenyar plans de participació més reals al projecte de cada agrupament escolta.

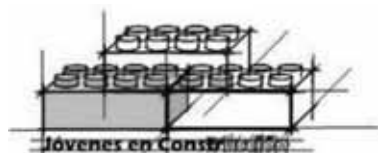
Des d'Acció Escolta entenem que la participació infantil i juvenil és un procés gradual d'aprenentatge, que passa per diferents etapes, mitjançant el qual els nens i les nenes comparteixen decisions que afecten tant la vida pròpia de la unitat com la de l'agrupament i de la comunitat o el barri en què viuen, que alhora és el marc on es desenvolupen com a ciutadans.

La participació infantil i juvenil és un mitjà, no una finalitat, per la qual els nens i els joves aconsegueixen un desenvolupament potencial adreçat a la transformació del seu entorn i, per tant, a la comunitat més pròxima, que es convertirà en un dels beneficiaris directes de l'exercici d'aquesta pràctica. Així doncs, la posada en marxa dels diferents mecanismes per involucrar els nens i els joves en els diferents processos adaptats a ells és la base d'una futura participació social coherent i motivada que implica:

1. Escoltar els infants i els joves donant-los l'espai per articular les seves preocupacions, tenint en compte la seva maduresa i la seva capacitat.
2. Capacitar-los perquè prenguin part en la planificació, la realització i l'avaluació de les activitats.
3. Involucrar-los en la presa de decisions en l'Agrupament Escolta.

La participació infantil no és un mitjà per aconseguir una major eficiència, és un dret, un repte.

7.3. La participació en l'àmbit internacional



Associació Jóvenes en Construcción (Argentina)
La participació en un context desafavorit⁷⁷

Qui són Jóvenes en Construcción⁷⁸

Jóvenes en Construcción és una organització de joves que treballa amb infants i amb joves, i per a infants i joves. Va néixer a Morón, una ciutat propera a Buenos Aires, a principis de l'any 2001. Jóvenes en Construcción ha estat el resultat de l'aplegament de diversos militants de diferents organitzacions socials que buscaven formar una organització que apostés per l'educació com a eina emancipadora del poble. L'educació és concebuda com un acte polític i revolucionari, com una acció dinàmica i transformadora que genera consciència social i pensament crític.

Jóvenes en Construcción educa amb el joc per la promoció integral de la ciutadania activa, particularment amb infants i joves, en un espai de llibertat que fomenti l'autonomia de cada persona i el treball cooperatiu de tots.

Vinculació amb Esplac

Des de l'any 2004 manté relacions fluides amb Esplac. Tot va començar en el Festival de la Joventut, celebrat a Barcelona l'any 2004, on es van conèixer persones de totes dues organitzacions. Segons ens comentava la Paula,

77- Aquest article ha estat fruit d'una entrevista mantinguda amb Paula Orsini. L'entrevista ha estat revisada per l'equip d'educadors de Jóvenes en Construcción. Paula Orsini ha estat membre fundadora de l'associació. Va integrar el primer equip d'educadors del Centre «20 de Junio» i també va ocupar el càrrec de directora executiva de l'organització entre el 2006 i el 2008.

78- El vídeo de presentació de l'entitat el podeu trobar a <http://centrosenconstruccioneducativa.blogspot.com/> i <http://www.enconstruccion.org.ar/>

hubo un primer intercambio de material. Nos llevamos el Ideari del MLP, el Projecte educatiu i otro, La revolució amb passamuntanyes. Fue muy positivo para conocer un poco la actividad de los esplais, sus valores, como se practican. Viendo la experiencia de los esplais, pensamos por qué no tener algun centro de trabajo constante, sobre el territorio, en que se trabaje con los niños y niñas todas las semanas. Es allá cuando arrancan los centros.

Després, les visites de membres d'Esplac a l'Argentina i de membres de Jóvenes en Construcción a Catalunya s'han anat succeint any rere any. En aquest sentit, cal destacar la celebració d'un *Getting Global*⁷⁹ a Buenos Aires el desembre del 2007 i la participació, l'estiu de l'any 2008, de cinc educadores i educadors de Jóvenes en els cursos de monitores i monitors i directores i directors de lleure que organitza cada estiu l'Escola Lliure el Sol. La participació en els cursos de monitores i monitors va comportar la participació en diferents campaments de diferents esplais.

L'entorn on treballen i els centres

El municipi on treballen Jóvenes en Construcción és Morón. És un municipi de la conurbanització de Buenos Aires. No és dels més pobres, però els barris amb els quals treballen són barris amb molta vulnerabilitat social.

Jóvenes en Construcción treballen a dos centres que no són propis; el que és propi és la seva proposta educativa. La proposta s'adapta al lloc on els infants viuen. Com comentava la Paula, «arribem a un lloc, i, durant el temps en què estem en el lloc, els nois saben que hi ha altres normes, hi ha altres possibilitats, i es constitueix un lloc diferent».

Aquests dos centres, el Centro en Construcción 20 de Junio i el Centro en Construcción Ibáñez, estan ubicats a barris diferents de Morón i vinculats a menjadors populars d'aquests barris. Els centres s'anomenen «centres en construcció» per jugar amb el nom de Jóvenes en Construcción. Per què estan vinculats als menjadors populars ens ho aclareix la Paula en el següent comentari:

79- Fins ara a Esplac hem participat en dos projectes en els que Getting Global era el centre d'interès: un seminari d'intercanvi d'experiències a Estònia i un curs a Argentina fet pel Consell Nacional de la Joventut de Catalunya. La idea és reflexionar sobre com les nostres pràctiques i experiències en l'àmbit local tenen conseqüències en l'àmbit mundial, i viceversa.

Cuando salen de la escuela no van a comer a su casa, sino que van a comer al comedor. Van a comer al comedor porque a veces no hay de comer en sus casas. Los sábados nosotros vamos a ese espacio que durante la semana los chicos usan como comedor. Los chicos van el sábado y saben que no es un comedor, sino un centro en construcción educativa. Allí nos encontramos y hacemos las actividades que planeamos.

Els infants

El perfil dels infants amb els quals treballen és de noies i nois de famílies disfuncionals amb molts problemes de pobresa. La Paula ens deia:

La pobreza es muy limitante, para muchas cosas. Los chicos con los que trabajamos nunca han elegido qué comer. Ellos llegan al comedor y comen lo que hay en el comedor. No pueden decir «hoy quisiera comer...». Eso no existe. Entonces, para nosotros eso es un aprendizaje de «bueno, esto es así, pero puede ser diferente». A veces, que ellos sientan que pueden tener opciones y que pueden elegir es muy difícil porque no es una práctica cotidiana en su vida. No eligen la ropa que compran, porque es la de sus hermanos o se la donan, no eligen lo que comen. Entonces, en las actividades más rutinarias, más pequeñas, hay que empezar a inculcar hábitos que otros chicos ya tienen muy incluidos.

El desafío es ver cómo esos límites que tienen no sean límites en el sentido de algo que trunque y no puedas pasar, sino que sean límites que te permitan ver que existen otras cosas dentro y fuera del barrio, que es posible hacer y construir cosas diferentes a las que conocen.

Formalment, la seva proposta pedagògica és per a infants entre 7 i 18 anys, encara que les circumstàncies en què viuen aquests infants fa que s'adoptin fórmules obertes. Per exemple:

La situación que se dio en 20 de Junio es que muchos de los chicos, durante los sábados (y durante todos los días de la semana), están a cargo de los hermanos menores, porque los padres trabajan, o porque se les asigna igual esa tarea. Entonces, si no venían con los hermanos menores, no podían venir a la actividad. Así que se empezó a armar un

grupo de chicos de 4 a 6 años, y una decisión de los monitores de 20 de Junio fue constituir un grupo de trabajo con esos chicos para hacer algo, porque si no, estaban colgados a los hermanos .

Entonces se hizo, solamente en ese centro, un grupo de trabajo con los peques. Ésa ha sido una manera de adaptarse, de responder a una necesidad que tenían en ese lugar.

D'altra banda, la Paula ens comentava que, de vegades, els infants eren molt escèptics davant les propostes de treball de gent de fora del barri, i que per això era molt important el treball constant i compromès amb aquests infants.

Los chicos están muy acostumbrados a vivir en barrios donde llega gente cada dos por tres que les promete o les dice cosas... y ellos son súper estrictos en el compromiso que exigen a los educadores. Si tú vas siempre y un sábado o dos no vas, después se te hace cuesta arriba remontar el vínculo, te lo cobran, te lo hacen notar. Valoran mucho eso. Te dicen; «Bueno, tú nos dices esto y luego no lo vas a hacer, porque todo el mundo viene acá, nos promete y luego se van».

Por eso digo, nosotros necesitamos pensar mucho en la idea de proceso. Porque a veces las cuestiones más mínimas cuestan mucho más tiempo construirlas. Recién ahora, por ejemplo, en el centro 20 de Junio, después de 2 o 3 años de trabajo, los chicos ya han hecho una rutina de trabajo de centro. No una rutina en el mal sentido, sino que ya saben que vamos a estar, que vamos a hacer algunas excursiones, que haremos una fiesta a fin de año y que no nos vamos a ver en la vacaciones, pero que el próximo año vamos a volver. Eso les da una previsibilidad que en otros órdenes de su vida no está. Parecen cosas pequeñas, pero son cosas importantes.

Els educadors

Pel que fa a les educadores i els educadors, són un grup bastant heterogeni format bàsicament per professionals i estudiants. La Paula ens comentava:

La mayoría fuimos de pequeños a campamentos, a colonias, con los Scouts. Luego, con la adolescencia rompimos con el movimiento Scout por algunas diferencias. A partir de allí empezamos, no directamente con los centros, sino que armamos un grupo de trabajo de jóvenes y hacíamos cosas libremente, lo que queríamos. Por ejemplo, el gobierno montaba el primer festival sobre derechos de los jóvenes, entonces nosotros armábamos el programa y lo llevábamos adelante, todo voluntario.

Tenemos una ideología de izquierdas, o progresista, esta idea de que la gente tiene sus derechos y que tiene que saberlos y llevarlos adelante. Para nosotros ha sido muy importante salir de las asociaciones anteriores para fundar una nueva. Y lo que siempre tratamos es fundar una nueva organización, lo más plural, lo más democrática, lo más participativa posible.

D'altra banda,

los educadores, además de hacer el trabajo cada sábado, terminan pagando ellos muchas de las actividades. Conseguir recursos es difícil porque además, en Argentina, la manera de trabajo entre el espacio de educación no formal y el Estado no está para nada desarrollado.

Per tant, trobem un perfil d'educadora i educador amb un nivell de formació universitari i/o professional, que duu a terme la seva tasca per vocació i voluntàriament, i amb un pensament polític d'esquerres i progressista.

La relació entre ells: què fan?

Pel que fa a la seva *activitat quotidiana*, la Paula ens la descriu de la següent manera:

Llega el sábado, aproximadamente a las 14:30 de la tarde. Vamos a buscar a los chicos a las casas (de paso aprovechamos para que los padres nos vean, porque a veces tienen un poco de desconfianza). Venimos con los chicos. Cuando llegamos al comedor hacemos una apertura con todos los grupos en común; hacemos algún juego, alguna canción, luego se separan, cada uno se va a trabajar la actividad que planificó, y luego a las seis nos juntamos otra vez en el comedor, merendamos,

hacemos un cierre y, después, los monitores acompañan a los chicos a las casas. Ése es un momento importante de la actividad porque vas con el chico, te cuenta qué le ha parecido, es un buen momento de intercambio. Es un momento ritual que forma parte de las actividades.

En aquesta descripció hi ha dues coses interessants. D'una banda, la proximitat de les monitores i els monitors amb l'entorn de l'infant pel mateix fet d'anar a recollir-los i deixar-los a casa seva (i la conseqüent relació amb la família). De l'altra, els rituals d'inici i acabament de les activitats, que serveixen per consolidar l'espai de construcció educativa. És curiós observar, per la seva espontaneïtat i la seva informalitat, com les educadores i els educadors aprofiten el camí de tornada a casa dels infants per fer l'avaluació de la tarda.

Respecte a la manera com es *distribueixen* les tasques de cara a muntar i realitzar les activitats, la Paula ens va respondre:

La idea es que el grupo de educadores faciliten que los chicos puedan hacer cosas. Entonces, si los chicos no quieren hacer cosas, las cosas no se hacen. Se trata de no imponer y de pensar diversas alternativas para proponer. Uno lleva la iniciativa como educador, pero lo que intentamos priorizar es que el chico tenga iniciativa de qué es lo que quiere hacer, lo que le gusta hacer. Entonces, normalmente, cuando arrancamos un ciclo de programa de actividades, la primera parte tiene que ver con esto de que los chicos digan qué es lo que quieren hacer. Generalmente, se hace a través de algunos juegos democráticos, alguna dinámica.

No obstant això, la Paula ens assenyalava algunes *dificultats* respecte a la motivació dels infants. Aquesta dificultat està relacionada amb el que ens deia abans sobre la limitació de la pobresa:

Nosotros cuando llegamos estábamos trabajando con un grupo de unos 10 chicos que tenían entre 10 y 12 años, y era muy difícil que ellos propusiesen cosas para hacer.

Hicimos un juego muy sobre la marcha que consistía en que nos dijeren qué querían hacer que no fuese jugar a la pelota, ir al ciber o nada. Y se quedaron mudos. Pero, ¿cuál fue la respuesta que salió? Salir a cartonear. Salir a cartonear suelen hacerlo, no tanto durante la época de estudio,

sino en las vacaciones. Salen con un carrito y juntan cartones y botellas y luego las venden. Muchos padres de ellos trabajan haciendo esa actividad. Hay mucho esta idea de «mi padre fue cartonero, yo seré cartonero».

Lo que empezamos a ver era que también, por el contexto de pobreza y muchas limitaciones en las que crecen los chicos y las chicas, tenían muy pocos recursos como para saber qué es lo que les gustaba hacer. Quizás no tuvieron la oportunidad de tocar un instrumento o, algunos de ellos, nunca salieron de Morón, que es un área muy chica, como cosas muy básicas.

Entonces hubo un primer tiempo de trabajo en que la idea fue llevarles recursos, mostrarles cosas. Nuestro trabajo tiene que ver mucho con esto, con bombardear con distintas cosas para hacer. Y luego, entre esas cosas, eligen.

És interessant observar com el medi condiciona els infants i com el treball educatiu vol transformar la vivència que els infants tenen del seu medi per poder transformar-lo.

Conclusions

Per concloure, volem retenir quatre idees de l'experiència de Joves en Construcción. La primera és la idea de *compromís* amb el projecte i amb els infants. Aquest compromís respon a una alta consciència política de la seva tasca educativa. Recordem que Joves en Construcción han definit l'educació com a acte polític i revolucionari, com a acció dinàmica i transformadora que genera consciència social i pensament crític.

La segona idea és la de *procés*, i està relacionada amb la idea de compromís. Precisament, per construir el vincle educatiu, per generar confiança entre les educadores i els educadors i els infants fa falta temps, perseverança, i això requereix un compromís personal i col·lectiu amb la tasca que s'ha de dur a terme.

Aquesta idea de procés ens porta a la tercera idea que volem subratllar, la *proximitat* en la relació educativa. A més de temps, cal,

per generar el vincle educatiu, que les relacions entre educadores, educadors i infants siguin pròximes, és a dir, que hi hagi transparència entre els uns i els altres.

La quarta i última idea té a veure amb el *treball per l'autonomia i el treball cooperatiu*. Tots dos principis els hem vist en les concepcions de la participació al llarg d'aquesta publicació i tenen a veure amb la dimensió individual i col·lectiva de la participació infantil.

Per tant, l'objectiu últim de l'acció educativa, de la participació infantil com a camí educatiu, és fer persones lliures, en tant que autònomes, i solidàries, en tant que estan educades per a la vida en comunitat.



Arciragazzi Vicenza (Itàlia) **Un model d'associacionisme educatiu diferent** ⁸⁰

Durant el passat any 2008, dues persones d'Arciragazzi Vicenza, ⁸¹ la Silvia i el Filippo, van estar treballant voluntàriament amb dos espais de la nostra entitat. Vam aprofitar aquella avinentesa per entrevistar-los i saber més sobre la participació infantil, en aquest cas des del punt de vista d'una entitat internacional. Tota la informació d'aquest petit article s'ha extret d'aquelles entrevistes i del material del web.

Qui són?

Arciragazzi és una associació educativa fundada l'any 1981 que treballa a tot Itàlia amb l'objectiu de valorar i consolidar el protagonisme social de la infància. És present i activa a Vicenza des

80- Aquest article ha estat fruit de l'entrevista realitzada a Silvia Nordin i Filippo Roncada, voluntaris d'Arciragazzi Vicenza i també voluntaris a Espalac.

81- Per tenir-ne més informació, consulteu: <http://www.arciragazzivi.it/>

de l'octubre del 1996. Agrupa una vintena d'animadores i animadors que comparteixen una metodologia basada en el llenguatge del joc, reconegut com l'estímul més natural per a la participació dels infants i el pont natural de comunicació entre filles/ fills i mares/pares.

Els centres educatius d'Arci distribuïts per les ciutats i els pobles italians s'anomenen *circoli*⁸². Malgrat que hi ha una organització a nivell nacional, els *circoli* funcionen de manera molt autònoma, i per això tot el que ens van comentar la Silvia i el Filippo respon a la realitat del *circolo* de Vicenza.

Qui en forma part?

Respecte a l'organització nacional, hi ha tres moments en què tots els *circoli* d'Itàlia es troben per discutir les línies que l'associació ha de seguir: l'Assemblea de les Bases, el Congrés Nacional i el Camp Nacional. Hi participen de manera activa totes les sòcies i els socis d'Arci sense distinció d'edat. A nivell de Vicenza, el *circolo* està format per un equip directiu escollit per l'assemblea. No obstant això, la Silvia ens advertia:

Siempre son pocas las personas que se proponen para asumir roles, porque se sabe que requiere una entrega y compromisos fuertes durante todo el año [...]. Quien forma parte de la directiva es adulto, con familia y con trabajo, que puede organizarse el año. El año pasado un joven de 19 años lo intentó pero no pudo. Se le hizo demasiado... Como muchos somos estudiantes, con mil cosas...

La resta de les persones que formen part del *circolo*, a banda dels directius, són voluntàries i voluntaris socis d'Arci. Com que tothom és voluntari soci, no hi ha límits d'edat per participar. D'altra banda, les voluntàries i els voluntaris socis són de dos tipus: els voluntaris socis que fan la seva tasca per iniciativa pròpia i els voluntaris socis que han arribat al *circolo* a partir del Servei Civil Nacional. En tots dos casos, les activitats que duen a terme són retribuïdes. Sobre les voluntàries i els voluntaris que ho fan per iniciativa pròpia, la Silvia ens comentava:

82- *Circoli* és el plural de *circolo*.

Cobran, pero cobran muy poco. Haces una animación de tres horas y te quedas 30 euros, y 20 para la asociación. Es como una motivación por un lado económica, porque sabemos que tenemos de 20 a 25 años y que necesitamos el dinero. Es una manera de hacer las cosas. No creo que se pueda hacer todo voluntario, necesitas cobrar algo. Y en Arci tenemos actores, malabares, payasos, todos profesionales.

Per contra, els voluntaris provinents del Servei Civil fan tasques més vinculades a l'administració i l'organització del centre i cobren un sou fix al mes.

Compromís amb l'entitat

D'altra banda, sobre el compromís dels voluntaris, el Filippo ens deia:

No es como Esplac, en que cada monitor se compromete para un año. En Arci el compromiso es por proyecto, para cada actividad. Los proyectos, la mayoría de las veces son escritos por los monitores, que son voluntarios, de 17, 18... Quien se anima y tiene una idea puede llevarla adelante, pero no es una participación continua. Después están los del Servicio Civil que están todo el año.

Aprofundint una mica més en la qüestió de la decisió i els projectes, la Silvia ens deia;

Los niños, en los campamentos, donde se convive diariamente, ellos tienen posibilidad de decidir. Pero me parece que siempre son los animadores los que deciden. Y después, los que tienen 15-16 años, pues quien sigue en la asociación empieza a saber de proyectos, a ayudar...

Així, veiem tres coses que també hem vist en aquest volum de «L'esmolet». D'una banda, la figura de l'animador i animadora (l'equivalent dels nostres monitors i monitores) continua sent la principal en la decisió; d'altra banda, la participació en les decisions és gradual, a mesura que els infants es van fent grans; a l'últim, els campaments i les sortides es perfilen com l'escenari més participatiu.

La Silvia complementava aquesta visió del compromís descrivint la realitat del *circolo* de Vicenza com un lloc

en el que las personas se juntan y crean relaciones interpersonales muy fuertes. Se intercambian pensamientos e ideas sobre temáticas, y también con los niños es lo mismo. Haciendo diferentes proyectos encuentras diferentes situaciones, y creo que el conocimiento es más profundo.

Metodologia

Pel que fa a la metodologia, com hem vist al principi, es basa en el joc. La Silvia confirmava aquest plantejament:

Nuestra metodología es el juego, la participación activa, la libertad de expresión. Se intenta que las cosas salgan de los niños desde la animación más simple.

Cal recordar que al nostre *Projecte educatiu* també hem parlat del joc, encara que l'hem definit com a eina educativa⁸³. Així mateix, l'associació d'Arco Vicenza projecta les activitats

como nuevos espacios para jugar y aprender, confrontarse con los otros y encontrarse con las amigas y amigos. Constituyen una oportunidad de crecimiento individual dentro del grupo, compartiendo el deseo de ser protagonistas de las decisiones que les afectan, poniendo a prueba su autonomía. Las actividades son también una oportunidad para la formación. Los niños pueden participar activamente en la gestión y planificación de actividades, así como aprender cosas nuevas de los miembros con más experiencia en el campo de la animación.

Aquest enfocament de les activitats posa en relleu aspectes que nosaltres hem vist al llarg d'aquest volum, com la relació de l'individu amb el grup i, a través del grup, amb si mateix, i el treball per l'autonomia individual que passa per la participació activa en les diferents etapes de l'activitat.

83- Hem definit eina educativa «com aquell instrument que fan servir els artesans per treballar. Si apliquem aquest principi al món dels esplais, les eines seran tots aquells instruments i recursos que ens permetran tirar endavant la nostra tasca educativa. [...] Per treure el màxim rendiment de les eines, cal tenir-ne un bon coneixement. En aquest sentit, la formació continuada ens pot donar un cop de mà. Així mateix, la iniciativa, la imaginació i la valentia per innovar han de ser una constant a la intervenció educativa» (Esplais Catalans, 2002: 93)

El Filippo i la Silvia destacaven dues activitats importants que es fan al *circolo* en relació amb la participació dels infants. La primera i principal era la «Città dei Bambini», que es desenvolupa durant la Festa del Medi Ambient.

Es una fiesta organizada por ONG de toda la ciudad, todo relacionado con los temas sociales. Arci tiene la ciudad de los niños, con talleres. Es un parque donde hay tiendas, y cada tienda es un taller, una tipología de trabajo. Cada niño tiene que hacerse el carné de identidad, tienen que organizarse, trabajar para tener un papelito, para comer el yogurt, el zumo... Los padres no pueden entrar. Después está el ayuntamiento, donde van a reclamar cosas, hay otro espacio donde van a comprar la merienda...

L'altra activitat, que de fet és un servei, és el Ludobús. El Filippo ens explicava que és una furgoneta plena de jocs que va per places, carrers, escoles de diferents municipis, organitzant jornades de joc, fent tallers de vàries coses.

Conclusió: la importància de la participació

Finalment, la Silvia i el Filippo ens parlaven que actualment té lloc un procés de conscienciació sobre la importància de la participació dels infants en les coses que els afecten. I en aquest procés és molt important la col·laboració de totes i tots. Tal com deia la Silvia:

Es un proceso en construcción, y sería bueno que las instituciones de educación formal colaboraran con las del ámbito informal, con las familias, con todos los actores de la sociedad, para que este proceso se empiece de verdad, desde niños, a participar, porque todavía no lo hemos alcanzado.

7.4 Escola formal i administració pública

Escola de primària Nabí (Barcelona)

Un exemple de participació a l'educació formal⁸⁴

L'Escola Nabí inicia la seva tasca educativa l'any 1972 a la zona de Vallvidrera. Nabí s'inicia com a escola privada, sense ànim de lucre, en règim de cooperativa de treballadors. Després de moltes gestions i reivindicacions, l'any 1988 Nabí passa a ser centre escolar públic de la Generalitat de Catalunya en virtut de la Llei CEPEPC (Col·lectiu d'Escoles per a l'Escola Pública Catalana). D'aquesta manera Nabí esdevé escola pública. A l'actualitat hi ha uns 225 alumnes, de P3 fins a 6è de primària.

El projecte educatiu de l'Escola Nabí s'inspira en la pedagogia de Célestin Freinet⁸⁵. Entenen l'educació com la formació integral de la persona, com un acte global de desenvolupament d'aquesta persona tenint en compte els aspectes intel·lectuals, emocionals i socials. Procuren treballar de forma globalitzadora, interrelacionant els conceptes de diferents matèries, no afavorint l'acumulació de coneixements, sinó prioritzant els mitjans a fi que els infants desenvolupin capacitats per adquirir els coneixements per si mateixos i poder utilitzar-los en el moment necessari.

84-Tota la informació d'aquest article s'ha extret dels documents «Acollida de professorat nou» i «Reflexió de pràctica educativa a l'escola Nabí. Resum del treball fet durant els cursos 02/03, 03/04, 04/05», i de la seva pàgina web: <http://phobos.xtec.cat/ceip-nabi/>. L'article ha estat revisat pel mateix equip de professors del centre.

85- Célestin Freinet (1896-1966) fou un pedagog francès. Va concebre una pedagogia original, basada en tècniques innovadores per a l'expressió lliure dels infants: producció de textos lliures, dibuix lliure, impressió i periodisme escolar, enquestes i conferències, pla de treball, individualització de la feina, tallers d'expressió-creació, correspondència entre escoles, educació corporal, reunions cooperatives... Va experimentar la seva concepció pedagògica mitjançant la fundació d'una escola a Vence (França). Els conceptes clau del seu pensament són els següents:

- Pedagogia del treball: l'alumnat ha de ser encoratjat a aprendre tot creant productes i proveint serveis.
- Aprenentatge basat en investigacions: feina basada en el treball en equip i en el mètode d'assaig-error.
- Aprenentatge cooperatiu: l'alumnat ha de cooperar en el procés de producció.
- Centres d'interès: els punts de partida de l'aprenentatge dels infants són els seus interessos i la seva curiositat natural.
- El mètode natural: la mainada aprèn de debò emprant les seves experiències reals.
- Democràcia: els infants aprenen a assumir responsabilitats en la seva pròpia feina i envers la comunitat practicant estratègies d'organització democràtica.

El que més ens atreu de la proposta de Nabí és el treball que fan amb edats petites (de 6 a 13 anys). En aquestes edats hem detectat un cert dèficit de treball participatiu als nostres esplais. Per això és important la informació que ens aporta Nabí, perquè ens dóna pistes per reforçar el treball amb aquests grups d'edat. Així, hem recollit tota una sèrie d'aspectes que poden ser útils per pensar-los en el context dels esplais. Són els següents:

- La idea de cooperació.
- L'adquisició d'aprenentatges mitjançant l'observació, l'experimentació i l'ús de diferents llenguatges.
- L'ús del temps.
- El paper dels mestres.
- La relació amb les famílies.
- Les activitats.

Cooperació

Aquest principi l'hem volgut destacar perquè ens ha semblat molt proper al concepte de participació en dos sentits: el col·lectiu i el pràctic.

Pel seu *sentit col·lectiu*, el principi de cooperació és contrari al principi d'individualisme competitiu. El sentit de la cooperació es basa en un principi d'actituds obertes: saber explicar i saber escoltar els problemes, els plantejaments, els èxits i els fracassos per poder millorar l'acció educativa. Freinet institueix *diverses tècniques*:

- l'assemblea (o consell de classe),
- la lectura de textos lliures,
- el llibre de vida de la classe,
- les conferències,
- la correspondència escolar, etc.

Pel seu *sentit pràctic*, la cooperació *s'ensenya vivint-la*, i això ens recorda que la participació s'aprèn participant. I, perquè es doni aquesta vivència, cal funcionar a partir de les *institucions* creades i disponibles (claustres, cicles...); cal que les institucions de què es disposa siguin el marc real de presa de compromisos i de transvasament d'informacions. Cal, doncs, aprofitar aquestes institu-

cions en totes les situacions necessàries: entre els infants mateixos, entre els infants i els mestres, entre els mestres mateixos, entre els mestres i els pares i mares, entre els pares i els infants en el marc de l'escola. En l'àmbit de l'esplai, aquestes institucions corresponen a aquells espais i òrgans de què hem parlat a l'apartat dedicat a l'organització de l'esplai. Per tant, cal que les estructures de l'esplai siguin vives i participin en elles els diferents protagonistes, cadascú des de la seva posició.

L'adquisició d'aprenentatges mitjançant l'observació, l'experimentació i l'ús de diferents llenguatges

Tenint en compte que és una escola d'educació primària, que treballa amb nens entre 6 i 12 anys, es potencien significativament els aprenentatges instrumentals. Aquests aprenentatges han d'estar d'acord, però, amb els interessos dels infants i s'han d'adquirir mitjançant l'observació i l'experimentació.

L'observació no és només la capacitat de posar en joc els sentits per captar la realitat. L'observació també és una capacitat generadora de l'activitat intel·lectual que permet establir relacions, formular preguntes, identificar similituds i diferències, classificar, ordenar, comparar. Incita a la motivació i a la comunicació espontània i mou a l'interès i a la curiositat, bases de qualsevol aprenentatge.

L'experimentació comporta reconèixer i plantejar un problema, intentar d'indagar-ne la causa i buscar mitjans per resoldre'l. En aquest procés és imprescindible recollir i ordenar les dades, discutir-les, comentar per tal de trobar relacions, inferir, interpretar els resultats, en petit o en gran grup, però deixant la possibilitat de posar en dubte les idees per tal d'aconseguir aprenentatges més personalitzats i lligats a la pròpia experiència perquè siguin realment significatius. El tempteig, l'error, el fet de tornar-ho a provar, l'esmena, la reconducció, la repetició... són passos molt vàlids del procés per a la consecució d'una fita tant a nivell social com a nivell d'aprenentatge.

Per tant, fer activitats que desenvolupin aquestes capacitats afavorirà el desenvolupament de l'esperit crític de l'infant, que tindrà més capacitat analítica i de reflexió.

D'altra banda, el llenguatge és present en totes les activitats escolars, i d'ell parteixen i amb ell arriben a completar el cercle comunicatiu: pensar, parlar, escoltar, escriure i llegir. Tots aquests actes formen part d'una mateixa intenció que persegueix una única finalitat: la comunicació. I si la participació és, primer de tot, relació entre individus, saber comunicar-se serà fonamental.

Però, de llenguatges, n'hi ha molts. L'expressió completa de la persona es manifesta, a més de la parla, a través d'altres mitjans. Tots ells tenen cabuda dins del projecte educatiu de l'Escola Nabí: el llenguatge visual i plàstic, la música i el llenguatge corporal. Quelcom semblant passa a l'esplai, que precisament es caracteritza per treballar aquests altres llenguatges, amb les manualitats, les cançons de grup, els jocs de carrer, etc.

L'ús dels temps

El treball cooperatiu basat en l'observació i l'experimentació a partir de l'ús de diferents llenguatges suposa, a nivell d'escola, una organització de classe que contempla dos temps de treball diferenciats:

- *El temps de treball dirigit*, en el qual és el mestre qui pren la iniciativa per tal d'organitzar la tasca i introduir els aspectes curriculars propis de l'edat.
- *El temps de treball lliure*, en el qual és l'infant qui organitza el seu treball, i així es possibilita que aquest treball sigui més apropiat als interessos, les necessitats, les motivacions i els ritmes diferenciats dels nens. A cada nivell es disposa de material i recursos que proporcionen la possibilitat de triar de manera autònoma les activitats. No s'ha de considerar el temps de treball lliure com a subsidiari del treball obligatori.

Aprofundint en el treball lliure, trobem que és una tècnica que afavoreix l'autonomia dels infants en la mesura que són ells mateixos qui s'autogestionen el temps. L'autogestió passa per tres fases: planificació, execució i avaluació. Els més petits gaudeixen diàriament de temps lliure. Aquest temps es va reduint a mesura que els infants creixen a causa de la pressió que té l'escola per donar el currículum que el sistema educatiu li exigeix.

D'altra banda, l'autogestió del temps es fa a partir de fitxes individuals (excepte en el grup dels més petits, on tot es fa al moment). Els de 6 a 8 anys utilitzen unes fitxes senzilles i planifiquen el que faran en el dia, ho registren, ho fan i s'autoavaluen. El professor també els fa una avaluació. Els de 8 a 10 anys planifiquen amb 15 dies de vista. Ho registren, s'autoavaluen i també tenen una devolució del mestre. Les fitxes contenen una llista de tasques (proposada pels mestres), entre les quals poden escollir les que més els interessin, i unes caselles per anotar el que es va fent. Són tasques com lectura, biblioteca, càlcul, llengües, etc. Els infants també poden proposar activitats. En tot cas, hi ha d'haver un registre del que es fa.

Aquesta divisió de temps ens permet pensar que a l'esplai es poden barrejar (i, de fet, en alguns casos es fa) activitats amb els més petits en què es marquin temps més dirigits per les monitores i els monitors i temps més lliures, per donar a l'infant iniciativa en el seu propi procés educatiu. En tots dos casos, no hem de perdre de vista els nostres objectius pedagògics, establerts als idearis i als projectes educatius.

Aquesta divisió del temps estableix també posicions entre els educadors i els educands. Així es respon, en certa manera, al dilema de quina posició han d'ocupar la monitora i el monitor i quina l'infant per tal que aquest últim sigui més autònom i protagonista del seu procés educatiu. Per tant, aquesta divisió pot inspirar solucions sobre aquesta qüestió. No obstant això, vegem com l'Escola Nabí enfoca aquesta qüestió dels papers.

El paper dels mestres

Primer de tot, l'Escola Nabí considera que en la relació entre mestres i infants cal establir clarament el paper de cadascú. Cal preservar els drets dels infants, però també els dels mestres.

En aquest sentit, les transgressions han de tractar-se a partir del diàleg i l'anàlisi conjunta per tal de bastir actituds positives, ajudar els infants a saber-se contenir i salvar la dignitat de les persones.

D'altra banda, tot el que es fa en una escola requereix una preparació, un temps de reflexió i de coordinació per tal que respongui

als objectius del centre. Per aquesta raó són molt importants les estones de trobada entre els mestres. Quelcom similar passa als esplais amb les assemblees de monitores i monitors.

Sobre la presència de l'adult, sempre ha d'anar d'acord amb la construcció de l'autonomia de l'infant. Cal que l'actuació del mestre acompanyi els processos d'elaboració de coneixement per part de l'infant. Això comporta que un dels papers fonamentals dels mestres sigui sistematitzar els coneixements que aporten els infants per tal de saber més sobre ells i tenir més possibilitats de comprendre i aconduir els seus aprenentatges.

La relació amb les famílies

A l'escola es porten a terme activitats extraescolars de caràcter esportiu i musical que organitza l'Associació de Mares i Pares d'Alumnes. Els responsables d'aquestes activitats mantenen un estret lligam amb l'equip directiu del centre per tal de garantir la coherència en tots aquells aspectes pedagògics, de normes i de tracte amb els alumnes.

Així mateix, l'estona del migdia és gestionada per l'AMPA en col·laboració amb l'equip directiu. Hi ha una comissió, formada per la direcció, representants de pares i mares i representants de la cuina, que s'encarrega de fer el seguiment de l'estona del migdia: elaborar menús, organitzar el monitoratge, horaris...

I és que l'escola i l'AMPA participen d'un mateix projecte, de manera que totes les activitats que organitza l'AMPA segueixen les directrius del projecte de l'escola.

Les activitats

Pel plantejament pedagògic de l'escola, partir de la vida dels infants significa una motivació profunda per a la realització de les activitats de la classe. Així, les activitats organitzades a l'aula han de tenir un alt component de significació per als infants, la qual cosa implica contemplar i potenciar la participació dels alumnes en les tasques. També la tria dels objectes d'estudi i l'organització del treball a partir de les aportacions dels infants suposen una situació activa dels infants en l'elaboració dels seus aprenentatges.

D'altra banda, de les activitats que fa l'escola per portar a la pràctica el seu ideari, en destaquem les següents. És interessant l'aprofundiment que des de Nabí fan d'aquestes activitats, ja que es tracta d'activitats que, amb les nostres particularitats, podem trobar als esplais. Per tant, podem contrastar experiències i enriquir les nostres.

- *L'assemblea o consell de classe:* és un element clau per a la bona entesa entre els companys de classe i entre ells i els adults. A partir de tercer de primària s'escull per votació un president i un secretari que aconduïxen l'assemblea per debatre propostes prèviament escrites, intentar arreglar conflictes interns que es generen a les estones de classe o al pati, relacions amb altres grups o amb els adults de l'escola. Mitjançant un debat obert i ordenat s'arriba a acords que queden escrits i que cal que siguin respectats.
- *La correspondència escolar:* si és possible, cada classe entra en contacte amb una altra escola d'un altre poble, comunitat o país, segons l'edat dels nens i les nenes. L'objectiu és establir contacte amb altres infants, amb les seves realitats, amb el seu sistema de vida. Això incentiva de manera notable l'escriptura, ja que el destinatari és algú concret i de mica en mica conegut. Es poden intercanviar cartes personals, treballs col·lectius, petits regals... Quan és possible es pot arribar a la trobada amb els corresponents per mitjà d'una visita o d'una sortida. Amb els alumnes més grans ja s'introdueix el correu electrònic per fer aquests intercanvis. Això ens ha de fer pensar en la importància de l'intercanvi entre esplais i el potencial de què disposem per poder fer-ho, ja que som una xarxa.
- *La revista de classe i d'escola:* cada classe elabora anualment una revista amb els textos que creu més reeixits: contes, poemes, endevinalles, estudis..., de manera que tothom hi participa. Els alumnes participen, a més, en la confecció de la revista, que és distribuïda a les altres classes i a les famílies.
- **Les festes:** a l'escola celebren moltes de les festes populars, atès que són un motiu molt bo per conèixer el folklore típic del lloc on es viu: costums, tradicions, cançons, danses, dites, contes... Les festes són una eina pedagògica molt adient i engrescadora

per fer un treball globalitzador i interdisciplinari. Les activitats i les tasques que se'n deriven tenen un objectiu aglutinador dels llenguatges que es treballen a l'escola. Així, una mateixa festa pot donar peu al desenvolupament d'activitats per potenciar el llenguatge oral, l'escrit, el plàstic, el musical, el corporal...

- *Coneixement de l'entorn*: sortides i colònies. El procés d'aprenentatge dels infants va més enllà del que es pugui treballar dins el marc escolar. Cal aprofitar totes les possibilitats que ofereix l'entorn de l'escola per ampliar el desenvolupament del currículum. Des de primer de primària fins a sisè es fan colònies. Aquestes estades són importants, ja que permeten que els infants convisquin en situacions diferents de les escolars. Ajuden molt a desenvolupar l'autonomia i a millorar la cohesió del grup, a la vegada que es treballen aspectes relacionats amb el coneixement del medi.

També hem volgut veure com treballa l'Escola Nabí els grups d'edat. Segons plantegen, es valora que les activitats justifiquin el contacte entre alumnes de diferents nivells i edats (anar a llegir un text a una altra classe, mostrar treballs els uns als altres...). El contacte entre alumnes grans i alumnes petits és molt educatiu per totes dues bandes. El mateix succeeix als esplais quan plantejem el treball per grups d'edat o en grups barrejats. Al **Projecte educatiu** hem valorat que «el més ric i productiu per a tots els participants del centre serà l'alternança entre l'agrupació horitzontal (per edats) i la vertical (amb persones de diferents edats). Es combinaran les dues modalitats atenent sempre als objectius que es vulguin treballar» (Esplais Catalans, 2002: 132).

Acabarem parlant de les avaluacions. Si bé l'Escola Nabí respon a la lògica de l'educació formal (és a dir, qualificar per poder superar cicles), no obstant això, hi ha un parell d'enfocaments que ens són útils. El primer planteja el fet que l'avaluació no consisteix a «posar notes», sinó en la possibilitat de reajustar les estratègies didàctiques del mestre en funció de les perspectives dissenyades al principi. Així, als esplais, podem pensar que el que és important a l'hora d'avaluar és, en darrer terme, obtenir la informació que ens permeti ajustar la nostra estratègia educativa als infants i als objectius que ens hem marcat amb ells.

L'altre enfocament és que les devolucions que es fan de les ava-

luacions han de tenir un caràcter personalitzat, i cal preservar-ne la privacitat perquè comporten components íntims i subjectius. Així, l'avaluació no és tant un tràmit que tanca l'activitat, sinó un moment privilegiat per seguir avançant cap al nostre horitzó de ciutadania i democràcia.

EL PRAT,
Ciutat dels Infants



Consell dels Infants del Prat de Llobregat (El Prat de Llobregat, Barcelona)

Un exemple de participació en l'àmbit de la política municipal⁸⁶

Dades generals

El Consell dels Infants és un òrgan de participació dels infants de la ciutat que s'emmarca en el programa «El Prat, ciutat dels infants». El programa «El Prat, ciutat dels infants» es va iniciar l'any 1999, a partir de la proposta del pedagog italià Francesco Tonucci i d'un conveni de cooperació subscrit entre l'Ajuntament del Prat de Llobregat i l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona. L'objectiu del programa es va definir com el «repensament» de la ciutat a partir de la participació dels infants com a garantia d'una ciutat millor. D'aquesta manera es posava en marxa un nou model de participació en què les necessitats i les propostes dels infants havien de fer possible el creixement de la ciutat en tots els seus aspectes, tot assumint una òptica diferent a l'hora de valorar, programar i construir la ciutat.

El projecte és responsabilitat, des dels seus inicis, de la Secció d'Educació de l'Àrea de Cultura, Educació i Promoció Cívica de l'Ajuntament del Prat de Llobregat. La gestió és municipal, tot i que compta amb el suport d'una empresa que porta a terme la dinamització de diferents accions del programa, com ara els tallers a les escoles o les reunions ordinàries del Consell dels Infants. La dotació de personal per part de l'ajuntament és d'una tècnica, que gestiona també altres programes. «El Prat, ciutat dels infants» té dos eixos estructurals bàsics: *els tallers de participació* a les escoles i el *Consell dels Infants*.

86- Article elaborat per l'oficina tècnica de participació de l'Ajuntament del Prat de Llobregat.

Tallers de participació

Es tracta d'unes sessions de treball que s'ofereixen a l'inici del curs a tots els grups de 5è de primària de les escoles públiques i concertades de la ciutat, amb un doble objectiu: d'una banda, informar sobre el projecte i, concretament, sobre el seu òrgan bàsic de funcionament, que és el Consell dels Infants; i, de l'altra, sensibilitzar l'alumnat sobre la importància de la participació. Aquesta sensibilització es fa a través d'unes activitats concretes dissenyades de manera que serveixin de base del projecte que desenvoluparà el Consell dels Infants durant el curs següent.

Enguany, com a novetat, i a proposta dels mateixos consellers i conselleres, seran ells mateixos els que explicaran als infants de 5è en què consisteix el Consell dels Infants i transmetran les seves experiències i les seves valoracions. Cal remarcar que en aquests tallers acostumen a participar tots els centres de la ciutat (al voltant de 400 infants), a través de dues sessions d'una hora cadascuna, durant el tercer trimestre del curs escolar.

El Consell dels Infants

El Consell és l'encarregat de donar als nens i a les nenes l'oportunitat de formar part de la societat activa, a través d'un organisme representatiu, recollint, debatent i posant en pràctica les seves opinions, propostes i idees sobre com els agradaria que fos la ciutat on viuen.

Sobre la composició del Consell dels Infants

- *Edat dels nois i les noies:* l'edat dels nois i les noies que componen el Consell és entre 11 i 13 anys (6è primària i 1r d'ESO).
- *Nombre:* el Consell està format per un mínim de 25 i un màxim de 30 nois i noies.
- *Procedència dels nens i les nenes:* poden presentar candidatura per formar part del Consell tots els nois i noies empadronats a la ciutat que en el moment d'iniciar el període de renovació tinguin l'edat necessària (10 anys).
- *Elecció dels infants membres:* l'elecció dels infants membres del Consell es fa per sorteig públic entre tots els nois i noies que

hagin presentat candidatura. La candidatura es pot presentar de dues maneres: a través de tallers de participació que es fan de manera voluntària a les escoles públiques i privades de la ciutat (nivell de 5è d'educació primària), o omplint una butlleta d'inscripció que figura a la web municipal i que és enviada per correu. És necessari el consentiment de les famílies per prendre possessió del càrrec.

El mandat dels nois i les noies del Consell dels Infants és de dos anys. Es renova anualment el 50% dels infants membres per tal de facilitar un funcionament continuat i poder anar generant la seva pròpia història. La renovació del Consell es realitza en un acte presidit per l'alcalde i que es duu a terme al Saló de Plens de la Casa de la Vila entre els mesos d'octubre i novembre. És obert a tota la ciutadania i és un lloc d'acollida per als nous consellers i conselleteres, i d'agraïment envers els joves que acaben el seu mandat.

Pla de treball i competències

El Consell té una organització pròpia. La seva tasca principal és opinar i fer propostes sobre qualsevol tema relacionat amb la ciutat a través de l'elaboració d'un pla de treball. Així mateix, opinar sobre les propostes d'altres estaments o entitats, oferir-los assessorament i valorar-ne les propostes. Les propostes del Consell passen a la comissió transversal de tècnics de l'ajuntament a través de la persona responsable del programa.

- *Trobada amb l'alcalde:* cada dos anys s'acostuma a pautar una trobada del Consell amb l'alcalde per possibilitar que cada infant pugui trobar-se com a mínim una vegada durant el seu mandat amb ell i pugui fer-hi un intercanvi d'experiències i informacions.
- *Participació a la mostra d'entitats:* cada any, el Consell dels Infants participa a la mostra d'entitats de la ciutat, per mitjà d'un estand on, a més de mostrar la feina feta, es porta a terme una activitat a través de la participació de tots els infants que passen per la mostra.
- *Periodicitat i ubicació de les sessions del Consell:* el Consell es reuneix a l'ajuntament un cop al mes de forma ordinària i les vegades que siguin necessàries de forma extraordinària.

- *Horari i calendari*: el calendari de reunions va de setembre a juny. Les reunions tenen una durada d'una hora i mitja aproximadament i es fan en horari extraescolar. A més d'assistir a les sessions del Consell, els nois i les noies assisteixen, si és possible, a un ple municipal per entendre'n la importància i el funcionament.

Temes i projectes treballats pel Consell

A continuació us oferim una llista amb els continguts treballats cada any.

1999: El Prat amb ulls d'infant (exposició amb la visió i l'opinió dels infants del Prat).

2000: Primers Jocs Florals (centrats en la relació infants-avis/àvies).

2001: Els jocs d'abans (recull i construcció de jocs tradicionals que cedeixen en préstec als centres educatius).

2002: Campanya de sensibilització viària (centrada en el tema dels cotxes mal aparcats i els excrements de gossos).

2003: El Nadal de les persones i per a les persones (anual).

2002-2003: L'exemple del Prat: el parc per a totes les edats.

2004: Manifest pel civisme.

2005: La platja del Prat.

2006: Estalvi i ús racional de l'aigua.

2007: La guia de la ciutat per als infants.

2008: La web del Consell dels Infants.

2009: Celebració del Xè aniversari del Consell dels Infants del Prat.

Relació amb les famílies

Un cop que es realitza el sorteig per triar els nous consellers i conselleres, i prèviament a l'acte de renovació on fan possessió del càrrec, es convoca les seves famílies per explicar-los detalladament el projecte i resoldre els dubtes que puguin tenir.

Durant el curs es manté informades les famílies via e-mail i mitjançant el correu ordinari, a través de les convocatòries i l'ordre del dia de les reunions mensuals que s'envien a cada infant. Així mateix, durant el curs es convoca una altra reunió amb les famílies, on se les posa al dia dels projectes que es porten a terme i es demana la seva valoració i les seves opinions sobre el projecte. També es manté contacte telefònic bidireccional amb les famílies durant tot el curs.

Una altra via de contacte directe amb les famílies és el moment de portar o recollir els infants, o durant l'acte de renovació, que s'aprofita per recollir-ne les impressions i les demandes i perfilar les informacions que donem als infants.

Grau de satisfacció dels consellers

L'avaluació és un dels aspectes destacats del projecte, ja que la considerem una eina fonamental de millora. Regularment, i un cop finalitzada cada acció o activitat, es porta a terme una valoració per part dels consellers i les conselleres a través de les seves aportacions orals. En la darrera reunió ordinària del Consell, les conselleres i els consellers fan una valoració general del curs, que es duu a terme mitjançant una dinàmica grupal atractiva dissenyada a aquest efecte.

Cal destacar que la valoració general que fan els consellers i les conselleres sobre el seu pas pel Consell és molt positiva any darrere any, si bé això no implica que ens transmetin les seves propostes de millora, com ara la millora de la visibilitat de la seva tasca o la possibilitat de garantir-ne la continuïtat.

Finançament

El projecte es finança a través d'una partida pressupostària pròpia dins del pressupost general de la Secció d'Educació i a través d'una subvenció del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat de Catalunya.

TERCERA PART: PARTICIPEM!



Capítol 8. El decàleg de la participació

Ja hem arribat al final. Hem començat parlant de les teories de la participació o, el que és el mateix, de quines visions hi ha de la participació dels infants. Ho hem fet primer repassant el nostre discurs i després el d'altres entitats i altres experts.

Per posar fi a les teories de la participació i poder endinsar-nos en el terreny de la pràctica, us hem presentat ordenadament una síntesi de les idees més importants. Sintetitzant encara més aquestes idees, concloem que l'objectiu de la participació infantil és l'autonomia de l'infant. Per tal que esdevingui una persona autònoma i lliure, ha d'aprendre a decidir i a responsabilitzar-se de les seves decisions. Aquests dos processos, la decisió i la responsabilització progressives, són a la base del nostre treball educatiu.

A la segona part d'aquesta publicació hem vist quina era la pràctica participativa als nostres esplais. Ho hem fet a partir dels tres protagonistes de l'esplai (els equips de monitores i monitors, els infants i les famílies) i de les tres condicions de la participació (voler participar, poder participar i saber participar). A la primera condició, voler participar, ens hem assabentat de l'opinió que té cada protagonista de si mateix i dels altres dins del context de l'esplai. La conclusió de tot aquest encreuament de mirades ha estat que les monitores i els monitors són la figura forta de l'esplai, l'autoritat legítima, i, per tant, és d'ells d'on ha de partir la primera voluntat de participar. És a dir, les monitores i els monitors han d'educar en el desig de participar.

A la segona condició, poder participar, hem vist els elements bàsics de l'organització de qualsevol esplai (equip de monitores i monitors, grups d'edat i idearis i PEC) i quin dels tres protagonistes participa en cadascun d'aquests elements. La conclusió a què hem arribat és que la nostra organització és coherent amb els nostres principis pedagògics de decisió i responsabilització progressives. Per tant, als esplais es fa una pràctica participativa implícita en l'estructura i la dinàmica del mateix esplai. L'indicador més clar d'aquesta pràctica participativa és la desaparició gradual de la figura de la monitora i el monitor a mesura que els infants es van fent grans. No obstant això, hem vist que a les edats més petites hi ha una manca de pràctica participativa, ja que treballar amb

aquestes edats des d'una perspectiva de participació requereix un major esforç pels trets físics i psicològics d'aquests infants.

A la tercera condició, saber participar, us hem ofert dues eines per treballar les vostres realitats. Aquestes eines us poden servir tant per a la reflexió, amb una graella en què es combinen diferents aspectes que cal que tingueu en compte quan treballem els vostres projectes o feu activitats, com per a la pràctica, amb les dinàmiques i els jocs que us hem adjuntat. Hem complementat aquestes dues eines amb un recull de bones pràctiques sobre participació infantil. Aquestes experiències les hem tret dels mateixos espais de l'entitat i d'altres àmbits, com l'educació formal, l'administració pública, entitats internacionals o entitats de l'MLP. Pensem que il·lustren tot el que hem anat dient al llarg d'aquesta publicació i, així mateix, poden ser experiències suggeridores que us inspirin les vostres reflexions i les vostre pràctiques.

Finalment, us presentem el decàleg de la participació, o les deu idees principals sobre ella. Aquest decàleg és fruit tant de les aportacions teòriques com de l'anàlisi de la realitat que hem fet. La idea és que aquests deu punts siguin el punt de referència més bàsic possible per orientar-vos. A partir d'aquest decàleg, podeu tornar al començament d'aquest volum de «L'esmolet» i reprendre'n la lectura per tal de continuar aprofundint en aquest món de la participació que, precisament perquè pertany al territori de les relacions humanes, mai no s'acaba.

1. **Dret:** la participació dels infants és l'exercici del dret a participar⁸⁷ reconegut per la Convenció dels Drets dels Infants, aprovats per les Nacions Unides el 1989.
2. **Autonomia:** la finalitat última de la participació dels infants és que l'infant assoleixi el màxim grau d'autonomia personal, és a dir, el màxim grau d'autogovern.
3. **Decisió i responsabilització:** perquè l'infant assoleixi el màxim grau d'autogovern ha d'aprendre a decidir i a responsabilitzar-se d'aquelles decisions que ha pres.

87- Aquest dret és la suma dels següents drets: llibertat d'opinió, llibertat de pensament, llibertat d'accés a la informació, llibertat d'expressió, llibertat d'associació, dret a jugar; la participació dels menors amb discapacitat i la participació dels infants de minories. Vegeu la pàgina 16 d'aquest Esmolet.

4. **Procés i pràctica:** aprendre a participar, és a dir, aprendre a ser autònom, comporta un procés que s'estén en el temps. I solament s'aprèn a participar participant. En aquest sentit, hi haurà moments d'encerts i moments d'errors. Que es donin errors, i aprendre d'aquests errors, serà una de les millors estratègies per avançar.
5. **Progressivitat i psicologia evolutiva:** aquest procés de decisió i responsabilització ha de fer-se de manera progressiva, atenent les característiques físiques i psicològiques de l'infant. La psicologia evolutiva marca les pautes per seguir aquest procés progressiu.
6. **Individu i grup:** aprendre a participar afecta tant el desenvolupament personal de l'infant com el desenvolupament del grup al qual pertany, perquè les persones necessitem la comunitat, i la comunitat necessita les persones. Mai no es dona la participació de manera aïllada.
7. **Els papers de l'educador i de l'educand:** la participació infantil NO vol dir la supressió de la figura de l'adult/a educador/a. Ben al contrari. Perquè els infants aprenguin a ser autònoms han de trobar models de referència, que són les monitores i els monitors. Però les monitores i els monitors han de tenir cura de no imposar el model que elles i ells representen, i han de permetre que l'infant es desenvolupi genuïnament. Per tant, l'educador ha de mantenir una distància en la relació educativa, en la qual no estigui ni tan lluny que l'infant no sàpiga on és, ni tan a prop que l'infant no tingui espai propi. L'educador ha d'acompanyar des del darrere, és a dir, que l'infant (i el grup) vagi aprenent a decidir per ell mateix, però que mai no es trobi sol en aquest procés d'aprenentatge. S'han de fer les coses junts, però cadascú ha de ser al seu lloc. És fonamental que les monitores i els monitors siguin conscients del lloc que ocupen i representen respecte als infants, perquè això ajudarà els infants a trobar el seu lloc per desenvolupar-se. La confusió és una mala companya de viatge.
8. **El joc com a llenguatge per treballar la participació:** pel que hem vist a l'anàlisi dels nostres espais, l'àmbit de les activitats és l'àmbit on els infants aprenen a decidir i a responsabi-

litzar-se. Dins d'aquest àmbit, l'aprenentatge es fa mitjançant el joc. El joc és una estratègia educativa i un llenguatge idoni per aprendre a participar.

9. **La participació és voluntària:** la participació mai no ha de ser una cosa imposada. La primera decisió que ha de prendre un infant és precisament si vol aprendre a ser autònom o no, si vol decidir i fer-se responsable de les decisions que pren o no vol fer-ho. En aquest sentit, a més de voler participar, no hem d'oblidar que l'infant ha de poder participar i saber-ho fer. El voler, el saber i el poder són les tres condicions de la participació.
10. **Transformació social:** la participació, com a exercici del dret a participar, enforteix la democràcia, la ciutadania i l'associacionisme. La participació educa en la llibertat i per a la llibertat.

BIBLIOGRAFIA:



- Acció Escolta (2007). *Cap al segon congrés d'acció escolta: l'escoltisme laic i progressista en acció!*. Barcelona: Acció Escolta.
- *Arciragazzi Vicenza* [en línia]: *Associazione Arciragazzi comitato provinciale*. Disponible a <<http://www.arciragazzivi.it/>>. [Consulta: 19 de juliol del 2009]
- Associació de Casals de Joves de Catalunya (2007). *Model de casal de joves*. Barcelona: Associació de Casals de Joves de Catalunya.
- Barbeito, Cécile; Caireta, Marina (2008). *Jocs de pau: caixa d'eines per educar per una cultura de pau*. Madrid: Catarata.
- Bretones, Xavier (2007). *La participació infantil a l'esplai*. Barcelona: Esplais Catalans.
- Consejo de la Juventud de España (2003) *Confancia: con voz*. Madrid: Consejo de la Juventud de España.
- *Derechos y participación de la infancia: propuestas socioeducativas*. (2006) Madrid: Cruz Roja Juventud.
- Drag Magic (2007). «Mindundi 2006. reflexions sobre una experiència de ciutadania i de participació», en *Tercer Segona: revista d'educació en el lleure*, núm. 19 (2n quadrimestre de 2007). Barcelona: Esplais Catalans
- *Educar en llibertat: manual de formació de monitors i caps* (2006). Barcelona: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia (col·lecció «Quaderns d'educació popular», 3).
- Esplais Catalans (1998). *Manifest de Castellterçol*. Castellterçol: Esplais Catalans.
- Esplais Catalans (2002). *Projecte educatiu d'Esplac: mètode pedagògic i model de centre*. Barcelona: Esplais Catalans.
- Esplais Catalans (2004). *Treball educatiu amb adolescents: l'experiència dels centres d'esplai*. Barcelona: Esplais Catalans (col·lecció «L'esmolet», 1).

- Esplais Catalans (2005). *Espai de ciutadania*. Barcelona: Esplais Catalans (col·lecció «L'esmolet», 2).
- Esplais Catalans (2006). *Coordinem-nos: el treball amb equip als esplais*. Barcelona: Esplais Catalans (col·lecció «L'esmolet», 3).
- Esplais Catalans (2007). *Internacionalisme: guia per a ments inquietes*. Barcelona: Esplais Catalans (col·lecció «L'esmolet», 4).
- Freire, Paulo (1970). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI.
- Freire, Paulo (1998). *La educación para la libertad*. Madrid: Siglo XXI.
- *Estudi sobre el Moviment Laic i Progressista 2005* (2006). Barcelona: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia. Institut d'Anàlisi Social i Polítiques Públiques.
- Galceran, Maria (2004). *Aprendre a participar*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Galceran, Maria (2005). «L'aprenentatge de la participació dels infants en col·lectivitats educatives no formals», en *Revista d'Intervenció Socioeducativa*, núm. 30 (gener del 2005). Barcelona: Escoles Universitàries de Treball i Educació Social Pere Tarrés.
- González, Fidel (2007). *Què és participar?*. Barcelona: Esplais Catalans.
- *Jóvenes en construcción. Centros en construcción educativa* [en línia]. Disponible a <<http://centrosenconstruccioneducativa.blogspot.com/>>. [Consulta: 19 de juliol del 2009]
- Hart, Roger (1993). *La participación de los niños: de la participación simbólica a la participación auténtica*. Colòmbia: Gente Nueva.

- López, Marta (2007). *Participació a l'espai des d'una perspectiva de Casal de Joves*. Barcelona: Esplais Catalans.
- Molina, Vicenç (2005). *L'espai dels infants: l'espai i l'escoltisme per a tothom*. Barcelona: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia.
- Moviment Laic i Progressista (2005). *Ideari del Moviment Laic i Progressista*. Barcelona: Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia.
- *Moviment Laic i Progressista* [en línia]. Disponible a <<http://www.mlp.cat>>. [Consulta: 19 de juliol del 2009]
- Novella, Anna (2008). «Formes de participació infantil: la concreció d'un dret», en *Revista d'Intervenció Socioeducativa*, núm. 38 (gener del 2008). Barcelona: Escoles Universitàries de Treball i Educació Social Pere Tarrés.
- *Participando que es gerundio* (1999). Madrid: Consejo de la Juventud de España.
- Sempere, David (1999). *Joves i participació a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia.
- Trilla, Jaume; Novella, Ana (2001). «Educación y participación social de la infancia», en *Revista Iberoamericana de Educación*, núm. 29 (gener del 2001). [S.l.]: Organización de Estados Iberoamericanos.
- Vila, Pere (2004). «Educar és un acte d'amor», en *Tercer segona: revista d'educació en el lleure*, núm. 13 (gener del 2004). Barcelona: Esplais Catalans.

Aquest Esmolet no hagués estat possible sense les reflexions i col·laboracions dels esplais La tribu, Bruixes i Bruixots, Garbi, Totikap, Can Parellada, El Morral, Clupi, Piolet, Boix, Drac Màgic, Bueno y que!, L'agrupa, ASDIVI i les entitats Associació de Casals de Joves de Catalunya, Casal de Joves de la Guineueta, Acció Escolta, Arciragazzi Vicenza i Jóvenes en Construcción (Argentina)

També, agraïm les seves reflexions i col·laboracions a Fermin Rodriguez Venegas, Anna Novella, Fidel González, Marta López, Maria Bermejo, Victoria Antelo, Xavier Bretones, Nuria Puig, Aida Mestres, Jana Alentorn Lahoz, Filippo Roncada, Silvia Nardin i Paula Orsini.

Per ultim, volem agrair i reconeixer les seves reflexions i col·laboracions als infants i monitores i monitors de la Trobada General de la desCONnecta! i a les monitores i monitors de la Monifesta't de l'any 2008.

Polítiques participatives, participació ciutadana, processos participatius, participació social, Àrea de Participació i Cooperació, Oficina de Participació, òrgans de participació, participació veïnal, democràcia participativa, grup de participació, participació electoral, Direcció General de Participació Ciutadana... PARTICIPACIÓ DELS INFANTS!

Hi ha qui critica que això de la participació és una moda, és a dir, quelcom passatger, efímer. Raons no li'n falten, com ho demostra aquesta col·lecció de mots participatius: la participació ara sona pertot arreu i va en boca de tothom. Tot i així, si mirem enrere, queda demostrat que per a nosaltres no és una moda o, en tot cas, és una moda *retro* (ja que torna!): i és que, des de la nostra creació, a Esplac hem estat interessats en aquest tema.

El document que teniu a les mans és un pas més que donem a Esplac per aprofundir en el territori de la participació dels infants.

Ara, imagineu-vos per un moment aquesta publicació com un pulmó en el qual es produeix un doble moviment: un d'inspirar i un d'expirar. Amb el primer moviment, inspirar, hem recollit informació teòrica sobre com es pensa i es practica la participació dels infants. Aquesta informació l'hem tret de diverses fonts, des d'Esplac fins a experiències d'educació formal. El segon moviment, el d'expiració, són totes les preguntes, reflexions, experiències i eines, fruit del primer moviment, per projectar la nostra pràctica participativa als nostres contextos. Per tant, teniu en aquest cinquè volum un pulmó per respirar la participació.

I a més d'un pulmó, teniu la continuació de la col·lecció "L'Esmolet", col·lecció iniciada a Esplac fa uns anys i que aprofundeix en les bases contingudes en el Projecte Educatiu d'Esplais Catalans. Amb aquest seguit de textos volem seguir avançant en la línia d'establir un discurs pedagògic i metodològic, adreçat a millorar la feina que es fa des dels esplais, amb la finalitat, sempre present, de transformació i desenvolupament social.

Agafeu aire, que comencem.